

H A J D U K A N N A M Á R I A

A close-up photograph of a hand holding a key. The key's head is circular and has the word 'HUNGARY' engraved on it. The background is a soft, out-of-focus skin texture. The text is overlaid on the left side of the image.

**Esély
vagy veszély?
Bevándorlás
Magyar-
országra**

DEMOS
MAGYARORSZÁG

2008. október

Szerzők: Hajduk Annamária, Kollányi Zsófia, Szajp Szabolcs
Szerkesztette: Hajduk Annamária

A tanulmány megírását az Open Society Institute & Soros Foundation Network támogatta.

© DEMOS Magyarország Alapítvány 2008.

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	4
I. MIÉRT FONTOS TÉMA A BEVÁNDORLÁS?	14
II. A MAGYARORSZÁGI BEVÁNDORLÁS SZÁMOKBAN ÉS TÖRTÉNETEK BEN	22
III. A BEVÁNDORLÁS MUNKAERŐ-PIACI HATÁSAI (írta Kollányi Zsófia és Szajp Szabolcs)	38
IV. AZ EURÓPAI UNIÓ MINT A KERETFELTÉTELEK MEGHATÁROZÓJA	58
V. A MAGYAROK BEVÁNDORLÁSSAL KAPCSOLATOS ATTITÚDJEI	78
VI. MIÉRT VAN SZÜKSÉG INTEGRÁCIÓS TÖRVÉNYRE?	92
VII. CÉLKITŰZÉSEK ÉS JAVASLATOK	104
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	111
FORRÁSOK	114

B E V É Z

„Európának örülnie kellene saját népei sokféleségének és a nem európai bevándorlóknak is.”

(ALBERTINA ALESINA ÉS FRANCESCO GIAVAZZI)¹

A European Social Survey² és más, az európai országokban a külföldiekkel szembeni toleranciát vizsgáló felmérések szerint a magyar lakosság etnikailag az egyik leghomogénebb, mégis az egyik leginkább idegenellenes Európában. Magyarországon 1993 és 2007 között megkétszereződött az idegenellenesek száma annak ellenére, hogy a magyarországi bevándorlók aránya továbbra sem éri el a teljes népesség két százalékát, továbbá a legtöbb bevándorló határon túli magyar.³ Mindazonáltal a demográfiai folyamatok, a globalizáció kihívásai és az uniós tagság hatása nyomán Magyarországon is lassan kialakul az a vita, amelyet a nyugati szomszédok már évtizedek óta folytatnak a bevándorlásról. A spanyol vállalkozó, aki a bevándorlók munkaereje nélkül nem tudna fennmaradni, a francia szakmunkás, aki szerint a külföldiek miatt franciák munkahelyei szűnnek meg, illetve a holland jobboldali politikus, aki szerint a muzulmán vallású bevándorlók csak bajt hoztak országára, példái annak, hogy Nyugat-Európában mind az egyszerű állampolgárok, mind a kormánypárti és ellenzéki politikusok igen határozott véleményt fogalmaznak meg a bevándorlás ügyében.

1 Alberto Alesina és Francesco Giavazzi (2008) Európa Jövője: Reform vagy Hanyatlás

2 European Social Survey 2003. Majorities' Attitudes Towards Minorities: Key Findings from the Eurobarometer and the European Social Survey (2005). European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia

3 Dencső-Sik (2007) Adalékok az előítéletesség mértékének és méreteinek megismeréséhez a mai Magyarországon <http://www.tarsadalomkutatas.hu/kkk.php?TPUBL-A-756/tpubl-a-756.pdf> Ebben az összefüggésben a bevándorló és a külföldi kifejezés nem szinonimái egymásnak. A külföldiekre vonatkozó adatok tartalmazzák az országhatáron kívülről betelepült magyar nemzetiségű, de nem magyar állampolgárságú bevándorlókat. A Dencső-Sik tanulmányban „idegenellenesként” azokat tartják számon, akik semmilyen külföldi állampolgárt nem tolerálnak a határon túli magyarokon kívül.

E T É S

Ugyanez már nem mondható el a magyar állampolgárok túlnyomó többségéről, sőt az éppen kormányon levő vagy ellenzéki pártokról sem. Noha számos bevándorlókkal kapcsolatos mítosz létezik (például, hogy többségük kínai származású, vagy, hogy elveszik a munkahelyeket a magyaroktól), a bevándorlás ügyére továbbra is csak kisszámú szakértő, illetve bizonyos esetekben a média figyel fel. A DEMOS Magyarország Alapítvány ezért feladatának érzi, hogy elősegítse a döntéshozók, a szakemberek és a közvélemény minél termékenyebb vitáját erről a szerintünk egyre nagyobb jelentőségű kérdésről.

Ki számít bevándorlónak?

Bár Magyarországon a bevándorló fogalmának nem létezik egységes definíciója, a hatályos jogszabályok alapján minden olyan külföldi állampolgár bevándorlónak számít, aki egy évet meghaladóan, nem turisztikai céllal tartózkodik az ország területén. Ez a definíció sem problémamentes, hiszen az egy évnél rövidebb ideig Magyarországon tartózkodó vendégmunkásokat is a bevándorlók közé szokás sorolni. Ebben a tanulmányban bevándorlónak fogjuk tekinteni mindazokat a Magyarországon kívül született és magyar állampolgársággal nem rendelkező személyeket, akik bármilyen, turizmustól eltérő céllal tartózkodnak az ország területén. A bevándorlókat különféle jogok illethetik meg, attól függően, hogy milyen típusú engedéllyel rendelkeznek (vízum, ideiglenes tartózkodási engedély, letelepedési engedély vagy munkavállalási engedély).

Ki számít irreguláris migránsnak?

A témával foglalkozó legnagyobb kormányközi intézmény, a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) meghatározása szerint irreguláris migrációnak számít „a küldő, a transzfer és a fogadó ország szabályozási normáitól eltérő nemzetközi vándorlás.” Az IOM-hez és a legtöbb nem-kormányzati szervezethez hasonlóan a tanulmány szerzői is helyesebbnek tartják az „illegális” bevándorló helyett az „irreguláris” bevándorló fogalmának használatát. Az „illegális” jelzővel szemben a legerősebb kritika, hogy egy emberi lény semmilyen körülmények közt nem lehet „törvényen kívüli”, még „illegális” migránsokat is megilletnek bizonyos jogok, például hozzájuthatnak sürgősségi egészségügyi ellátáshoz. Emellett az illegális jelző számos negatív konnotációt hordoz, amely alapján arra következtethetünk, hogy a szóban forgó személy bűncselekményt követett el. Holott a legtöbb esetben pusztán adminisztratív szabályoknak és eljárásrendeknek a migráció jellegéből önkéntelenül adódó megsértéséről van szó. Az irreguláris migrációnak számos fajtáját különíthetjük el. Az irreguláris migránsok egy része a szükséges okmányok (vízum) nélkül vagy hamis okmányokkal lépett az ország területére. Sokan azonban teljesen „legálisan” érkeztek Magyarországra, és már itt tartózkodásuk során sértettek meg valamilyen szabályt: lejárt a vízumuk, esetleg az itt maradás érdekében álházasságot kötöttek. Habár pontos statisztikák nem állnak rendelkezésünkre a témáról, egy 2000-ben megjelent OECD-becslés legalább 5 millió főre teszi az irreguláris bevándorlók számát, ami az Európában tartózkodó bevándorló-népesség 10 százaléka.

Ki számít menekültnek?

A Genfi Konvenció és a nemzetközi jog egyéb dokumentumai alapján menekültnek számít az a személy, akit „származása, vallása, nemzetisége, bizonyos társadalmi vagy politikai csoportbeli tagsága” miatt üldöztek hazájában és ezért el kellett onnan menekülnie. Az is menekültnek számít, aki az üldöztetéstől való megalapozott félelemmel hagyta el szülőföldjét. Azok a bevándorlók, akik nem faji, vallási, nemzetiségi, politikai vagy társadalmi alapú üldöztetés miatt hagyták el hazájukat, vagy ezt nem tudják bizonyítani, de a visszatérés lehetősége kizárt számukra, szintén humanitárius védelmet élvezhetnek. Mivel státuszukat nem a magyar jogrendszer, hanem sokkal inkább a nemzetközi jog határozza meg, és mivel ma Magyarországon elenyésző a számuk, ezért tanulmányunkban elsősorban nem rójuk, hanem a bevándorlókra fogunk összpontosítani.

Nyugati példák

A Magyarországra jövő bevándorlók különleges helyzete ellenére, érdemes megvizsgálni a nyugati országok bevándorlással kapcsolatos tapasztalatait és okulni belőlük.

Talán a finn helyzet mutatja a magyarral a legtöbb hasonlóságot, hiszen a bevándorlók nagy része egy szomszédos országból (Oroszországból) érkező kisebbségi finn, és ott is – Magyarországhoz hasonlóan – kedvezmények illetik ezeket a kisebbségi csoportokat. Különbség azonban, hogy Magyarországon a bevándorlásügy az általános „kisebbségpolitika” részét képezi, miközben a finn rendszer ennél sokkal átláthatóbb.⁴ Finnország mellett azonban az olyan, a magyarországitól gyökeresen eltérő gazdasági és migrációs szerkezettel rendelkező országok tapasztalatai is hasznosak lehetnek, mint Németország, Kanada, vagy az Egyesült Államok. Németország példája azt mutatja, hogy a vendégmunkás-rendszer – amellyel az ottani hatóságok az 1950-es és 60-as években kísérleteztek – gyakran nem lehet működőképes, mivel a fogadó ország szándékai ellenére a legtöbb vendégmunkás nem tért vissza hazájába, és az ideiglenes németországi tartózkodás helyett a végleges letelepedést választotta. Ezért valószínűsíthető, hogy a cirkuláris migrációval kapcsolatos, manapság oly népszerű tervek szintén nem fogják beváltani a hozzájuk fűzött reményeket.⁵

Hiba lenne azt feltételezni, hogy uralkodóvá válhat a migrációnak az a fajtája, amely során a bevándorlók csak meghatározott időszakokra tartózkodnak a fogadó országban, majd annak leteltét követően hazatérnek. Az Egyesült Államok és a hozzá hasonló országok tapasztalatai viszont azt bizonyítják, hogy a jól képzett külföldi munkaerő befogadása nagyban hozzájárulhat egy ország gazdasági fejlődéséhez. Ezt a megállapítást jól érzékelteti, hogy a becslések szerint minden egyes, az Egyesült Államokba a magas képzettségük számára fenntartott vízummal érkező külföldi öt új munkahelyet teremt az „átlag” amerikaiak számára.⁶ Az amerikai és a német példa összehasonlítása arra is rávilágít, hogy a munkaerőpiac megnyitásából nem feltétlenül következik a várt jól kvalifikált dolgozók rohama. Egyik oldalon az Egyesült Államok kiemelkedő színvonalú egyetemei és kutatóin-

4 Melegh, Attila et al. (2004) Globalisation, Ethnicity and Migration. The Comparison of Finland, Hungary and Russia. Working Papers on Population, Family and Welfare. No 7.

5 Ha elméletben megvalósítható is lenne a cirkuláris migráció, a munkaadók valószínűleg nem szívesen tanítanának be minden 6 hónapban új embereket. Emellett az integráció is nehezebb, ha a bevándorló tudja, hogy előbb-utóbb úgyis haza kell térnie.

6 Help Not Wanted, Congress is Doing Its Best To Lose the Global Talent War. The Economist. 2008 április 12.

tézetei komoly vonzerőt jelentenek a bevándorlók szóban forgó csoportja számára, olyannyira, hogy a számukra kiadható vízumok éves kerete a rendkívül komoly érdeklődés miatt már január első napjaiban betelik. Amikor viszont Németország próbálkozott hasonló zöldkártya-rendszer bevezetésével, a jelentkezők száma jócskán alatta maradt a kiadható okmányokénak. Tehát a fő kérdés továbbra is az, hogy mennyire vonzó az adott ország a képzett munkaerő számára. Ezt azonban ki kell egészítenie a bevándorlást megkönnyítő szakpolitikáknak. Jóllehet az Egyesült Államok még mindig vonzó célpontnak számít, az utóbbi években számos csúcstechnológiai vállalat Kanadába tette át székhelyét, mivel ott kedvezőbbek a munkaerőpiaci szabályok, és egyszerűbb a képzett külföldi munkaerő alkalmazása.

Annak ellenére, hogy a közelmúltban Európában a hangsúly áthelyeződött a cirkuláris és a magas képzettségű munkaerő migrációjára, valamint egyre több korlátozás kerül bevezetésre az alacsony képzettségű vendégmunkásokkal szemben, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ezek a munkások is nélkülözhetetlenek az uniós tagországok gazdaságának működtetéséhez. Ők dolgoznak nagy számban a dél-spanyolországi paradicsomültetvényeken és a németországi autópálya-építésekben. A pozitív hozadékok ellenére nem hallgathatjuk el a Nyugat-Európába és Észak-Amerikába irányuló migrációval járó konfliktusokat sem. Ezekben a társadalmakban számos esetben komoly feszültség alakult ki a bevándorlók és a helyi születésű állampolgárok között. Olyan rendkívül erőszakos eseményekre is sor került már, mint a 2005-ös franciaországi elővárosi zavargások.⁷

A bevándorlással együtt nőhetnek a fogadó országok társadalombiztosítására nehezedő terhek, hiszen Nyugat-Európában a munkanélküliség általában magasabb a bevándorlók, mint a honos lakosság körében. Ezért minden nyugat-európai országban komoly viták folynak arról, hogy a bevándorlók mely csoportjait kell befogadni, és ezeket a csoportokat milyen eszközökkel kell az országba csábítani. Ez alól Magyarország sem lehet kivétel. A magyar döntéshozóknak is világos elképzeléssel kell rendelkezniük arról, hogy az országnak milyen bevándorlókra van szüksége a munkaerőpiac közép- és hosszú távú igényeinek

⁷ Mint később kifejtjük, a zavargásokban részt vevők 94 százaléka francia állampolgár volt, habár többségük a bevándorlók második vagy harmadik generációjából került ki.

Ld: Milborn, Corinna (2006) Európa: az ostromlott erőd, a bevándorlás fekete könyve.

⁸ 2007-ben elkészült a magyar migrációs stratégia tervezete, amit aztán társadalmi vitára bocsátottak. Sajnos a média a tervezet migránsok letelepedésével foglalkozó részét úgy értelmezte, hogy a kormány ázsiaiak millióit akarja Magyarországra telepíteni. A tervezet így politikai botrányt váltott ki, és szinte azonnal visszavonásra került. A kormány levette napirendjéről a migrációs stratégia kidolgozásának kérdését.

kielégítéséhez, és meg kell tenniük a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy Magyarország vonzó célponttá váljon a fenti bevándorló csoportok számára.⁸ A bevándorlás okait vizsgálva ugyanakkor nem elegendő a húzóerők számba vétele (a gazdasági ösztönzők mellett ilyen húzóerő lehet a családi, illetve Magyarország esetében a kulturális és történelmi kötelékek). A célszország vonzerejét jelentő tényezők mellett szükség van a születési hely elhagyására ösztönző, úgynevezett „taszító tényezők” vizsgálatára is. A taszító tényezőkhöz sorolhatók az országok közti bérkülönbségek, a magas munkanélküliség, illetve a kibocsátó országon belüli politikai és egyéb jellegű kedvezőtlen körülmények. A bevándorlással kapcsolatos szakpolitikák kidolgozása során ezeket a problémákat kiemelten kell kezelni,⁹ annak tudatában, hogy a megoldásokról folytatott, a nemzetállami kereteket jócskán túllépő vita a nemzetközi kereskedelem és fejlesztés átfogó kérdéseire vezet. Mivel tanulmányunk célja konkrét szakpolitikai ajánlások megfogalmazása, a fentiek fényében elsősorban a húzóerőkre kívánunk összpontosítani.

Nyugat-Európában a bevándorlás körüli vita már nem korlátozódik a befogadásra érdemesnek tartott csoportok meghatározására, hanem egyre inkább kiterjed a bevándorlók társadalmi integrációjának kérdéseire is. Az integráció fogalmából következik, hogy „minél integráltabb egy társadalom, alkotórészei (az egyének és csoportjaik) annál szorosabban és sűrűbben kapcsolódnak egymáshoz.”¹⁰ A legtöbb nyugat-európai kormány már felismerte a társadalmi kohézió elősegítése érdekében tett erőfeszítések fontosságát. Ahogy korábban is említettük, a Magyarországra érkező bevándorlók többsége határon túli magyar, és az ő integrációjuk nem jelent komolyabb problémát. Főleg emiatt mindeztől alig születnek komolyabb intézkedések az integráció ügyében, de ahogy ezt a későbbiekben ki fogjuk fejteni, a magyarországi szakpolitikának is egyre aktívabban kell fellépnie e téren.

Kik változtathatnak a bevándorlás-politikán?

Természetesen nem állítjuk, hogy a bevándorlás-politika irányvonalát olyan egyszerű lenne megváltoztatni, vagy hogy ezért kizárólag az állam tehető

9 A legtöbb afrikai országban a szegénység és a lehetőségek teljes hiánya a legfontosabb távozásra ösztönző tényezők. Saját kormányaik hivatalos becslése szerint Marokkóban 50 ezer, Líbiában 2 millió, Mauritániában pedig 500 ezer ember várja, hogy végre felszállhasson egy Európa felé tartó hajóra vagy akár csónakra. Ld.: Milborn, Corinna; i.m.

10 Entzinger, Han and Renske Biezevald (2003) Benchmarking in Immigrant Integration. European Centre on Migration and Ethnic Relations, Rotterdam.

http://www.ec.europa.eu/justice_home/funding/2004_2007/doc/study_indicators_integration.pdf

felelőssé. Éppen ellenkezőleg: a bevándorlás-politika komplex intézkedési területként nem választható el sem a kormányzati működés más aspektusaitól, sem a kormányzattól független aktorok tevékenységétől. A nemzetközi szervezetek (legyen szó az Európai Unió későbbiekben részletesen bemutatásra kerülő hatásairól, vagy a Nemzetközi Valutaalap által szorgalmazott megszorító intézkedésekről, amelyek szintén hozzájárulhatnak a fejlődő országokból való elvándorláshoz), a szabadkereskedelmi megállapodások és a multinacionális vállalatok működése mind-mind befolyásolják a nemzetközi népességvándorlási folyamatokat.¹¹ Az itthoni helyzetet tovább bonyolítja, hogy a bevándorlás szakmai kérdései elválaszthatatlanok a határon túli magyarok és az anyaország viszonyáról folytatott politikai vitáktól. A vitákban a határon túli magyarok iránti felelősségérzet keveredik azzal az igénnyel, hogy az egykor Magyarországhoz tartozó területek magyar lakosságát mindenféleképpen meg kell őrizni. Ez az ellentmondásosság a bevándorlási politika irányváltásaiban is tükröződik. 1993-ban a hivatalos retorika még azt hangsúlyozta, hogy az anyaországnak kötelessége „hazát biztosítani” a magyar etnikumúak számára, a bevándorlás és honosítás ösztönzését jelölve meg ennek legfontosabb eszközeként. 2001-re viszont már „a szülőhelyen való megmaradás” és „az elvándorlásra ösztönző tényezők enyhítése” vált prioritássá.¹² A bevándorlás-politikát a fentiek alapján igen nehéz pontosan kidolgozni és aktualizálni, mivel az közvetlenül kapcsolódik a munka, a jólét, a biztonság és az identitás alapvető és önmagukban is ellentmondásos kérdéseikhez.¹³ Magyarországon a bevándorlók ügye nem egy központi állami szerv irányítása alatt áll, a bevándorlással kapcsolatos feladatok megoszlanak az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (Bel- és Igazságügyi Együttműködési és Migrációs Főosztálya és a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatala, amelynek érdekei nem mindig esnek egybe), a Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium, Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, Önkormányzati Minisztérium, Oktatási és Kulturális Minisztérium, a Külügyminisztérium, valamint a Szociális és Munkaügyi Minisztérium közt. 2004-ben hozták létre a Migrációs Tárcaközi Bizottságot, amely azonban mind-ezidáig igen csekély szerepet játszott a migrációs politika alakításában. Azt is figyelembe kell vennünk, hogy számos nem-kormányzati szervezet (NGO), illetve közösségi alapon szerveződött csoport és egyesület is komoly hatással van a bevándorlási politika kidolgozására, de még inkább annak végrehajtására.

11 Sassen, Saskia (1998) *Globalization and Its Discontents*. The New Press, New York

12 Kovács András előadása a Magyar Tudományos Akadémián. 2008. június 10.

13 Veenkamp, Bentley and Buonfino (2003). *People Flow. Managing Migration in a New European Commonwealth*.

<http://www.demos.co.uk/publications/peopleflow2>

Tanulmányunkban emellett be fogjuk mutatni az Európai Unió egyre erősödő szerepét a migrációs politika alakításában.

A magyar szakpolitika előtt álló kihívások és lehetőségek számbavételével ahhoz kívánunk hozzájárulni, hogy a nem-kormányzati szervezetek, a gazdasági szereplők és az állampolgárok valós képet kapjanak a magyarországi bevándorlókról, és be tudjanak kapcsolódni a bevándorlásról folytatott vitákba, valamint a bevándorlás-politikai intézkedések sikeres végrehajtásába. Ezen kívül megfogalmaztunk néhány javaslatot az egyes területeken szükséges változtatásokat illetően, hogy azok egyszerre szolgálják a bevándorlók és a magyar állampolgárok javát. Mielőtt rátérnénk a jelenlegi szakpolitikák tárgyalására, az első fejezetben részletesen ki fogjuk fejteni, miért van szükség éppen most a téma megvitatására. A második fejezetben a rendelkezésre álló statisztikák, valamint bevándorlók és menekültek személyes beszámolóí alapján bemutatjuk a Magyarországra irányuló bevándorlás mértékét és típusait. A harmadik fejezet témája a bevándorlás munkaerő-piaci hatása, a negyedik fejezet pedig az európai uniós tagság bevándorlás-politikai következményeivel foglalkozik. Az ötödik fejezetben a magyar közvélemény bevándorlókval kapcsolatos attitűdjeit vizsgáljuk, illetve azt foglalkoz össze, hogy a közvélemény álláspontjának mennyiben kell befolyásolnia a bevándorlással kapcsolatos döntéshozatalt. A hatodik fejezet témája a bevándorlók integrációja, ahol kiemelt figyelmet szentelünk az integrációs törvény szükségességének indoklására. A hetedik fejezetben olvashatóak azok a konkrét szakpolitikai ajánlások, amelyek alkalmazása esetén jobban ki lehet majd használni a magyarországi bevándorlás potenciális előnyeit. Végül néhány jövőre vonatkozó megállapítással kiegészítve összegezzük tanulmányunk eredményeit.

I. Miért fontos téma

a be- vándorlás?

I. MIÉRT FONTOS TÉMA A BEVÁNDORLÁS?

„Bevándorlók nélkül a fejlett világ elöregedő és egyre válogatósabb társadalmi már rég hanyatlásnak indultak volna. Gyorsan átalakuló gazdaságaiknak egyre nagyobb szüksége van mind a magasan képzett, mind a kellemetlen és fárasztó munkákat is elvállaló képzetlen munkavállalókra.”

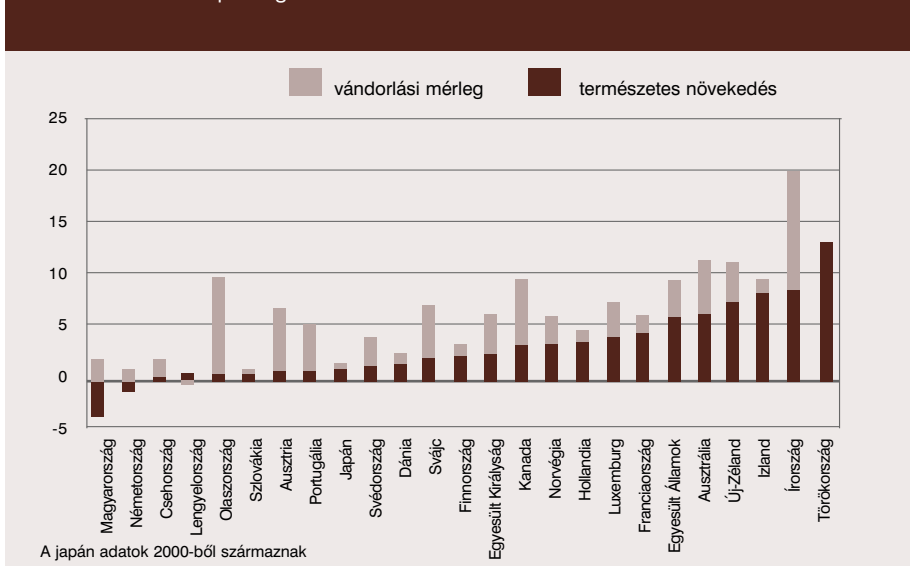
(THE ECONOMIST)¹⁴

Három tényező indokolja leginkább a magyarországi bevándorlás jövőjéről folytatott alapos vitát: a népesedési folyamatok, a globalizáció és az Európai Unió hatása.

Demográfiai folyamatok

A legtöbb fejlett országtól eltérően – ahol a bevándorlás képes ellensúlyozni a helyben született népesség csökkenését – Magyarországon az OECD-országok közül leggyorsabb népességfogyási ütemhez a bevándorlás relatíve alacsony szintje társul.

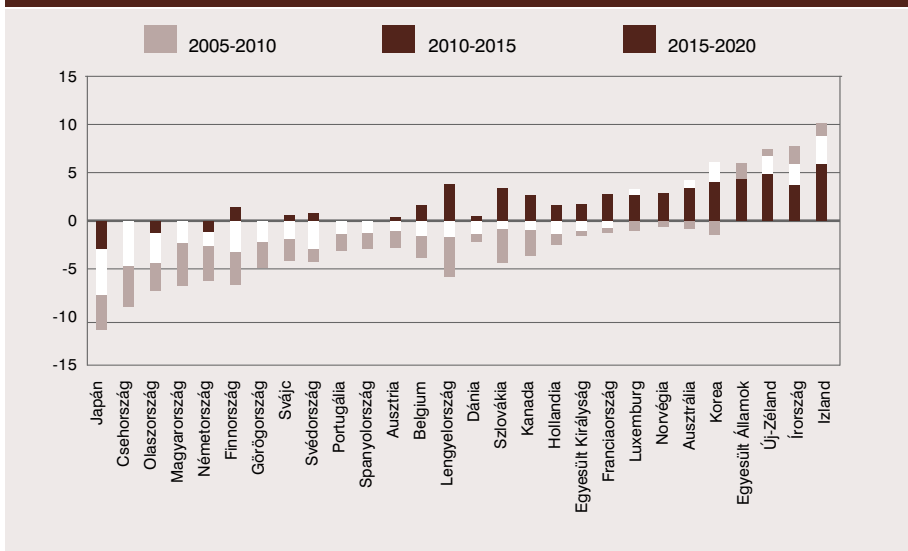
1. ÁBRA: A népességváltozás összetevői 2004-ben 1000 lakosra vetítve

FORRÁS: Az OECD munkaerőpiaci statisztikái, 2006

A magyarországi népességfogyás egyben a munkaképes korú lakosság csökkenését is előrevetíti. A munkavállalási célú migráció egyenlegét zérusnak véve, valamint eltekintve a halálozásoktól, a 2020-ban munkaképes korú lakosságot (15-64 év közöttiek) pusztán a 2005-ben 10 és 59 év közti korosztályból kiszámolva több mint öt százalékos csökkenés várható az aktív korú népességben.

2. Á B R A : A munkaképes korú népesség várható alakulása 2005 és 2020 közt

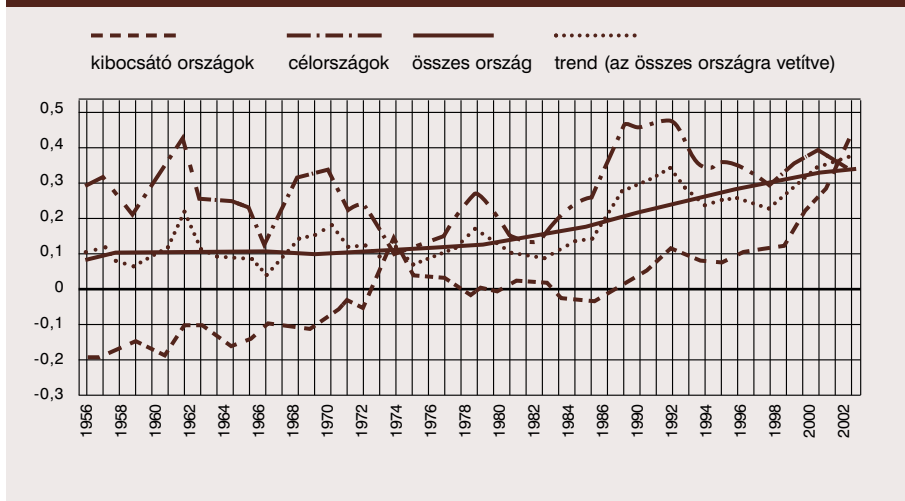
F O R R Á S : Eurostat (Belgium, Olaszország és az Európán kívüli országok esetében az ENSZ Népesedési Osztálya)

A magyar gazdaság fejlődése és a munkaképes korú népesség csökkenése miatt a jövőben bizonyos szektorokban munkaerőhiány léphet fel. Azt azonban már nehéz megjósolni, hogy erre pontosan mikor fog sor kerülni, hiszen ez nem csak a gazdaság állapotától, hanem a magyar munkavállalók képzettségi szintjétől és attól is függ, hogy a jövőben a magyarok milyen munkákat lesznek hajlandóak elvégezni. Ahogy erre a bevándorlás munkaerő-piaci hatásait vizsgáló fejezetben részletesen ki fogunk térni, a hivatalban levő kormány elsődleges feladatának tekinti a magyar népesség rendkívül alacsony aktivitási szintjének növelését. Mindazonáltal valószínűtlennek tartjuk, hogy önmagában a magyar állampolgárok munkaerő-piaci jelenlétének növelése hosszú távú megoldást jelentene, és ne lenne szükség egyre több bevándorló befogadására.¹⁵ Spanyolország és

15 Ehhez adottnak kell vennünk a termelési struktúra és technológia jelenlegi szintjét.

Portugália példája mutatja, hogy a gyors gazdasági növekedés következtében egykor hagyományosan az elvándorlás által sújtott országok is befogadó országokká válhatnak, tehát többen érkeznek területükre, mint ahányan elvándorolnak onnan. Az elmúlt 18 évben Magyarország is átesett ezen a változáson.¹⁶

3. Á B R A : Tradicionális kibocsátó és befogadó országok¹⁷ vándorlási mérlegének alakulása 1956–2003

F O R R Á S : Az OECD munkaerő-piaci statisztikái, 2006

Magyarország is illeszkedik abba a mintába, amely szerint az egykori „kibocsátó országok” ma már több bevándorlót fogadnak, mint a hagyományos befogadó (cél)országok. Tanulmányunk céljától távol áll a Központi Statisztikai Hivatal Demográfiai Kutatóintézetének közzétett jelentése körül kialakult pánikhangulat fokozása.¹⁸ A szóban forgó dokumentumban található előrejelzések egy része véleményünk szerint ugyanis túl magasra becsülte a bevándorlásnak azt a szintjét, ami mellett Magyarország népessége szinten tartható lenne. Viszont fenntartások nélkül egyetértünk a jelentésnek azzal a megál-

16 Pontos migrációs mérleget készíteni szinte lehetetlen. A KSH adatai szerint 2006-ban, 16 118-cal többen érkeztek Magyarországra, mint ahányan távoztak innen. Ez az adat ugyanakkor nem feltétlenül tükrözi a valóságot, mivel a Magyarországot elhagyóknak nem kötelező ezt jelezniük.

17 Az OECD definíciója szerint tradicionális kibocsátó országok Közép- és Dél-Európa országai, Írország, Japán, valamint Svédország kivételével az északi államok. Az összes többi OECD-ország befogadó (Korea, Mexikó és Törökország kivételével, ahonnan nem állnak rendelkezésünkre megfelelő adatok).

18 Habcsek, László and Pál Péter Tóth (2002). The Role of International Migration in Maintaining Hungary's population size between 2000-2050. Hungarian Central Statistical Office. Demographic Research Institute. Working Papers on Population, Family and Welfare. No.1.

lapításával, amely szerint „a jelenleginél reménykeltőbb népesedési folyamatokat eredményező szakpolitikai intézkedéseknek egyszerre kell érinteniük a demográfiai folyamatok mindhárom dimenzióját: a termékenységet, a halálzási arányt és a nemzetközi migrációt.”¹⁹ Tehát ki kell dolgozni egy megfelelő migrációs stratégiát, hiszen Magyarország a közelmúltban a bevándorlók célszágává vált és valószínűleg a jövőben is az marad.²⁰

Globalizáció

„A nemzetközi vándorlási folyamatok erősödése nem légüres térben, hanem a globalizációnak nevezett jelenség szerves részeként megy végbe. A globalizáció a távolságot leküzdő technológia és a piacpárti politika kombinációjaként összeszűkíti a világot, így teremtve meg a migráció előfeltételeit.”

(PHILIPPE LEGRAIN)²¹

A repülőjáratok egyre könnyebbé teszik a nagy távolságok megtételét is, a telefon és az internet egyszerűsíti a kapcsolattartást az otthon maradt rokonokkal és barátokkal, a globális bankrendszer pedig lehetővé teszi a külföldön szerzett jövedelem hazautalását. A globalizáció tehát nagyban hozzájárul a nemzetközi népességvándorláshoz.²² A globalizációnak köszönhetően a munkavállalási vagy tanulási célú ideiglenes külföldön tartózkodás lehetőségei is megnöttek. A globalizációval a migrációs folyamatokban résztvevők száma ugrásszerűen megnőtt. Az ENSZ 1980-ban 100 millióra becsülte a nemzetközi vándorlás érintettjeinek számát. 2006-ra ez a szám közel megduplázódott, elérve a 191 milliót. Jóllehet, az Európai Unióba irányuló migráció viszonylag új jelenség, ma már összesen 23 millió unión kívülről érkezett bevándorló él a 27 tagállamban. Ez a trend valószínűleg folytatódni fog, amit az a tény is jelez, hogy minden évben körülbelül 500 ezer „szabálytalan” bevándorló érkezik az unió területére.²³

19 Hablicsek László – Tóth Pál Péter i. m.

20 Bár Magyarország immáron számos bevándorló számára végső célponttá vált, nem szabad megfeledkezni arról, hogy tranzit országgént a bevándorlók nagy részének továbbra is csak ugródeszkát jelent a nyugat felé.

21 Legrain, Phillippe (2007). Immigrants, Your Country Needs Them.

22 A globalizáció részletes elemzését ld: Hétköznapi Globalizáció (2007), szerkesztette: Győri Gábor és Dessewffy Tibor, DEMOS Magyarország Alapítvány

23 Győri-Dessewffy i. m.

A szabálytalan migráció legfontosabb kiváltó okai között szerepel a globális egyenlőtlenségek súlyosbodása és az egyre mélyülő szegénység. A világon ma 840 millióan szenvednek krónikus alultápláltságtól, kétszer annyian, mint az 1960-as években.²⁴ Ehhez hozzá kell tennünk, hogy a fejlődő országokat jellemzően nem a legelesettebbek hagyják el, hanem azok, akik szegények ugyan, de van elég pénzük egy repülő- vagy vonatjegyre, esetleg ki tudnak fizetni egy embercsempészt. A globalizáció terjedésével a jobb életkörülmények a tv-képernyőn keresztül a szegények számára is látható közelségbe kerülnek, a külföldön dolgozó rokonok pedig egyre sűrűbben tudnak hazatelefonálni és pénzt küldeni. Így az otthon maradottak egyre mélyülő szegénysége egyértelműen a migráció fokozódásának irányába hat. Egyes kutatók (többek közt Saskia Sassen) szerint a globalizáció hatására maga a nemzetállam fogalma is szétesőben van, mivel a nemzet együvé tartozást jelentő és az állam területi alapon szerveződő egységei egyre inkább elválnak egymástól, illetve saját korábbi történelmi értelmezésüktől.²⁵ Egyre gyakrabban fordulhatnak elő olyan helyzetek, amikor az egyén saját szülőföldje helyett inkább az őt befogadó országhoz kötődik, és vice versa: az is előfordulhat, hogy a bevándorló megőrzi a szoros érzelmi kapcsolatot azzal az országgal, ahonnan még szülei vagy nagyszülei vándoroltak ki, noha ő maga soha sem élt ott hosszabb ideig. A szülőhelyhez fűződő kötelek lazulása egyben a migrációt is tovább erősíti.

Magyarországon ugyan közismerten alacsony a mobilitás szintje, a fentiek fényében azonban ez nem változtat a tényen, hogy a nemzetközi migráció egyre nagyobb méreteket ölt, és ez a folyamat előbb-utóbb kihatással lesz Magyarországra is. A magyar bevándorlási politikát az ország európai uniós tagsága már önmagában „globalizáltá” teszi, hiszen a Brüsszelben vagy a többi uniós tagállam fővárosaiban hozott döntések közvetlenül meghatározzák a magyar szakpolitikai irányvonalat is. Az uniós kötelezettségek tehát szintén indokolják a téma részletesebb vizsgálatát.

24 Milborn, Corinna. (2006) i.m.

25 Brettel, B. Caroline and James F. Hollifield (2000), Migration Theory Talking Across the Disciplines.

Az Európai Unió

Az EU tagállamainak hivatalosan 1999 óta célja egy közös migrációs politika kidolgozása; ennek keretében került át az Amszterdami Szerződéssel a bevándorlásügy az unió első pillérét alkotó Európai Közösségek hatáskörébe.²⁶ Az uniós döntéshozatal így kiterjedt a bevándorlás kérdéseire, s az uniós jogszabályok ettől fogva alkalmazhatóak közvetlenül a tagállamokban, elsőbbséget élvezve a belső joggal szemben. Az Amszterdami Szerződés hatályba lépése óta számos fontos uniós szintű migrációs jogszabály született, az Európai Bizottság négy közelmúltbeli javaslatának elfogadása pedig még közelebb vezethetne a közös migrációs politika megvalósulásához. Az EU emellett négy pénzügyi alapot és egy ügynökséget is létrehozott a menekültek és bevándorlók integrációjának, a külső határok védelmének, valamint az illegális bevándorlók visszatérésének támogatására.

Az uniós tagsággal Magyarország is csatlakozott a schengeni térséghez, amely ugyancsak szükségessé tette a bevándorlási jog-szabályok és a hatósági gyakorlat átalakítását. Ahogy a bevándorlás-politika egyre több részlete kerül uniós hatáskörbe, Magyarországnak – uniós tagállamként – egyre hatékonyabban kell kihasználnia lehetőségeit a közös migrációs politika meghatározásában. Világos prioritásokkal rendelkező, önálló migrációs politika nélkül ugyanakkor ez a feladat nem teljesíthető. Az ötödik fejezetben részletesen bemutatjuk, eddig milyen lépéseket tett az EU a migráció terén, és milyeneket tervez a jövőben, valamint hogy ezek milyen hatással lehetnek Magyarországra. Mielőtt azonban rátérnénk a szakpolitikai kérdésekre, a következő fejezetben a Magyarországra irányuló bevándorlás mértékét és típusait mutatjuk be.

26 A második és a harmadik pillérhez tartozó döntésekkel ellentétben. A második pillér hatásköre a közös kül- és biztonságpolitika, a harmadiké pedig a rendőrségi és igazságügyi együttműködés büntetőügyekben.

II. A magyar- országi bevándor- lás

számokban és történetek- ben

II. A MAGYARORSZÁGI BEVÁNDORLÁS SZÁMOKBAN ÉS TÖRTÉNETEK BEN

„Magyarországon nagyon erős a szegregáció és a diszkrimináció. Előfordul, hogy a telefonba még azt mondják, van munka, de a személyes találkozón már szóba állni sem hajlandóak veled ...”

(GUINEÁBÓL SZÁRMAZÓ MENEKÜLT)

A magyar lakosság Európa számos más országához képest rendkívül homogénnek mondható. A külföldiek aránya Ausztriában 8,84%, Németországban 8,32%, az Egyesült Királyságban 4,6%, az EU-átlag pedig 5,07% (ha nem számoljuk Bulgáriát és Romániát). Magyarországon ezzel szemben a külföldi népesség aránya mindössze 1,29%.²⁷ Az összlakosságon belül ez az arány továbbra is rendkívül alacsonynak mondható, ugyanakkor a bevándorlás ténye már önmagában is változást jelent a múlthoz képest, hiszen Magyarország 1989-ig elsősorban kibocsátó országnak számított.

Magyarország: kivándorlás, mintsem bevándorlás

Magyarországra 1949 és 1989 közt gyakorlatilag nem érkeztek bevándorlók, leszámítva az 1946-49-es görög polgárháborút, illetve az 1973-as chilei puccsot követően politikai okokból idemenekülőket, akiknek a magyar hatóságok az 1950-es, majd az 1970-es évek során menedékjogot adtak. Ami a mérleg másik serpenyőjét illeti, az 1956-os forradalom után tömeges kivándorlás indult, amelynek során egy év leforgása alatt nagyjából 200 ezer ember hagyta el Magyarországot.

²⁷ Eurostat-becslés, 2003. Az adatok egyszerre vonatkoznak az uniós és a nem-uniós (harmadik országbeli) állampolgárokra, akik jelenlegi lakóhelyükön még nem kaptak állampolgárságot. A migrációs statisztikákat rendkívül óvatosan kell kezelni, mivel országonként eltérhetnek az adatgyűjtési módszerek, sőt a bevándorló definíciója is. A bevándorlókról gyűjtött adatok négy legjellemzőbb forrása: népesség-nyilvántartások, tartózkodási engedélyek, munkaerő-piaci felmérések és népszámlálások.

http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/asylum/statistics/docs/population_by_citizenship_2003_en.pdf

Az 1956-os magyar menekülthullám következményeként a nemzetközi menekültjog, illetve a menekültekkel való gyakorlati bánásmód alaposan átalakult,²⁸ és a nyugati országok készségesen befogadták a magyar emigránsokat.

Kanada rendkívül laza bevándorlási szabályokat alkalmazva 38 ezer magyar állampolgárnak adott otthont, sőt enyhített a téli hónapokra vonatkozó, letelepedést tiltó szabályain is. Az Egyesült Államok olyan ideiglenes rendelkezéseket léptetett életbe, amelyek a hosszadalmas szokásos procedúrát megkerülve, soron kívüli belépést biztosítottak a magyaroknak. Ausztrália az időseknek, Svédország pedig kifejezetten a tuberkulózisos betegeknek nyújtott menedéket. Ennek köszönhetően az 1960-as évek elejére kiürültek a magyaroknak ideiglenes szálláshelyet biztosító menekülttáborok. Meg kell állapítanunk, hogy a magyar menekültekkel való egykori példamutató nemzetközi bánásmód a mai magyar közvéleményt sajnos nem teszi érzékenyebbé a hazánkba érkező menekültekkel szemben, ahogy ezt a következő fejezetekben látni is fogjuk.

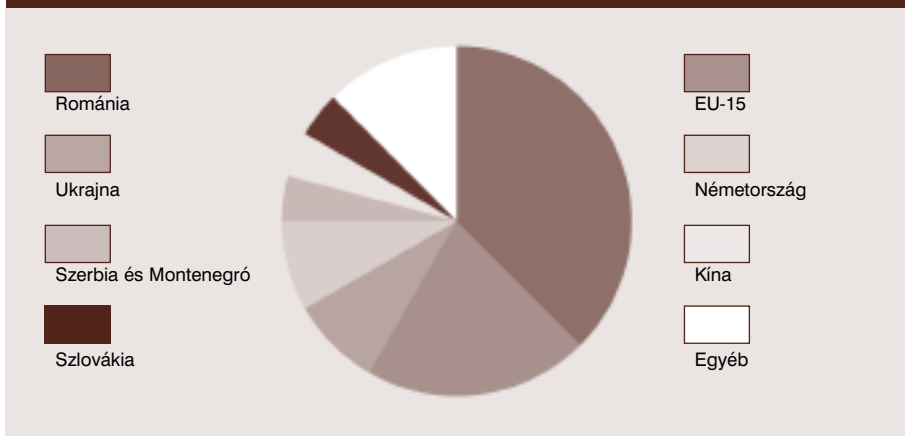
Magyarország az 1980-as évek végéig kibocsátó ország maradt, a határzár és a szigorú kiutazási szabályok dacára 1956 és 1989 közt újabb 200 ezer ember hagyta el az országot. A bevándorlás és a kivándorlás egyenlege az 1980-as évek végén kezdett megváltozni. 1988 és 1991 közt évente 23-37 ezer menekült érkezett Magyarországra, körülbelül 80 százalékuk romániai, ukrainai és jugoszláviai magyar volt, akik a környező országok gazdasági és politikai nehézségei elől az anyaországba települtek.

28 A genfi konvenció eredetileg csak területi és időbeli korlátokkal volt alkalmazható, ami azt jelentette, hogy a nemzetközi jogi védelem csak azokra terjedt ki, akik 1951 előtt, Európában váltak üldözötté. 1956-ban a magyar menekülthullámra reagálva az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság úgy értelmezte át a konvencióban megfogalmazottakat, hogy a védelem kiterjedhessen a magyarokra is. Emellett 1956-tól határozható meg a menekültstátusz „prima facie alapon”, ami azt jelenti, hogy az egyéni eljárást mellőzve egy egész csoport is szerezhethet menekültstátuszt. 1956 harmadik fontos hatása volt, hogy a genfi konvenció rendelkezései ezentúl univerzálisan, Európán kívül is kiterjesztették. Colville, R. (2006) Where are they now? The Hungarian Refugees, 50 Years On. UNHCR Refugee. Vol 3., No 144. <http://www.unhcr.org/publ/PUBL/4523caa32.pdf>

A jelen

A magyarországi bevándorlók többsége még ma is a környező országokból érkező határon túli magyar. Arányukat a szakértők az összes bevándorló legalább kétharmadára teszik. A KSH adatai szerint²⁹ 2007-ben 166 030 külföldi állampolgár tartózkodott Magyarországon. Túlnyomó többségük a jelentős magyar kisebbségnek otthont adó szomszédos országokból érkezett, ami valóban a magyar nemzetiségűek bevándorlókon belüli rendkívül nagy részarányára enged következtetni. Az itt tartózkodó külföldiek 40 százaléka (66 951 fő) román, 9,6 százaléka (15 866 fő) ukrán, 7,6 százaléka (12 638 fő) szerb vagy montenegrói, 2,6 százaléka (4276 fő) pedig szlovák állampolgár. Európából érkezik az összes bevándorló 84,8%-a (140 827 fő). A közvélekedéssel ellentétben – a jelenlegi hivatalos adatok szerint – a bevándorlóknak csak 11,9 százaléka (19 733 fő) ázsiai származású (a kínaiak aránya köztük is mindössze 45,5%, ami 8979 főt jelent). További 1,8% (3075 fő) származik az Egyesült Államokból és Kanadából, a maradék 1% (1783 fő) pedig Afrikából. A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok 50,6 százaléka férfi.³⁰

4 . Á B R A : A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok az állampolgárság országa szerint (2007. január)

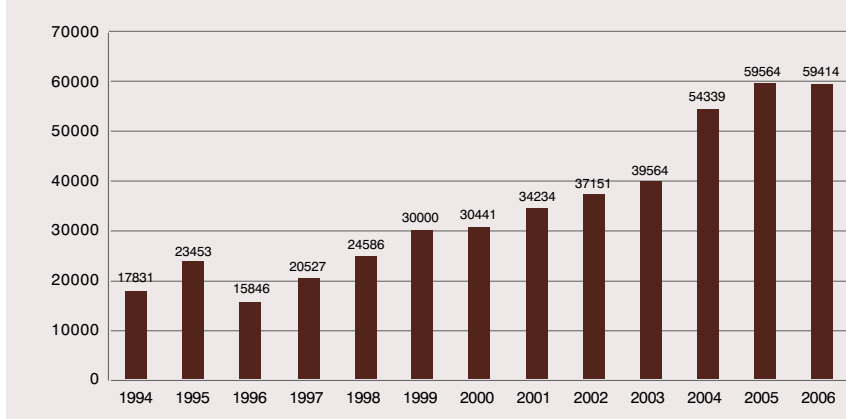
F O R R Á S : Statisztikai Évkönyv (2007)

29 Bár a téma szakértői, valamint a Központi Statisztikai Hivatal munkatársai arra figyelmeztetnek, hogy a rendelkezésre álló magyar migrációs statisztikák nem teljesen pontosak. Az adatok hatékony rendezését akadályozza, hogy a KSH-nak egyszerre több minisztériumtól kell beszereznie azokat. Sok minisztérium pedig az uniós tájékoztatási kötelezettség ellenére sem gyűjti megfelelően az adatokat. (2007/862 EK)

30 Statisztikai Évkönyv (2007), KSH

A magyarországi tartózkodási engedélyt megszerző vagy azt megújító bevándorlók legnagyobb csoportja, mintegy 46,7 százalékuk munkavállalási céllal jött az országba, utánuk következnek 23,06 százalékkal a családgyesítési szándékkal érkezők. 16,99 százalék tanulni, 2,51 százalék pedig látogatni szeretne. Az itt tartózkodás fő indokaként a külföldiek 1,81 százaléka a jövedelemszerzést, 0,71 százalék hivatalos ügyet, 0,11 százalék gyógyászati kezelést jelölt meg, 8,06 százalékuk egyéb céllal érkezett.³¹ Az ideiglenes letelepedési engedélyért folyamodók száma 1996 óta folyamatosan növekszik, 1996-ban 15 468 főről indult, és mára elérte az 59 414 főt.

5. Á B R A : Tartózkodási engedélyért beadott kérelmek száma (1994–2006)

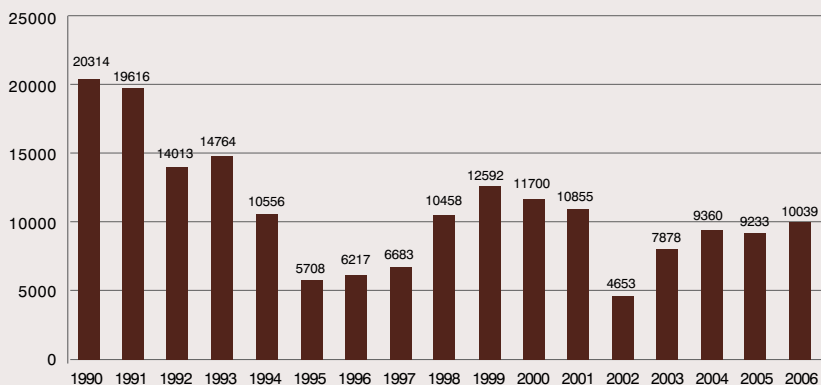

F O R R Á S : Kovács András 2007-es számításai a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal statisztikái alapján

Az elmúlt tíz évben tehát nagy mértékben nőtt azoknak a száma, akik viszonylag hosszabb időszakon át kívánnak Magyarországon tartózkodni (a tartózkodási engedélyeket általában 1-5 évre, de meghosszabbítható érvényességgel adják ki). Hozzájuk képest sokkal szerényebb növekedést mutat azoknak a száma, akik valóban hosszú távon Magyarországon szeretnének maradni, és letelepedett bevándorló státuszért folyamodnak. Most sokkal kevesebb a hosszabb időre letelepedők száma, mint a 90-es évek elején.

31 Kovács András számításai (2007). Meg kell jegyeznünk, hogy ez a statisztika 2007-ben, Románia uniós csatlakozása után készült. Mivel a Magyarországon foglalkoztatott külföldiek nagy része román állampolgár, és a román csatlakozás után sok szektorban már nincs szükségük munkavállalási engedélyre, ezért a statisztikában a Romániából munkavállalási céllal Magyarországra érkezők aránya jelentősen megcsappant. (Míg 2006-ban 56,5% volt, 2007-ben már csak 46,7%.)

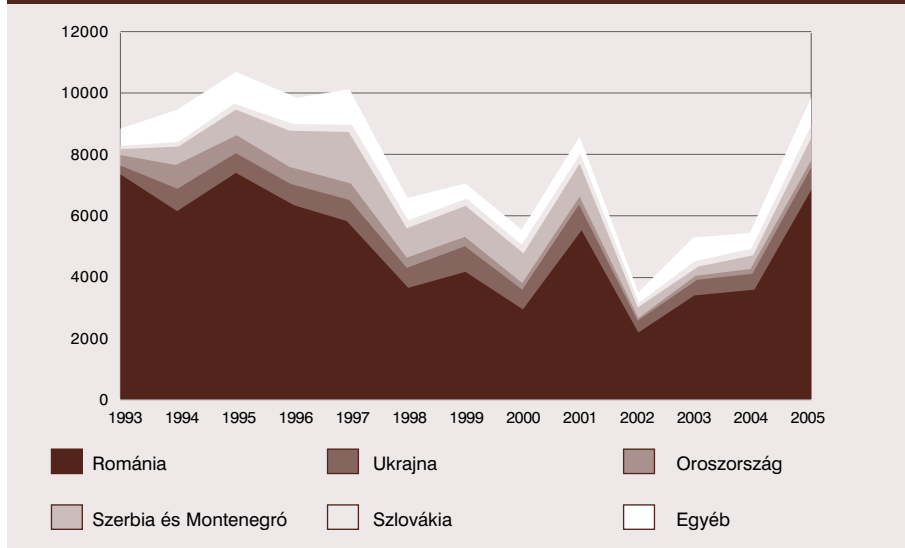
6 . Á B R A : Letelepedési engedélyért beadott kérelmek száma 1990–2006

F O R R Á S : Kováts András 2007-es számításai a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal statisztikái alapján

A Magyarországra érkező bevándorlókhoz hasonlóan az állampolgárságot megszerzők között is a romániai magyarok vannak a legtöbben. A 2006-ban honosított 6101 főnek több mint 70 százaléka (4326 fő) Romániából érkezett. A pozitívan elbírált állampolgársági kérelmek 97 százalékát európai országból származó kérelmezők adták be. Az elmúlt öt évben magyar állampolgárságot szerző migránsok 80 százaléka korábban maga is magyar állampolgár volt (de valahogy elvesztette azt), vagy magyar állampolgárok leszármazottja. Ez nem csak azért van így, mert a magyarországi bevándorlók többsége etnikai magyar, hanem azért is, mert ők könnyebben meg tudják szerezni az állampolgárságot, hiszen kevesebbet kell várniuk a honosítási folyamat során, továbbá a magyar nyelvű állampolgársági teszt is sok esetben segítséget jelent számukra.

7. ÁBRA: Magyar állampolgárságot kapott személyek száma születési ország szerint

F O R R Á S : Statisztikai Évkönyv (2007)

A jelenleg Magyarországon élő külföldiek közül mindössze néhány százan élveznek védett státuszt. A menekült státuszt kérők többsége vietnámi, szerb-montenegrói és kínai származású volt az elmúlt években. Ugyanakkor a menekültstátuszért folyamodó vietnámiak és kínaiak nagy része a fogalom nemzetközileg elfogadott értelmében – vagyis a Genfi Konvenció kritériumai alapján – nem számít menekültnek. Mivel ugyanakkor más módon sem tudnak vízumot, tartózkodási vagy letelepedési engedélyt kapni, sokszor folyamodnak menekült státuszért. A menekültstátuszt végül valóban megszerző migránsok közül 2006-ban legtöbb Szomáliából (29 fő), Irakból (15 fő) és Izraelből (Palesztinából 10 fő) érkeztek³². A humanitárius védelmet (menedékjogot és más ideiglenes védelmet) megszerzők összlétszáma tendenciaszerűen igen alacsony maradt, 2006-ban 198, 2007-ben 219 fő volt.

1. T Á B L Á Z A T : Menedékstátuszért folyamodók, főbb származási országok szerint

Státusz	2004	2005	2006
Magyarország			
Menedékkérelmek száma	1,600	1,609	2,117 (+32%)
Ebből elfogadott	149	97	99 (+3%)
Humanitárius védelmet kapott	754	95	99 (+4%)
Visszautasított	177	758	1,118 (+47%)
Menedékkérők származási ország szerint, 2005		Menedékkérők származási ország szerint, 2006	
Vietnám	20%	Vietnám	19%
Szerbia-Montenegró	15%	Szerbia-Montenegró	18%
Kína	10%	Kína	13%
Grúzia	7%	Grúzia	8%
Banglades	6%	Nigéria	5%

F O R R Á S : UNHCR Being a Refugee, 2006

A bevándorlók és a menekültek állampolgársága, neme, jogi státusza, illetve tartózkodásuk hivatalos indoka a rendelkezésre álló statisztikákból könnyen megállapítható, de ezek a számok keveset árulnak el valódi motivációikról. Az adatokból nem derül fény arra sem, hogy a bevándorlók hogyan járulnak hozzá a magyar társadalom sikeres működéséhez, továbbá az esetleges beilleszkedési problémákról sem kaphatunk belőlük képet. Reprezentatív vizsgálatot ugyan mi sem végeztünk ezekről a kérdésekről, viszont úgy gondoltuk, hogy a Magyarországon élő külföldiek személyes motivációinak és jelenlegi életkörülményeinek feltárását segíthetik a bevándorlókkal és menekültekkel készített interjúk. Mindegyik alkalommal rákérdeztünk arra, hogy az interjúalanyt személyesen milyen tényezők motiválták, amikor a Magyarországra vándorlás mellett döntött, hogyan változott meg az élete azóta, hogy ideérkezett, és véleménye szerint milyen változtatásokra lenne szükség ahhoz, hogy a magyar hatóságok és civil szervezetek a jelenleginél hatékonyabban tudják segíteni a bevándorlókat.

Négy életút

Az alábbi négy, eredetileg lazán strukturált interjú a tanulmány egyik szerzője készítette. Az általunk közölt szövegben nem a pontos átiratok szerepelnek, hanem a kérdésekre adott válaszok tömörítései. Az eredeti változathoz képest

néhány részletet megváltoztattunk az interjúalanyok anonimitásának védelmében.

Habár nem reprezentatív minta alapján készültek az interjúk, mégis talán némi fényt vetnek arra a sokféle motivációra, ami miatt a magyarországi bevándorlók ezt az országot választották úticéljuknak egykor, és ami miatt máig itt maradtak. Néhányan a hazájukban őket ért üldöztetés elől menekültek ide, mások tanulni vagy házasodni jöttek. Sokan letelepedtek, családot alapítottak és stabil munkahelyet találtak. Megint mások (főleg a humanitárius védelem alatt állók) egyszerűen nem mernek hazatérni.³³ Az interjúkból többet tudhatunk meg az őket itt ért kihívásokról is.

Származási hely: Szerbia

Státusz: humanitárius védelem alatt

Foglalkozás: ápolónő

Szerbiában (az akkori Jugoszláviában) születtem 1973-ban, és ott éltem egészen 2005-ig, amikor Magyarországra költöztem. Szerbiában volt egy játékokat és édességeket áruló trafikom. Korábban sosem terveztem, hogy áttelepülök, 2001-től viszont egyre nehezebbé vált számomra az élet Szerbiában... Abban a politikai helyzetben a korrupció elviselhetetlen méreteket öltött, engem is elkezdtek zsarolni, egyre több pénzt követeltek. Tovább rontott a helyzetemen, hogy magyar nemzetiségű vagyok. 2005-re a saját életemen kívül semmim se maradt. Ekkor döntöttem úgy, hogy Magyarországra menekülök. Két évig menekülttáborban éltem, a második ott töltött évemben sikerült munkát szereznem a tábor irodáján. Mivel a magyar mellett beszélek szerbül, angolul és németül, főleg fordítással foglalkoztam, de a szociális munkások mellett is segítkeztem. A menekülttáborban igen jó körülmények közt éltem, sok uniós támogatást kapott az a hely. Egy nigériai és egy libériai asszonnyal meg egy másik szerbiai magyar lánnyal laktam egy szobában. Végül mégis eljöttem, mert néhány táborlakó azzal gyanúsított meg, hogy rendőrségi ügynök vagyok. Azután rövid időn belül két munkahelyen is dolgoztam, de mind a kettő csak ideiglenes megoldásnak bizonyult. Végül egy darabig munkanélküli voltam. Még szerencse, hogy szüleim otthonról tudtak támogatni. Aztán barátaimtól hallottam, hogy egy

³³ A huzamos tartózkodási engedéllyel rendelkezőkkel ellentétben a Magyarországon humanitárius védelem alatt álló vagy menekültstátusszal rendelkező külföldiek nem jogosultak arra, hogy más uniós tagállamba költözzenek, függetlenül attól, hogy mióta rendelkeznek ezzel a státusszal.

jótékonyági szervezetnél megüresedett egy álláshely, ahova fel is vettek önkéntesnek, először csak három hónapra. Ma is ott dolgozom, immáron teljes állású ápolónőként, magyar szakképesítés híján azonban bizonyos feladatokat nem végezhetek el. Szerbiában szerzett ápolónői szakképesítem honosítása 51 ezer forintba kerülne, amit nem tudok megengedni magamnak.

Azt kérdezik, hogyan tudna a magyar állam hatékonyabban segíteni a hozzám hasonló sorsú embereken? Sokan panaszkodnak például a magyar szabályokra, de szerintem a szabályokat mindig követni kell, még ha sokszor feleslegesnek is tartjuk azokat. Nekem inkább az jelentett problémát, hogy nagyon nehezen tudtam bizonyítani a Szerbiában engem ért atrocitásokat. Magyarországon három interjú is átestem, a magyar hatóságok mindháromszor bizonyítékokat szerettek volna látni. Szerbiában a rendőrség mindig vett fel jegyzőkönyvet az engem ért támadásokról, a szüleim ki is szeretnék volna kérni az ügyemhez kapcsolódó összes dokumentumot, de a hatóságok végül csak egy részüket adták át. Ezért fordultam a strasbourgi emberi jogi bírósághoz. A per már a legvégső szakaszban jár, remélem számomra kedvező ítélet születik, ami után a családom is biztonságban érezheti magát Szerbiában. Ők ott akarnak maradni, meg akarják tartani azt a két házat, amit saját erőnkől építettünk fel. Mióta eljöttem, még nem mertem visszamenni Szerbiába, félek, hogy megölnének... Magyarországon humanitárius védelem alatt állok, és szeretnék is itt maradni.

Származási hely: Szerbia

Státusz: magyar állampolgár

Foglalkozás: szociális munkás

Szerbiában születtem, Magyarországon kisebb-nagyobb megszakításokkal 1993 óta élek, 1998-ban pedig végleg áttelepültem. 1993-ban a háborús sorozás elől menekültem ide. Egy olyan főiskolára iratkoztam be, ahol sok határon túli magyar tanult. Akkoriban nagyon nehéz volt tanulói vízumot szerezni, az első néhány évben ezért meg kellett oldanom, hogy anélkül is itt tudjak maradni. Végeredményben nem volt olyan nehéz, mert a havonta lejáró turistavízumomat kellett folyamatosan megújítani Szerbiában, ahova amúgy is hazamentem volna legalább havonta egyszer. A tanulói vízum hiánya akkor jelentett gondot, amikor a főiskolán kiderült, hogy nem vagyok magyar állampolgár, és ezért minden anyagi támogatást megvontak. Tartózkodási engedélyt akkor kaptam, amikor a Menhely Alapítványnál kezdtem dolgozni. Ezután beadtam a

letelepedési engedély iránti kérelmemet is, amit nagyon gyorsan megkaptam, mivel feleségem magyar állampolgár, és protekcióm is volt a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalnál. A letelepedett státusz után a magyar állampolgárság megszerzése már csak egy lépés, az én honosításomra is nagyon hamar sor került... Persze összességében a különféle engedélyek megszerzése nagyon bonyolult, túl sok a papírmunka, és gyakori a korrupció. Egy szerb nemzetiségű barátomat, aki igazolt kosárlabdázó és nagyon intelligens, ugyanakkor már az idősebb korosztályba tartozik, a magyar hatóságok egész egyszerűen kiutasították az országból. Egy másik barátom háromszor is beadta a letelepedési engedély iránti kérelmét, de mindháromszor visszautasították, azzal az indokkal, hogy nincs megfelelő jövedelme, holott ő és a felesége is elég jól keresnek. Amikor harmadjára is megtagadták tőle a letelepedést, szerencsétlenségére éppen akkor vesztette el a tartózkodási engedélyét, ezért el kellett hagynia az országot. Ezután csak egy 15 napos vízumot kapott, hogy három év ittlét után elintézzék a visszaköltözéshez szükséges teendőket és elbúcsúzzon a barátaitól. Falun nőttem fel, ezért a városi és a falusi élet között nagyobb különbségeket érzek, mint az országok közt. Magyarországhoz sem elsősorban a nemzeti identitás, hanem barátaim miatt kötődöm...

Hogy mit kéne változtatni a magyar hatóságok és civil szervezetek működésén? Egyfelől Magyarországon viszonylag egyszerű a helyzet, mert kevés menekült él itt, és a bevándorlók többsége magyar nyelvű. Ugyanakkor látva, hogy mennyire elterjedt az idegenellenesség ebben az országban, mindenféleképpen szükség lenne intenzívebb tájékoztató kampányokra a bevándorlásról. Emellett a magyar államnak komolyabb jóléti szolgáltatásokat kellene nyújtania a bevándorlóknak. A migránsokat segítő Menedék Egyesület szociális célú civil szervezetként például számos, normális esetben állami feladatot lát el, ennek ellenére a magyar állam még egy irodát sem volt hajlandó biztosítani számukra. Az EU-csatlakozás óta sokat javult a helyzet, az egyesület bevételeinek 60-70 százaléka már uniós pályázati pénzekből származik.

Származási hely: Kína

Státusz: letelepedési engedéllyel rendelkező

Foglalkozás: orvos

Santung tartományban születtem 1962-ben, de szüleimmal még gyerekkoromban Peking mellé, Tajcsingba költöztünk. Ott végeztem a középiskolát, majd orvosi

diplomát szereztem. Mielőtt Magyarországra jöttem, hét évig Kínában praktizáltam. Meg sem fordult a fejemben, hogy elhagyom Kínát, amíg nem találkoztam leendő férjemmel, aki magyar mérnökként dolgozott Kínában, és szakmailag segédkezett egy ottani vállalat beindításában. Amikor 1992-ben Magyarországra költöztem vele, még semmit sem tudtam az itteni életről. Nagy segítséget jelentett, hogy a kínaiak akkoriban még vízum nélkül utazhattak be.³⁴ Munkába állnom viszont nehéz volt, a magyar szervek nem fogadták el a kínai orvosi diplomámat, ezért újra kellett járnom az orvosi egyetem utolsó évét, és az összes vizsgámat meg kellett ismételnem, ami további egy évbe tellett. Vizsgázhattam ugyan angolul, de így is komoly igénybevétel volt az egész folyamat. Nemrég választottak meg a magyar-kínai Hagyományos Gyógyászati Társaság alelnökévé. Emellett a Magyarországi Kínai Nők Szövetségének is tagja vagyok, bár mostanában nem tudok elég időt szakítani az aktív részvételre. Legtöbb betegem kínai származású. Nagyjából tíz év múlva már lesz elég Magyarországon végzett kínai orvos, de egyelőre én vagyok az egyetlen, akivel a kínai kolónia betegei anyanyelvükön tudnak kommunikálni. A Magyarországon élő kínaiak alapvetően két csoportba sorolhatók: szegények és gazdagok. Kína nagyon szegény vidéki területeiről és a legfejlettebb régiókból is érkeznek bevándorlók, utóbbiak általában saját vállalkozást indítanak itt. Újabban sokan visszatérnek Kínába, kihasználva a gazdasági fellendülés kínálta lehetőségeket. Én fél évente utazom haza, és látom, mekkora változásokon megy keresztül az ország. 1992-ben összesen 120 kilométer autópálya volt Kínában, ma a kínai autópályahálózat a második leghosszabb a világon. A jövőben is szeretnék Magyarországon maradni, pontosabban ingázni Magyarország és Németország között. Első férjem, aki magyar volt, elhunyt, második házasságomat pedig egy német állampolgárral kötöttem. Németországba nem szeretnék áttelepülni, mert ott túl hideg van, ráadásul ideköt a praxisom és a betegeim, akik bíznak bennem. Kínainak érzem magam, de van egy külön kifejezés a hozzám hasonló, külföldön hosszabb ideig élt kínaiakra.

Hogy mit tehetne a magyar kormány a bevándorlókért? Szerintem fel lehetne állítani valamilyen „tanácsadó csoportot”, amely tájékoztatná a kínaiakat az itteni viszonyokról és a magyar törvényekről.

Származási ország: Guinea

Státusz: Menekült

Foglalkozás: kutató (jelenleg munka nélküli)

Conakryban, Guinea fővárosában születtem. Az ottani egyetemen tanultam biotechnológiát, férjemmel együtt kutatóként dolgoztunk a helyi kórházban. Jólétben éltünk, saját házukban neveltük két kisfiúnkat. A politikai helyzet azonban úgy alakult, hogy el kellett menekülnünk otthonról... Férjem a legnagyobb ellenzéki párt (Rally of the People of Guinea) vezetésében dolgozott, és főszerzője volt a kormányzópárt (Party of Unity and Progress, Egység és Haladás Pártja)³⁵ egyeduralma elleni tiltakozásul tartott konferenciának. Egyik nap gyanús külsejű emberek érkeztek a kórházba és a férjem után kérdezősködtek. Még szerencse, hogy nem dolgozott aznap. Sejtettem, hogy a kormány ügynökeivel van dolgunk, ezért gyorsan hazatelefontaltam a férjemnek és figyelmeztettem, hogy ne jöjjön be a munkahelyre. Nem gondoltuk volna, hogy többé soha nem fog abban a kórházban dolgozni. Először a külvárosban élő rokonainknál húzódtott meg, ahol nem is keresték a rendőrök. Helyette viszont engem vittek be, és néhány hónapig bent tartottak, ami fizikailag nagyon megviselt. A férjem közben mindent megtett, hogy a rejtékhelyéről vízumot tudjon szerezni. Az ukrán követség fogadta el leghamarabb a kérelmét, tanulói vízumot kapott, amivel azonnal elhagyta Guineát és Ukrajnába utazott. Ott viszont nagyon komoly probléma a rasszizmus, a páromnak szembesülnie kellett a diszkriminációval, előfordult, hogy fizikailag is bántalmazták. Az arcán még mindig látszik az a seb, amit egy ilyen rasszista támadás során szerzett. Egy uniós tagállamba szeretett volna továbbmenni, ezért több nagykövetségre is beadta vízumkérelmét. Magyarországtól kapott először pozitív választ, ezért 2004-ben idejött. Magyarországon később megkapta a menekült jogállást is. Férjem többször is az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságához fordult, hogy segítsenek nekem és a gyerekeknek kijutni Guineából, de nem történt semmi ... Guineában közben rettegésben telt az életem, a rendőrök többször is házkutatást tartottak nálunk. Férjemnek végül 2007-re sikerült elintéznie, hogy el tudjunk jönni otthonról. Éjszaka, titokban léptük át a guineai-szenegáli határt, hogy aztán Szenegálból Magyarországra repülhessünk.

35 Lansana Conte, aki egyszerre a PUP pártelnöke és Guinea köztársasági elnöke, katonai puccsal jutott hatalomra 1984-ben. (a szerkesztő megjegyzése)

Hogy mit csinálhatna jobban a magyar kormány? A legnagyobb probléma az, hogy menekültként nem lehet itt rendes munkát találni. Magyarországon nem ismerik el a Guineában szerzett diplománkat, ezért miután ideérkezett, férjemet csak nagyon kemény fizikai munkára vették fel. Csak azért, mert fekete, a legmegalázóbb és legveszélyesebb feladatokat végeztették el vele, a gyári gépsor az egyik ujját le is vágta. Még ezt is eltűrte, de amikor egy idő után felemelte a hangját, azonnal elküldték. Magyarországon nagyon erős a szegregáció és a diszkrimináció. Előfordul, hogy a telefonba még azt mondják, van munka, de a személyes találkozón már szóba állni sem hajlandóak veled... Nyelvtudás nélkül pedig szinte lehetetlen boldogulni. Vannak ugyan ingyenes nyelvórák, de csak azokon nem lehet rendesen megtanulni magyarul. A férjem februártól államilag finanszírozott magyarórákra járt. Júniusban közölték vele, hogy ezentúl fizetnie kell, de egyszerűen nem volt annyi pénzünk. Szeretné folytatni a PhD-jét, talán Franciaországban... Hogy mit tervezünk a jövőben? Terhes vagyok... más lehetőségünk nincs, mint Magyarországon maradni.

A magyar és nem magyar származású bevándorlók egyaránt úgy érzik, hogy a tartózkodási és a munkavállalási engedélyek megszerzésének folyamata túlbürokratizált és áttekinthetetlen. Sokan úgy vélik, hogy a magyar hatóságoknak nagyobb gondot kellene fordítaniuk a bevándorlók tájékoztatására és szociális ellátására. Egyrészt valóban az állami intézmények feladata a bevándorlók foglalkoztatását és társadalmi elfogadottságát elősegítő bevándorlás-politika kialakítása, másrészt a kormányon kívül a bevándorlókat alkalmazó cégek, a magyar állampolgárok és maguk a bevándorlók is közösen felelősek a sikeres integrációért. Mivel a bevándorlók által említett egyik legfontosabb probléma a külföldön szerzett képesítések magyarországi elismertetése, és mivel a bevándorlás munkaerő-piaci hatása a legtöbb vitát kiváltó és legtöbb félreértésre okot adó kérdések közé tartozik, a következő fejezetben részletesen bemutatjuk, kik és milyen képesítéssel jönnek Magyarországra dolgozni, és ennek milyen következményei vannak a magyar gazdaság és társadalom működésére.

III. A bevándor- lás

munkaerő- piaci hatásai

III. A BEVÁNDORLÁS MUNKAERŐ-PIACI HATÁSAI

„A nemzetközi migráció nem spontán jelenség, hanem meghatározott erők nyomására beinduló és végbemenő folyamat. A migráció által érintett országok sem csak a véletlen folytán határozódnak meg, hanem világosan követhető minták alapján. A bevándorlók foglalkoztatásának is megvannak a maguk mintái: a bevándorlók munkaerő-piaci helyzete és gazdasági ágazatok szerinti megoszlása jellemzően eltér a többségi társadalom átlagától.”

(SASKIA SASSEN)³⁶

A bevándorlás munkaerő-piaci hatásaira gondolva alapvetően két kérdés jut eszünkbe. Az első úgy szól, hogy van-e egyáltalán szükség a magyar munkaerő-piacon migránsokra, van-e hely számukra a hazai gazdaságban. A második kérdés azt próbálja felmérni, hogy jelenleg hányan érkeznek, és a jövőben hányan fognak érkezni munkavállalási céllal Magyarországra, ők milyen képzettséggel és szakmai gyakorlattal rendelkeznek, valamint milyen hatással lesznek a munkaerő-piaci folyamatokra. Az első kérdésre zsigerből adott, közkeletű válasz szerint a bevándorlók csak elveszik a munkát a magyarok elől; már most is túl magas a munkanélküliség, és ha ezért a kevés szabad álláshe-lyért a külföldiekkel is meg kell küzdeni, az csak azt jelentheti, hogy a magya-roknak még kevesebb fog jutni.

Ez az álláspont több szempontból is alapvetően hibás. Először is: európai összehasonlításban Magyarországon nem túl magas a munkanélküliség.³⁷ A közelmúlt negatív folyamatai ellenére valószínűsíthető, hogy kedvezőbb és stabi-labb makrogazdasági körülmények között az állástalanok aránya ismét az euró-pai átlag alá fog süllyedni. Az igazi problémát Magyarországon nem is a munkanélküliség, hanem a munkaképes korú lakosság rendkívül alacsony aktivitási szintje jelenti. Az OECD egyik legfrissebb felmérése szerint a szervezet tagországai közül a 15 és 64 év közötti korosztály aktivitási

³⁶ Sassen, Saskia (1998) *Globalization and Its Discontents*. The New Press, New York

³⁷ Bővebben lásd: Ágoston, László, Kollányi Zsófia és Liska János (2008) *Magyar Fitness*. DEMOS Magyarország <http://www.demos.hu/Tevekenyseg/Projektek/eletmin/kiadvanyok>

sintje³⁸ egyedül Mexikóban alacsonyabb.³⁹ Az OECD-országok 70 százalékos átlagával – különösképpen a 80 százalékot is felülmúló dán vagy svájci mutatóval – szemben Magyarországon a fenti korosztálynak mindössze 59 százaléka dolgozik vagy épp munkát keres. Még a Magyarország számára viszonyítási alapnak számító többi rendszerváltó országban is jobb a helyzet: Csehországban 74 %, Szlovákiában 68 %, Lengyelországban pedig 64 % az aktivitási szint. A külföldiek munkavállalását ellenzők persze azzal érvelnek, hogy az aktivitási szint azért ilyen alacsony, mert sokan előre tudják, hogy kevés a szabad állás. A munkakeresést így eleve reménytelennek tartják, ezért nem is próbálkoznak. Mi is elképzelhetőnek tartjuk, hogy a rossz tapasztalatok és a biztos kudartól való félelem miatt a munkaképes korú lakosság egy szegmense egész egyszerűen elhagyta a munkaerő-piacot. Elismerjük, hogy sokaknak valóban a kényszerű tétlenség és a „rám úgyszincs szükség” mindennapos érzésével kell megküdeniük, ugyanakkor felhívjuk a figyelmet arra is, hogy az ország bizonyos területein több ezer munkahely marad évről évre üresen. Ez a második fő érv a külföldiek munkavállalását kritizálókkal szemben. A hosszú távon betöltetlen álláshelyek száma ma Magyarországon 20-30 ezerre tehető, ami viszonylag magasnak számít, és jól mutatja a munkaerő-piac strukturális egyensúlytalanságait.⁴⁰ A hazánkban működő cégek 15 százaléka számolt be hosszú távú munkaerőhiányról, ami azt jelenti, hogy minden egyes cég még három százalékkal tudná növelni munkavállalóinak számát. Legnagyobb a hiány szakképzett fizikai munkásokból, a tartósan üres álláshelyek több mint felére őket várják, 33 százaléka pedig betanított munkásokat.⁴¹ A szakmunkás-hiány részben azzal magyarázható, hogy a munkaadók igényei és a szakmunkás végzettségük szakmák szerinti összetétele nincs összhangban egymással, részben pedig azzal, hogy a rendelkezésre álló munkahely és a képzés helye messze vannak egymástól, annak ellenére, hogy Magyarországon nincsenek igazán nagy távolságok.

Sokak szerint ezek a problémák hosszú távon kezelhetőek megfelelő képzési és átképzési programokkal, amelyek hatására a jelenleg inaktív népesség visszatér a munkaerő-piacra és betölti a jelenleg üresen álló pozíciókat. Ebből az

38 Az aktivitási ráta az adott munkaképes korú népességen belül mutatja az éppen foglalkoztatottak vagy munkát keresők arányát. A munkaerő-piaci lehetőségek igen hasznos, általános mérőszáma.

39 A Profile of immigrant populations in the 21st century: Data from OECD countries. (2008). OECD

40 Állami Foglalkoztatási Szolgálat http://www.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=afsz_stat_merop_helyzet_200802

41 Állami Foglalkoztatási Szolgálat

http://www.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=full_afsz_merop_prognosis_2008

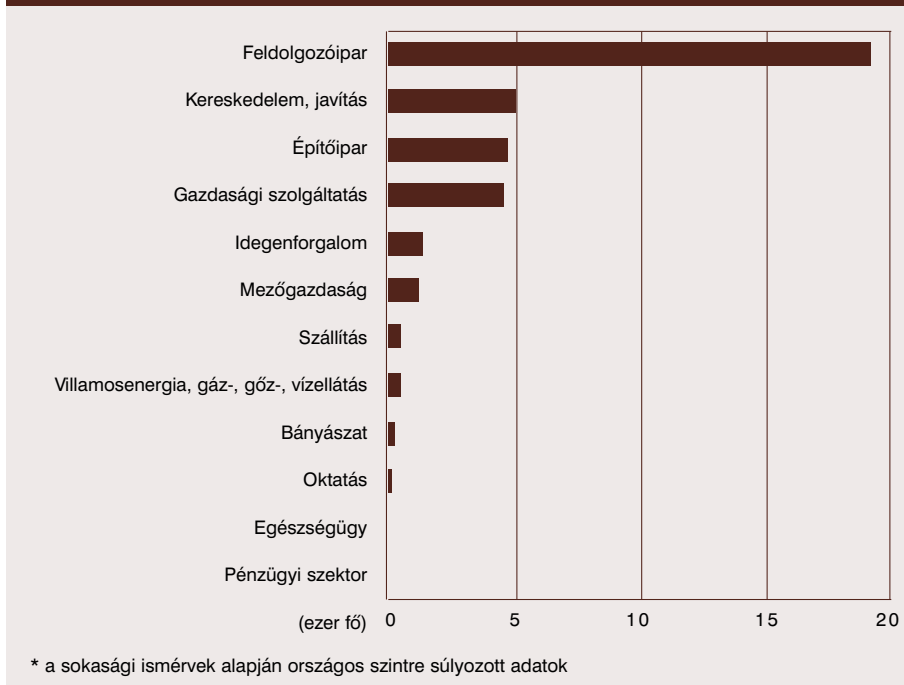
álláspontból az is következik, hogy a bevándorlók munkaerő-piaci jelenlétére – mint „külső” megoldásra – csak rövid távon lehet szükség. Ugyanakkor mi valószínűtlennek tartjuk, hogy pusztán a munkaképes korú lakosság aktivitási szintjének növelésével ellensúlyozni lehetne a második fejezetben már bemutatott demográfiai folyamatokat, melyek hatására 2020-ra a munkaképes korú népesség a mostanihoz képest 6-7 százalékkal fog csökkenni. Ráadásul szinte lehetetlen megjósolni, hogy mi fog történni a munkaerő-piac kínálatinál is fontosabb keresleti oldalán, vagyis, hogy az aktivitási szint növelése vajon egyben a munkanélküliség csökkenését is jelenti-e majd. Ez olyan külső tényezőktől is nagyban függ, mint a munkaerő termelékenységének vagy a termelés munka- és tőkeintenzitásának alakulása. Emellett felmerülhet, hogy a rendelkezésre álló munkaerő létszámát a munkaképes korosztály kitágításával növelhetjük. Erre mindkét oldalon igen kevés az esély: az idős korúak tömeges foglalkoztatására rendkívül rossz egészségügyi állapotuk, a fiatalokéra pedig az oktatásban eltöltött egyre hosszabb idő miatt nem kerülhet sor. Az idősek esetében ez természetesen egy rendkívül szomorú tény, a fiataloké elhúzódó tanulmányaira a magasabb képzettség megszerzése miatt azonban pozitív fejleményként kell tekintenünk.

Egyértelmű, hogy a magyar gazdaságnak a jelenleginél több aktív munkavállalóra és több olyan munkaadóra van szüksége, aki fel tudja szívni ezt a többletet (ez utóbbi aspektussal e tanulmány keretei közt nem tudunk foglalkozni). Meggyőződésünk, hogy a túlzott inaktivitás és a munkaerőhiány Magyarországon egyszerre jelentkező, és valószínűleg a jövőben is fennmaradó problémájának megoldását nagyban segítenék a külföldiek munkavállalásának kedvezőbb feltételei. Mindazonáltal nehezen eldönthető, hogy a munkavállalási céllal érkező külföldiek rendelkeznek-e a „megfelelő” képzettséggel és szakértelemmel. Ez a kérdés más megvilágításban is feltehető: vajon akarnak-e a „megfelelő” képzettséggel és szakértelemmel rendelkező külföldiek Magyarországon dolgozni? Sőt arra is rákérdezhetünk, hogy mit tesz a magyar állam a gazdaság számára nélkülözhetetlen tudással rendelkező külföldi munkavállalók idecsábításáért? Ezért is létfontosságú, hogy Magyarországnak végre legyen egy olyan nemzeti migrációs stratégiája, amelyben szerepelnek a magyar gazdaság igényeit kielégítő külföldi munkavállalók bevándorlását elősegítő szakpolitikai intézkedések is.

Milyen szektorokban dolgoznak a bevándorlók?

Ahogy ez a következő grafikonon is látható, Magyarországon a legtöbb bevándorló a feldolgozóiparban dolgozik, ezt követi a kereskedelem és javítás, valamint az építőipar. Felmérések szerint a munkaerőhiány⁴² által jelenleg – és valószínűleg a jövőben is – legsúlyosabban érintett szektorok a közigazgatás, az üzleti szféra, a kereskedelem, a vendéglátás, az építőipar, a fémipar és a gépgyártás. Ezek között vannak olyanok, ahol az inaktívak sikeres átképzésével és a munka világába való visszatérésével biztosítható a megfelelő utánpótlás (kereskedelem), de például a fém- vagy az építőiparban a szakképzettséget igénylő kékgalléros munkaköröket lehetetlen pusztán átképzéssel feltölteni.⁴³

8. ÁBRA: A külföldi állampolgárságú munkavállalók száma gazdasági ágak szerint, 2005–2006 (ezer fő*)

F O R R Á S : Rövidtávú munkaerőpiac előrejelzés, 2007. MKIK GVI Vállalati Konjunktúra Vizsgálatok. (A kimutatás az ÁFSZ által kiadott munkavállalási engedélyek és a munkavállalói regisztrációk alapján készült.)

42 A munkaerő-piaci előrejelzések legnagyobb problémája, hogy a jelenlegi képzési struktúrát tudják csak figyelembe venni. Ugyanakkor nagy eltérések lehetnek a jelenleg képzett és a jövőben foglalkoztatott, vagy saját szakmájukban, magyarországi munkahelyen elhelyezkedni kívánó szakemberek (mérnökök, orvosok) létszáma között.

43 Munkaerő-piaci kutatások (2008). Foglalkoztatási és Szociális Hivatal.

<http://www.employmentpolicy.hu/engine.aspx?page=tanulmany-konyv>

Tehát az a széles körben elterjedt vélemény, amely szerint a külföldiek a magyarok elől veszik el a munkát, azért sem állja meg a helyét, mert a magyar gazdaság több szektora is munkaerőhiánnyal küzd. Emellett Magyarországon a külföldiek munkavállalásának (a legtöbb uniós tagország állampolgárainak kivételével) számos adminisztratív akadálya van: a jelenleg érvényes szabályozás szerint a magyar munkaadó külföldi állampolgárnak csak akkor kínálhat állást, ha a munkavállalási engedély iránti kérelem beadása utáni 30 napban ugyanarra a helyre nem talál magyar állampolgárt. Ráadásul a külföldi diplomák és szakképesítések magyarországi elismertetése is rendkívül nehéz. Ezzel együtt el kell ismernünk, hogy az illegálisan munkát vállaló, jellemzően képzetlen rétegek körében esetleg tapasztalható egyfajta verseny a külföldiek és a magyarok közt.⁴⁴

Illegális munkavállalók

Megbízható statisztikák híján e helyütt nem vállalhatjuk a külföldiek illegális munkavállalásával kapcsolatos kérdések részletes tárgyalását, annyit ugyanakkor mindenféleképpen érdemes megemlítenünk, hogy becslések szerint ma Magyarországon 21-24 százalékra tehető a bejelentés nélkül foglalkoztatottak aránya, és már csak az adat nagyságrendje miatt is biztosra vehető, hogy vannak köztük bevándorlók is.⁴⁵ Az alkalmi munkavállaló külföldiek gyakran gyarapítják a Magyarországon illegálisan foglalkoztatottak számát, mivel ők nagyon kevés eséllyel jutnak munkavállalási engedélyhez. Közülük legtöbben az építőiparban, a mezőgazdaságban, a vendéglátásban, a ruha- és textiliparban dolgoznak. Mellettük ritkán említik az anyanyelvi nyelvtanárokat, vagy az egyéb értelmiségi szakmákat, mint például a külföldről érkezett önfoglalkoztató újságírók szintén népes, félig legális, félig illegális munkát végző csoportját.⁴⁶ Az Országos Munkavédelmi és Munkaügyi Főfelügyelőség statisztikái alapján

44 A tanulmányban az „alacsonyán”, illetve a „magasan képzett” kifejezésekkel különböztetjük meg egymástól az eltérő végzettségű és eltérő munkakörököt betöltő munkavállalókat. Ugyanakkor hozzá kell tennünk, hogy a külföldről érkezett, alacsonyán képzett kategóriába sorolt munkavállalók gyakran kifejezetten magas iskolai végzettséggel rendelkeznek, viszont Magyarországon nem sikerül elismertetniük ennek igazolását, esetleg más okból végzettségüknek nem megfelelő munkakörben, alacsonyabb bérért tudnak csak elhelyezkedni. Ezért a bevándorlók közt a jövedelem alapján is választóvonalat lehetne húzni, megkülönböztetve a „magas” és „alacsony” bérezésű bevándorlókat.

45 Sik Endre és Hárs Ágnes (2008) előadása az IOM konferenciáján: Combating irregular employment of immigrants in the Enlarging EU. <http://www.iom.hu/bpevents.html#argo2006conf>

46 Juhász Judit (2003) Hungary: The Transit Country Between East and West <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=181>

megállapítható, hogy az illegális munkavállalók Magyarországon tartózkodó külföldi populáción belüli aránya csak kevéssel haladja meg az illegális munkavállalók teljes népességen belüli arányát. A felügyelőség ellenőrzésein fennakadt, be nem jelentett külföldi munkavállalók az összes feltárt eset 3-4 százalékát tették ki 2006-ban, és ez az arány 2007-ben még csökkent is.⁴⁷ A felügyelőség 2008 első negyedében 85 760 munkavállalót ellenőrzött, közülük 1388 volt külföldi állampolgár. A külföldiek között 847 (61%), az összes ellenőrzött között 49 833 esetben (58,1%) találtak valamiféle foglalkoztatási szabálytalanságot. A külföldiek esetében az összes szabálytalanság legnagyobb részét (24%-át) az engedély nélküli munkavállalás tette ki.⁴⁸ Levonható a következtetés, mi szerint folytatni, sőt fokozni kell a feketén foglalkoztatás elleni küzdelmet, ugyanakkor ügyelni kell arra is, hogy pozitív ösztönzők is rendelkezésre álljanak a munkaadók és a külföldi munkavállalók legális utak felé tereléséhez. Könnyebbé lehetne például tenni a munkavállalási engedélyek megszerzésének folyamatát, különös tekintettel az ideiglenes munkavállalásra. Emellett újfent hangsúlyozni szeretnénk, hogy az illegális munkavállalás munkaerő-piaci hatásait csak a jelenleginél sokkal több adat birtokában tudjuk majd megfelelően elemezni.

Megbízható adatokkal csak az „első gazdaságról” rendelkezünk, ezek közül is legfontosabb a külföldieknek kiadható munkavállalási engedélyek Szociális és Munkaügyi Minisztérium által meghatározott kvótája, amit a bevándorlók gyakran nem is töltenek ki. 2004-ben a minisztérium 84 000 főben jelölte meg ezt a számot. A korábbi évekhez hasonlóan a magyar hatóságok 2004-ben is jóval ez alatt maradva, 63 719 munkavállalási engedélyt adtak ki külföldieknek.

Az EU hatása a munkaerő-piacra

Magyarország 2004-ben csatlakozott az Európai Unióhoz, ami a külföldiek magyarországi munkavállalását illetően is mérföldkőnek számít. Magyarország a legfeljebb hét éves átmeneti időszakot követően középtávon már nem korlá-

47 Sik Endre és Hárs Ágnes (2008) előadása az IOM konferenciáján: Combating irregular employment of immigrants in the Enlarging EU. <http://www.iom.hu/bpevents.html#argo2006conf>

48 Az Országos Munkavédelmi és Munkaügyi Főfelügyelőség statisztikája, 2008, június 25. Ezekből az adatokból nem szabad messzemenő következtetéseket levonnunk, mivel nem világos a Munkaügyi Felügyelőség mintavételi módszere. Az ellenőrzések gyakran a korábban már szabálysértést elkövetett munkaadókra irányulnak, ezért az így nyert adatok torzíthatnak.

tozhatja az uniós tagországok állampolgárainak magyarországi munkavállalását. Ez természetesen visszafelé is érvényes, tehát a többi uniós tagország hatóságai Magyarország csatlakozását követően maximum hét évig korlátozhatják a magyar munkavállalók ottani munkaerő-piaci belépését.

Magyarország viszonyossági alapon alkalmazhat korlátozásokat saját munkaerő-piacán azoknak a tagországoknak az állampolgáiraival szemben, amelyek 2004-ben szintén korlátozásokat vezettek be az újonnan csatlakozott kelet-közép-európai országok állampolgáiraival szemben. Magyarország a 2004-ben csatlakozott országok között egyedülként továbbra is él ezzel a lehetőséggel.⁴⁹ A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a szakképesítéssel nem rendelkező osztrák, belga, dán, francia, német, liechtensteini vagy norvég⁵⁰ állampolgárok továbbra is csak egyéni munkavállalási engedély megszerzése esetén foglalkoztathatóak.⁵¹ Ugyanakkor az EGT-n (Európai Gazdasági Térségen) kívüli országok állampolgáiraival ellentétben a munkaadók az EGT-állampolgárok esetében eltekinthetnek az egy hónapos várakozási időszaktól, és nem kell bizonyítaniuk, hogy nem találtak magyar munkavállalót a pozícióra.

Emellett megállapíthatjuk, hogy az EU-csatlakozás hatására nem változott számottevően a migráns munkavállalók származás szerinti összetétele sem, a legnagyobb csoportot továbbra is a környező országokból érkező magyar nemzetiségűek alkotják. 2004 áprilisában a munkavállalási engedéllyel rendelkező külföldiek 57,8 százaléka román, 12,6 százaléka szlovák, 15,5 százaléka pedig ukrán állampolgár volt, ők együttesen az összes kiadott engedély 85,9 százalékát szerezték meg. Miután 2004 májusában kilenc másik országgal együtt Magyarország is csatlakozott az EU-hoz, pusztán a fenti élcsapaton belüli arányok változtak meg valamelyest: 2004 végére a Magyarországon dolgozó külföldiek 55,3 százaléka Romániából, 17,9 százaléka Szlovákiából, 13,8 százaléka pedig Ukrajnából érkezett.

49 A régi tagállamok közül egyre többen oldják fel a korlátozásokat. Legutóbb Franciaország jelentette be, hogy 2008. július 1-től szabad hozzáférést biztosít munkaerő-piacán a 2004-ben csatlakozott kelet-európai országok munkavállalóinak. Ez azt jelenti, hogy a közeljövőben valószínűleg Magyarország is megnyitja munkaerő-piacát a franciák előtt. <http://nol.hu/cikk/493434/>
http://ec.europa.eu/employment_social/free_movement/enlargement_en.htm#access2004

50 A szabad munkavállalás az unión kívül az Európai Gazdasági Térség egészére (tehát Liechtensteinre és Norvégiára is) kiterjed. A felsorolás olyan országokat is tartalmaz, amelyek már részben megszüntették a korlátozásokat magyar munkavállalókkal szemben.

51 A korlátozások alól kivételt élveznek a 2004. május 1. előtt legalább 12 hónapig Magyarországon alkalmazásban állók és családtagjaik. http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=munkaadoknak_szolgaltatasok&switch-content=ma_szolg_tajek_kulfoldiek_mo_munkavallalas&switch-zone=Zone1&switch-render-mode=full

2. T Á B L Á Z A T: A Magyarországon kiadott munkavállalási engedélyek megoszlása az engedélyt megszerző személy származási országa/régiója szerint (2003–2004)

	2003. dec. 31.	2004. ápr. 30.	2004. dec. 31.
	kiadott munkavállalási engedélyek		munkavállalási céllal itt tartózkodó, regisztráltuniós polgárok
Európa	92,3	89,3	93,4
ezen belül			
az Európai Unió	17,3	13,4	22,1
ezen belül Szlovákia	11,7	12,6	17,9
Románia	56,7	57,8	55,3
Jugoszlávia	1,9	2,0	1,7
Ukrajna	15,7	15,5	13,8
összes egyéb	0,7	0,5	0,4
Ázsia	3,6	0,0	2,7
ezen belül Kína	1,8	0,0	1,4
összes egyéb	1,8	0,0	1,3
Összesen	100,0	100,0	100,0
összes kiadott engedély	68651,0	55756,0	63719,0

F O R R Á S : A munkavállalási engedély nyilvántartási rendszere (nem publikált adatok), ÁFSZ

Románia 2007. január elsejei európai uniós csatlakozásával a magyar gazdaság számos szektorában immáron a román állampolgárok is korlátozás nélkül vállalhatnak munkát, viszont sokak félelmeire rációfolva ez korántsem eredményezett radikális változásokat a magyar munkaerő-piacon. A román munkavállalók tömegei elkerülték az országot. A románok fő célpontja az EU-n belül nem Magyarország, hanem Olaszország és Spanyolország.

Spanyolországban már több román állampolgár tartózkodik, mint marokkói, amely pedig hagyományosan a legnépesebb bevándorló csoportnak számít. A román bevándorlók száma Olaszországban szintén meghaladja a korábban ott is a legnépesebbnek tartott marokkói, illetve albán bevándorlókét. A román kivándorlás 90 százaléka a három legnagyobb fogadó ország (Spanyolország, Olaszország és Németország) felé irányul.⁵² A román vendégmunkások rohama emellett azért is elmaradt, mert Magyarország továbbra sem oldott fel minden munkaerő-piaci korlátozást velük szemben. Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat nyilvántartásában a „2007-ben kiadott engedélyek, bejegyzett regisztrációk és zöld kártya⁵³ igazolások együttes számát tekintve az adatbázisban szereplő külföldi munkavállalók 46 százaléka (25 485 fő) román, 18 százaléka (9944 fő)

52 OECD Migration Outlook 2007.

53 Zöld kártyát olyan uniós állampolgárok, illetve családtagjaik kaphattak, akik legalább egy éve tartózkodnak az országban.

szlovák, 15 százaléka (8073 fő) pedig ukrán állampolgár.”⁵⁴ Románia 2007. január elseji uniós csatlakozásától a 2007. október 1-jéig terjedő időszakban 15 500 román állampolgár igényelt munkavállalási engedélyt. Ez az előző év azonos időszakához képest 30 százalékos visszaesést jelentett, annak ellenére, hogy az uniós csatlakozással 250 szakma nyílt meg a román munkavállalók előtt. 2008. január 1-jén a képesítést nem igénylő szakmák kivételével Magyarország az összes román munkavállalókat érintő korlátozását feloldotta, ennek ellenére továbbra is csak mérsékelt intenzitással érkeznek Romániából.⁵⁵ Számos bevándorlással foglalkozó szakember állítja, hogy a magyar munkavállalóknak nem kell tartaniuk a magyar munkaerő-piac uniós polgárok előtti megnyitásától, hiszen az új tagországokat elhagyók tömegei nem elsősorban Magyarországot fogják célba venni, hanem a jobb feltételeket (elsősorban magasabb béreket) kínáló országokat.

Az EGT-országok, sőt ezen belül az EU-hoz 2004-ben csatlakozott országok állampolgárai valóban kis számban szeretnének Magyarországon munkát vállalni. Ezért az uniós polgárokat érintő korlátozások pusztán az illegális foglalkoztatás esélyeit növelik, további fenntartásuk mellett semmilyen gazdasági érv nem szól. Teljesen alaptalanok azok a félelmek, amelyek szerint a korlátozások megszüntetése után a külföldiek előzönlének a magyar munkaerő-piacot. A külföldi munkavállalók tömegeitől már csak azért sem kell tartanunk, mert ahogy a fentiekben láttuk, Magyarországon minden évben több ezer álláshely marad betöltetlenül. Ennek fényében különösen érdekes, hogy a román és a bolgár állampolgárokkal szemben Magyarország úgy vezetett be korlátozásokat, hogy közben a régi tagállamoktól a magyarok munkavállalását korlátozó hasonló intézkedések visszavonását követeli. Ez a lépés barátságtalan üzenetet közvetített a romániai magyarok felé is.

Kellenek-e a magasan képzett migránsok?

A munkaerő-piac uniós polgárok előtti teljes megnyitása mellett a jövőben a bevándorlás-politika legfontosabb feladatai közé kell, hogy tartozzon a magasan kvalifikált külföldi munkavállalók Magyarországra csábítása is. A magyar gazdaság számos szektorát sújtja a műszaki végzettségűek és az egyéb magasan

54 A külföldi állampolgárok foglalkoztatásáról készített felmérés a Foglalkoztatási és Szociális Minisztérium nyilvántartásai alapján. ÁFSZ, 2008.

55 Melléklet a 355/2007. (XII. 23.) Kormányrendeletéhez http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700355.KOR

képzett szakemberek tartós hiánya. Ha Magyarország képes lesz a munkavállalóknak ezt a csoportját magához vonzani, az nem csak a munkaerőhiány problémájára jelent majd megoldást, hanem a felhalmozódó szakmai tapasztalaton, tudástőkéen és készségeken keresztül felmérhetetlenül nagy előnyökhöz juttatja az egész magyar gazdaságot. Általánosságban elmondható, hogy a nemzetközi tudásáramlás kedvezően hat valamennyi nemzetgazdaság működésére és fejlődésére. Ez érvényes egyrészt a magyar munkavállalók külföldön szerzett tapasztalataira, másrészt pedig a vendégmunkások által Magyarországon meghonosított tudásra, az új módszerekre, és a hasznos tapasztalatokra. Richard Florida, a George Mason Egyetem tanára „A kreatív osztály felemelkedése” (Rise of the Creative Class) című művében kifejtette, hogy a sokszínűség segíti egy társadalomban a kreatív energiák felhalmozódását, ezen keresztül pedig hozzájárul a gazdasági növekedéshez. Florida szerint „a regionális gazdasági növekedés legfontosabb mozgatóereje az a kreatív réteg, amely a legszívesebben a sokszínű, toleráns és az új ötletre nyitott térségekben telepszik le.”⁵⁶ Florida téziseit kutatási eredményekkel is alátámasztotta. Kimutatta például, hogy abból a tíz egyesült államokbeli városból, ahol a legnagyobb a bevándorlók összlakosságán belüli részaránya, nyolc a tizenöt legnagyobb technológiai központok között is szerepel. Ezt a fajta tudásáramlást tehát a lehető legjobban ki kell használni.

Nemzetközi legjobb gyakorlat

Belgiumban a vallon kormány egy olyan programot dolgozott ki, amelynek célcsoportját azok a képesítéssel rendelkező bevándorlók jelentik, akiket erős szálak fűznek származási országukhoz, a nyelvtudást is beleértve. A program a nemzetközi kapcsolataik fejlesztésében érdekelt vallóniai cégekhez közvetíti ki őket, amelyek például új piacokra szeretnének betörni, vagy partnerségre szeretnének lépni külföldi vállalatokkal. Ezeknek a cégeknek szükségük van a megfelelő nemzeti háttérrel rendelkező munkavállalókra, mivel segítségükre lehetnek a hatóságokkal való kapcsolatfelvételben vagy a tárgyalásokon.

Vallónia állami foglalkoztatási szolgálata, a FOREM komoly szerepet vállal a program működtetésében, képzést kínálva olyan témákban, mint például a

⁵⁶ Florida, Richard (2002) *The Rise of the Creative Class and How it is transforming work, Leisure and Everyday life.* Basic Books, New York

nemzetközi kereskedelem. A program résztvevői gyakornoki időszakot teljesítenek Belgiumban, illetve egy nem EU-s országban (ez jellemzően a származási országuk). Sok esetben e gyakornoki időszakok során kerülnek kapcsolatba a későbbi munkaadóval.⁵⁷

Másodszor pedig a már most Magyarországon foglalkoztatott szakképzett külföldi munkaerőben rejlő lehetőségeket is a lehető legjobban ki kell aknázni. Egyes felmérések szerint a szakképzettek alkotják a Magyarországon dolgozó vendégmunkások legnagyobb csoportját. A foglalkozások nemzetközi osztályozási rendszere⁵⁸ három fő foglalkozási csoportot határoz meg: menedzserek és magasan képzett alkalmazottak, „professionals” (az egyszerűség kedvéért nevezzük őket vezető szakembereknek), őket követik a szakmunkások, „technicians”, a harmadik kategóriába tartoznak az alacsonyabb vagy semmilyen képzettséget nem igénylő munkákat végzők, azaz betanított munkások, „operators”. Ha egy pillantást vetünk a Magyarországon dolgozó külföldiek fenti csoportosítás szerinti összetételére, megállapíthatjuk, hogy míg a teljes népesség körében a vezető szakemberek mindössze 20 százalékot tesznek ki, addig a bevándorlók esetében ez az arány majdnem eléri a 32 százalékot, és ez a többlet szinte kizárólag a legalsó kategória összeszűkülésével magyarázható.

3 . T Á B L Á Z A T : A Magyarországon születettek és a külföldön születettek foglalkozási csoportok szerinti megoszlása (a 15 év feletti aktív népességben)

foglalkozási csoport	Magyarországon születettek			külföldön születettek			összesen		
	férfiak	nők	össz	férfiak	nők	össz	férfiak	nők	össz
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
vezető szakemberek	19,3	22,1	20,6	33,6	29,7	31,8	19,7	22,4	20,9
szakmunkások	12,1	34,8	22,6	12,6	28,8	20,1	12,1	34,6	22,5
betanított munkások	68,6	43,1	56,8	53,8	41,4	48,1	68,2	43,1	56,6

F O R R Á S : A profile of immigrant populations in the 21st century: Data from OECD Countries. (2008) OECD.

A következő táblázat azt mutatja, hogy ezekkel az adatokkal Magyarország jócskán az OECD-országok átlaga felett van.

57 Forrás: Kézikönyv az integrációról szakpolitikusok és szakemberek számára. Második kiadás.

Európai Bizottság, 2007.

58 ISCO-08 rendszer, leírását lásd: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/docs/resol08.pdf>

4. T Á B L Á Z A T : A OECD-országokban és a külföldön születettek foglalkozási csoportok szerinti megoszlása a 15 év feletti aktív népességben

foglalkozási csoport	Magyarországon születettek			külföldön születettek			összesen		
	férfiak	nők	össz	férfiak	nők	össz	férfiak	nők	össz
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
vezető szakemberek	20,9	19,0	20,1	24,3	20,4	22,6	21,2	19,1	20,3
szakmunkások	17,8	37,4	26,1	15,5	32,1	22,5	17,6	37,0	25,9
betanított munkások	61,4	43,6	53,8	60,2	47,5	54,9	61,2	43,9	53,8

F O R R Á S : A profile of immigrant populations in the 21st century: Data from OECD Countries. (2008) OECD.

Meg kell jegyeznünk, hogy a fenti statisztikák a 2001-es népszámlálás során készültek, ezért bennük a legálisan itt tartózkodó és bejelentett lakhellyel rendelkező külföldiek felülreprezentáltak. Természetesen az illegális munkavállalók legtöbbször a harmadik kategóriában dolgoznak, illetve sok külföldi munkavállalónak éppen azért nincs Magyarországon bejelentett lakcíme, mert megfelelő képzettség hiányában csak a legalsó kategóriában talált rosszul fizetű munkát. Arra következtethetünk tehát, hogy a fent bemutatott hivatalos adatokhoz képest a valóságban több külföldi dolgozik a harmadik foglalkoztatási kategóriában.

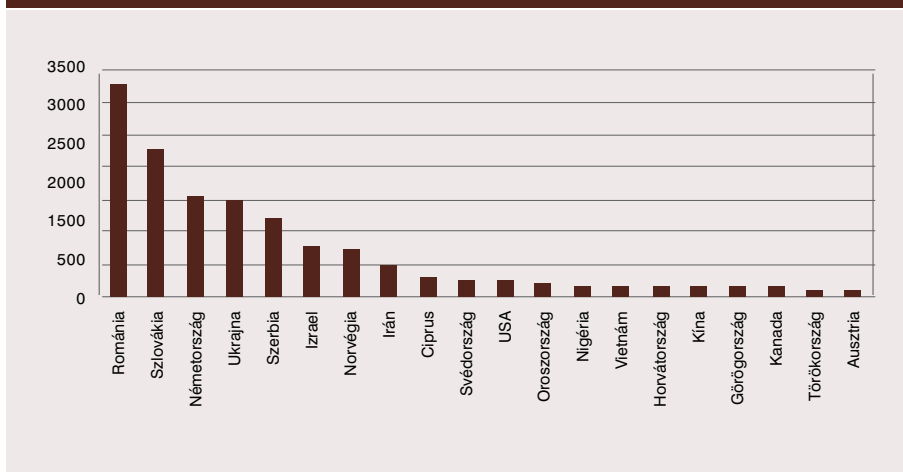
Egy újabb szempontot, a bevándorlók iskolai végzettség szerinti megoszlását figyelembe véve talán jobban el tudunk igazodni a témában. Egy 1995-ben végzett felmérés eredményei szerint a bevándorlók 34 százaléka rendelkezett valamilyen felsőfokú, 45 százalékuk pedig középfokú végzettséggel. 2002-re ezek az arányok 29,4, illetve 37 százalékra módosultak.⁵⁹ A KSH kimutatásai alapján 1998-ban a teljes magyar lakosság 31,5 százaléka rendelkezett középfokú végzettséggel, 2002-re ez az arány 32,5 százalékra, 2007-re pedig 34 százalékra nőtt. A felsőfokú végzettségűek aránya ugyanezekben az években 16, 17,5 és 21,6 százalék volt. A két adatsort összevetve azt látjuk, hogy a migránsok képzettségi szintje az utóbbi években csökkent, míg a teljes magyar lakosság képzettségi szintje nőtt. Ezek az ellentétes irányú folyamatok azt jelezhetik, hogy a magasan kvalifikált külföldi munkaerő jobb lehetőségek birtokában Magyarországot egyre kevésbé tartja vonzó célpontnak.

A magasan kvalifikált munkavállalók migrációját tárgyalva nem szabad megfeledkeznünk a felsőfokú tanulmányaikat Magyarországon végző, külföldi

59 Gödri Irén és Tóth Pál Péter. (2005) Bevándorlás és Beilleszkedés. NKI, Budapest 2005/3.

állampolgárságú hallgatókról sem. A 2006/2007-es tanévben számuk elérte a tizenötezeret, ami a legális munkavállalás céljából Magyarországon tartózkodó külföldiek hatvanezres létszámával⁶⁰ összehasonlítva igen magasnak mondható. A külföldi hallgatók többsége Európából, azon belül is elsősorban a környező országokból érkezik, de igen sokan jönnek tanulni Németországból, Izraelből és Norvégiából is.

9 . Á B R A : Külföldi hallgatók a magyar felsőoktatásban (2006/2007)

F O R R Á S : Rédei Mária, 2007. A külföldi hallgatók jellemzői⁶¹

A felsőfokú tanulmányaikat Magyarországon végzők jelentős előnyben vannak a többi bevándorlóval szemben, hiszen az átlagnál sokkal jobban ismerik a magyar munkaerő-piac által nyújtott lehetőségeket és kihívásokat, valamint magát az országot, az itteni szokásokat is. Arról ugyanakkor nem állnak rendelkezésünkre megbízható adatok, hogy a diploma megszerzését követően a külföldi hallgatók hány százaléka él ezekkel az előnyökkel, és marad Magyarországon. E helyütt szeretnénk hangsúlyozni, mennyire súlyos probléma az általános munkaerő-piaci helyzetet, valamint különösképpen a migrációs folyamatokat vizsgáló részletesebb statisztikák hiánya. Nem csak rövid távú helyzetjelentésekre, hanem olyan hosszú távú trendeket felvázoló statisztikai

60 Az ÁFSZ nyilvántartása alapján a 2006. december 31-ig kiadott engedélyek száma 64 632 volt (ennél vélhetően valamennyivel több volt a külföldi munkavállalók száma, mivel 2004-től egyes EU-állampolgároknak nem kellett munkavállalási engedély).

61 Rédei, Mária (2007): A külföldi hallgatók jellemzői. „Tanulási célú migráció” OTKA 4982
http://foldrajz.ttk.pte.hu/mg/tanulmanyok/kulturalis_foldrajz/redei_maria_2007_4.pdf

elemzésekre is szükség lenne, amelyek valóban segíteni tudják a döntéshozókat a bevándorlás- és foglalkoztatás-politikai stratégia kidolgozásában és aktualizálásában.

Milyen nehézségekkel szembesül a bevándorló munkavállaló?

A magyar bevándorlás- és foglalkoztatás-politikának a jövőben rendeznie kell a külföldön szerzett diplomák és szakképesítések elismerésének kérdését is. A munkavállalási céllal ideérkező külföldieknek képzettségük magyarországi elismeretése érdekében egy barátságosnak korántsem nevezhető adminisztratív eljárásról kell átesniük. Harmadik (tehát nem uniós) országból érkező munkavállalók számára a képzettséget igazoló papírok sok nehézséggel járó honosítása egyik feltétele a munkavállalási engedély megszerzésének, hacsak az adott ország nem kötött kétoldalú egyezményt az EU-val a diplomák kölcsönös elismeréséről. Ahogy ezt korábban is említettük, a jelenleg érvényes szabályozás szerint a magyar munkaadó harmadik ország állampolgárának csak akkor kínálhat állást, ha a munkavállalási engedély iránti kérelem beadása utáni 30 napban ugyanarra a helyre nem talál magyar vagy uniós állampolgárt. Tehát a diploma honosítási folyamatának elindítását követően akár 4-5 hónap is eltelhet, mire az illető megkapja a képzettségének megfelelő munkahelyet. Egy ilyen hosszú procedúrát nagyon nehéz külföldről lebonyolítani, illetve magát az eljárást végéig kivárni, főleg ha a kérelmező nem a szomszédos országok egyikében él.

A harmadik fejezetben bemutatott, Szerbiából elmenekült magyar származású ápolónő csak azért nem gyakorolhatja teljes mértékben az egyébként hiányszakmának számító ápolói tevékenységét, mert nem tudja kifizetni a Szerbiában megszerzett szakképesítése honosítását. A szakképesítések honosítása általában legalább 50 000 forintba kerül⁶², amelyet teljes egészében a kérelmezőnek kell állnia (ráadásul ehhez az összeghez még hozzáadódnak az egyéb hivatalos papírok fordításának és hitelesítésének költségei is). Ha a szakképesítésen kívül a felsőfokú végzettség honosítására is szükség van, az további 16 000 forintot jelent. A szakképesítés honosítása alapesetben két hónapot vesz igénybe, de ha a kérelmező szeretné, hogy a honosítás a bizonyítvány minősítését is tartalmaz-

62 <http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=916&articleID=4674&ctag=articlelist&iid=1>

A képzettségi szint honosítása jelenleg 16 375 forintba, azon felül minden egyéb szakképesítés igazolása 49 125 forintba kerül (ez összesen 65 000 forint).

za, ez három hónapig húzódhat, amit az adott hivatal meghatározott körülmények fennállása esetén további egy hónappal meghosszabbíthat. Ilyen körülménynek számít például, ha a kérelmet első körben elutasították bizonyos dokumentumok hiányára hivatkozva – ez pedig elég sűrűn előfordul.

Végül: akár négy hónapba is beletelhet, mire egy szakképzettséggel vagy diplomával rendelkező külföldi állampolgár (függetlenül attól, hogy tud-e magyarul) tiszta lelkiismerettel álláskeresőbe kezdhet. Hozzá kell tennünk, hogy ezt a hosszadalmas adminisztratív folyamatot külföldről nagyon nehéz intézni. Harmadik ország állampolgárai viszont nehezen kapnak tartózkodási engedélyt, ha nem tudják igazolni, hogy Magyarországon folytatnak legális kereső tevékenységet. A honosítás adminisztratív rendszerének működése fontos kérdéseket vet fel, ugyanakkor a komolyabb kutatások továbbra is vártnak magukra ezen a területen. Valószínűsíthető, hogy azoknak a külföldi végzettségeknek és minősítéseknek a honosítása a legegyszerűbb, amelyeknek Magyarország, illetve a többi uniós tagállam oktatási rendszerében is megtalálhatóak a megfelelői. Ennek ellenére a honosítási folyamat még ezekben az esetekben sem teljesen automatikus, hanem számos lehetőséget ad az egyéni mérlegelésre, ami kiszámíthatatlanná teszi a rendszer működését.⁶³ A magyar oktatási rendszerben nem szereplő, itthon kevésbé ismert képzettségek és szakmák honosítása pedig szinte lehetetlen. Ezzel magyarázható, hogy minél távolabbról érkezik valaki Magyarországra, annál nagyobb annak valószínűsége, hogy nem talál a képzettségének megfelelő munkát, vagy kénytelen hosszú, kitartó és legtöbbször teljesen felesleges többlet erőfeszítéseket tenni a kinti végzettség „kompatibilissé” tétele érdekében. A harmadik fejezetben bemutatott bevándorlók közül mindkét esetre találunk példát. A guineai származású hölgy férje Magyarországon csak kemény fizikai munkát végző gyári alkalmazottként tudott elhelyezkedni, annak ellenére, hogy Guineában biotechnológiai kutatóként dolgozott, a kínai származású doktornő diplomájának akkreditálása pedig évekre tellett.⁶⁴

63 Kézikönyv az integrációról szakpolitikusok és szakemberek számára. Második kiadás. Európai Bizottság, 2007. http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/immigration/integration/doc/2007/handbook_2007_hu.pdf

64 Kínában két fajta orvosképzés is létezik, az egyik teljesen megfeleltethető a nyugati, így a magyar orvosképzésnek is, nagyon hasonló tantervvel és követelményrendszerrel. A másik fajta, tradicionális orvosképzés képzési ideje hosszabb, valamint a magyarországitól eltérő tantervre és követelményrendszerre épül. Jóllehet, Kínában a tradicionális orvoslást a „nyugati” orvoslásnál évekkal tovább kell tanulni, az ebből szerzett diplomát Magyarországon csak főiskolai diplomaként ismerik el, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a hagyományos kínai gyógyászat képviselői Magyarországon nem praktizálhatnak önállóan.

Jelen és a jövő

Végül szeretnénk felhívni a figyelmet egy viszonylag új jelenségre, amely egyre komolyabb hatással lesz általában a bevándorlásra, illetve azon belül a magas képzettségűek migrációjára is: egyre elterjedtebb a kivándorlás nélküli külföldi munkavállalás, azaz egyre többen vállalnak úgy munkát külföldön, hogy nem telepednek le a célországban. Ez különösen érvényes azokra a fejlett határ menti régiókra, ahol a gazdaság munkaerőigényét a helyi lakosok nem tudják kielégíteni. Magyarország fejlett észak-dunántúli régiójába például nagyon sok szlovák állampolgár jár át dolgozni anélkül, hogy áttelepülne. Ugyanez igaz sok Kelet-Ausztriában dolgozó magyarra vagy Kelet-Magyarországon dolgozó románra. A Magyarországon dolgozó szlovák állampolgárok 57 százaléka napi, 21 százaléka heti rendszerességgel ingázik a szlovákiai lakóhely és a magyarországi munkahely között. A közlekedési lehetőségek fejlődésével a nagyobb távolságokra való utazás egyre olcsóbbá válik, így a letelepedés nélküli külföldi munkavállalás egyre inkább túllépi a határ menti ingázás kereteit. Bizonyos speciális szakértelmet igénylő feladatokhoz a hozzáértő munkaerő már most kontinenseket átrepülve érkezik. Ahogy a magyar gazdaság fejlődik, egyre többen engedhetik meg maguknak, hogy repülővel utazzanak külföldre, akár munkavállalási céllal (például az Egyesült Királyságba). Tehát a letelepedés nélküli munkavállalás hosszú távon az egész Európai Unió és azon belül Magyarország munkaerő-piaci viszonyait is jelentősen átalakíthatja.

Az Európán belüli utazási és munkavállalási lehetőségek bővülése, a munkaképes korú magyar lakosság csökkenése és a nemzetgazdaság számos szektorát sújtó munkaerőhiány egyszerre teszi indokolttá, hogy Magyarország a lehető legjobban kihasználja a nemzetközi gazdasági migrációban rejlő előnyöket. Ezért egy olyan migrációs stratégia kidolgozására van szükség, amely többek közt megteremti a megfelelő munkaerő-piaci feltételeket a külföldiek magyarországi munkavállalásából származó előnyök kiaknázásához. A gazdasági migrációval kapcsolatos jövőbeni uniós közös álláspont kidolgozását elősegítő Zöld Könyv megállapításai szerint a jelenleg igen kedvezőtlen munkaerő-piaci és demográfiai folyamatok megfordítása érdekében olyan intézkedéseket kell hozni, amelyek ösztönzik az Európába irányuló bevándorlást. A hivatalos magyar álláspont úgy fogalmazott, hogy „2015-ig a munkaerő-piaci folyamatok nem teszik szükségessé külföldi

munkavállalók fokozottabb vagy nagyobb számú bevonását a magyar gazdaságba.⁷⁶⁵ A magyar kormány a munkaerőpiac állandósuló problémáinak megoldását elsősorban a gazdasági aktivitásra ösztönzésben és a foglalkoztatás növelésében látja. Nem vitatjuk, hogy az aktivitási szint növeléséhez komoly belső ösztönzőket kell bevezetni, de emellett azt is biztosítani kell, hogy minél több fiatal egyre korábban lépjen be a munkaerőpiacra, ezzel párhuzamosan minél több időskorú maradjon ott, illetve a szakemberhiánnyal küzdő szektorokat külföldi munkavállalókkal kell feltölteni. Szakértők szerint a külföldről érkező munkavállalók akkor jelenthetnek problémát a munkaerő-piacon, ha ugyanazokat az állásokat szeretnék betölteni, mint a helyiek, és így verseny alakul ki a két csoport között. Ebben az esetben a külföldiek jelenléte leszoríthatja a béreket, és kiszoríthatja a hazai munkavállalókat a piacról. Mindazonáltal ez a forgatókönyv több okból sem érvényes sem Európa egészére, sem Magyarországra. Először is az Európában élő bevándorlók általában olyan álláshelyeket töltenek be, amelyre nincsen helyi jelentkező. Másrészt a külföldi munkavállalók a fogadó ország számára nélkülözhetetlen tudástőkét és szellemi képességeket hoznak magukkal. A globalizáció hatásai általánosságban könnyebbé teszik a külföldi munkavállalást. A munkaképes korú magyar népesség fogyása, illetve a közös európai migrációs politika elvárásai miatt is szükséges a magyar foglalkoztatás-politika és ahhoz kapcsolódóan a bevándorlás-politika új alapokra helyezése.

65 Zöld Könyv a gazdasági migráció kezelésének uniós megközelítéséről. A kérdésekre és a javaslatokra adott reakciók megtalálhatóak a dokumentumban. http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/economic_migration/news_contributions_economic_migration_en.htm

IV. Az Európai Unió

mint a keret- feltételek meg- határozója

IV. AZ EURÓPAI UNIÓ MINT A KERETFELTÉTELEK MEGHATÁROZÓJA

„Legalább olyan vonzó célponttá kell válnunk a bevándorlók számára, mint Ausztrália, Kanada vagy az USA.”

(FRANCO FRATTINI, AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG EGYKORI ALELNÖKE, AZ IGAZSÁGÜGYÉRT,
SZABADSÁGÉRT ÉS BIZTONSÁGÉRT FELELŐS BIZTOSA)

Az unióba irányuló migráció valamennyi vonatkozására kiterjedő közös bevándorlás-politika körvonalai egyelőre igen homályosak. A tagállamok egy része közt vita van az új politika célrendszeréről, míg mások szerint a közös bevándorlás-politika eleve szükségtelen, mivel csak háttérbe szorítaná a nemzetállamokon belül a migrációról folytatott vitákat. Más vélemény szerint viszont szükség van a közös migrációs politikára, hogy a tagállamok hatékonyabban tudjanak fellépni harmadik országokkal szemben az irreguláris menekültek visszafogadásának ügyében. Az erősebb unió hívei értelemszerűen a közös migrációs politika kialakítását is támogatják, hiszen a közösség hatásköre így egy újabb szakpolitikára terjedne ki. Ez a tanulmány nem tartja feladatának, hogy a közös migrációs politika kialakítása mellett, vagy az ellen érveljen. Mindössze azokat a bevándorlás-politikai alapelveket kívánjuk felvázolni, amelyeket már most uniós szinten határoznak meg, illetve a Magyarországot leginkább érintő uniós intézkedések részletes bemutatását kíséreljük meg. Emellett rá szeretnénk mutatni Magyarországi uniós tagságából eredő lehetőségeire és kihívásaira, majd világossá kívánjuk tenni, hogy a bevándorlás-politika mely kérdései kerültek át közösségi szintre és melyek maradtak a magyar döntéshozók hatáskörében.⁶⁶

66 Brady, Hugo (2008). EU Migration Policy: An A-Z. Center for European Reform briefing.
http://www.cer.org.uk/pdf/briefing_813.pdf

Közös eredmények

Brüsszel nagyon komoly eredményeket ért el az uniós polgárok közösségen belüli szabad mozgásának elősegítésében. A harmadik országok állampolgárait érintő bevándorlás-politikai lépések azonban nem mutatnak egységes képet: bizonyos területeken még mindig komoly nézeteltérések vannak a tagállamok között, más kérdésekben viszont jelentős előrehaladást sikerült elérni a közös álláspont felé vezető úton. Az unió hatásköre mindenesetre egyre több részletre terjed ki. Megállapíthatjuk, hogy a legális bevándorlást megkönnyítő közös intézkedéseknél az irreguláris migráció elleni küzdelem részeként sokkal hamarabb sor került az unió külső határainak közös megerősítésére. A tagállamok Frontex névvel közös szervet hoztak létre a határőrizet koordinálására, illetve az EU határvédelmi alapjából a tagállamok (euró-) milliókat költhetnek saját határőrségük fejlesztésére. A külső határok megerősítése mellett az unió egyéb eszközök bevetésére is kész az irreguláris migráció megfékezésére. Tárgyalások folynak az irreguláris migránsokat alkalmazó munkaadók szankcionálásáról⁶⁷, sőt megegyezés született a tagállamok és az EU intézményei között az irreguláris migránsok visszatoloncolásáról, illetve lehetséges őrizetbe vételük feltételeiről. A megállapodás értelmében a tagállamok akár 18 hónapnyi elzárással is büntethetik azokat az irreguláris migránsokat, akik nem hajlandók önként elhagyni területüket. A megállapodás azt is kimondja, hogy a felnőtt hozzátartozó nélküli gyermekeket nem lehet kitoloncolni.⁶⁸ Ezen kívül számos uniós jogszabály foglalkozik az emberkereskedelem és embercsempészet elleni küzdelemmel. Az Európai Bizottság már több unión kívüli országgal (Albániával, Hong Konggal, Makaóval, Moldáviával, Oroszországgal, Sri Lankával és Ukrajnával) kötött olyan, úgynevezett „visszafogadási egyezményt”, amely lefekteti az ezekből az országokból érkezett irreguláris migránsok visszatérési eljárásának szabályait.

Az unió számos együttműködési programot indított afrikai országokkal gazdaságfejlesztési céllal, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy elejét vegye az Afrikából induló menekülthullámnak. Az unió a helyi igényeknek megfelelő oktatási és szakképzési programok finanszírozását, és olyan tanácsadó központok megnyitását ígérte, amelyek fő feladata a kivándorlást fontolgató lakosok

67 Javaslat a harmadik országok illegálisan tartózkodó állampolgárait foglalkoztató munkáltatókkal szembeni szankciókról COM (2007) 249.

68 Slovenian Presidency successfully completes the procedure of adopting the return directive, ministers confirm the SIS II schedule and Schengen evaluations completed June 6, 2008
http://www.eu2008.si/en/News_and_Documents/Press_Releases/June/0605MNZ_SIS_II.html

figyelmeztetése a szabálytalan migráció veszélyeire. Emellett továbbképzéseket szerveznének, segítenék az afrikai közösségek külföldön élő tagjaitól érkező pénzáttalások lebonyolítását, valamint a visszatérő migránsok helyi munkavállalását. A migráció és fejlesztés kérdéseinek az európai szomszédságpolitikán belül is kiemelt szerepe van. Az EU a segélyezésen, a piacra jutást megkönnyítő intézkedéseken és a szakpolitikai együttműködésen keresztül kívánja stabilizálni és fejleszteni déli és keleti szomszédait, cserébe pedig gazdasági reformokat kér tőlük. A szomszédságpolitika költségvetéséből az együttműködésben részt vevő kelet-európai és mediterrán országok többek közt finanszírozhatják határaik szigorúbb védelmét, az irreguláris migráció és az embercsempészet elleni küzdelmet, valamint javíthatják a területükön tartózkodó menekültek életkörülményeit.

Az EU választ próbál adni az „agyelszívásként” ismert jelenségre is, melynek során a fejlődő országok magas képzettségű munkavállalói a jobb munkavállalási feltételeket kínáló fejlett országokba vándorolnak. Ez a folyamat a fejlődő országokban a szegénység tartósulásához vezet, de a fogadó országokban is problémát jelenthet, amennyiben e példát követve az alacsonyabb képzettségű munkaerő is az áttelepülés mellett dönt. A probléma kezelésére az EU egyes országoknak úgynevezett „mobilitási partnerséget” kínál, ami azt jelenti, hogy a partnerország szakképzett munkavállalói az EU-ba való többszöri belépésre feljogosító, hosszú távú vízumot kapnak; cserébe a partnerországnak együtt kell működnie az EU-val az irreguláris migráció elleni küzdelemben. A „mobilitás-partnerség” még kezdetleges fázisban van, csak a jövőben lehet majd megállapítani sikerességét.⁶⁹

A fentiekben bemutatott bevándorlás-politika azon területeit, ahol együttműködés bontakozott ki az uniós tagországok, valamint ezáltal az uniós és a harmadik országok között. Megállapítottuk, hogy a legtöbb közös program az irreguláris migráció elleni küzdelemre összpontosít, ugyanakkor a jogszervi bevándorlás egységes feltételeinek megteremtése sokkal lassabban halad. A migrációs politika közös uniós jogszabályai egyelőre csak néhány speciális csoport bevándorlásának feltételeit határozzák meg. Ide tartoznak a kutatók és hallgatók, valamint a család egyesítési szándékkal az uniósba érkező külföldiek. A közös migrációs politika kialakításának legnagyobb akadálya a közös foglalkoztatás-politika hiánya. Mivel a migrációs politika legfontosabb kérdései

69 Brady, Hugo (2008). EU Migration Policy: An A-Z. Center for European Reform briefing.
http://www.cer.org.uk/pdf/briefing_813.pdf

egyben foglalkoztatás-politikai kérdések is, addig nem számíthatunk teljesen kialakult közös migrációs politikára, amíg a foglalkoztatás-politika nem kerül át közösségi hatáskörbe.

Ezért lehetséges, hogy miközben az unió belül a tagállamok bel- és igazságügyi miniszterei szerint a képzett és a képzetlen munkaerő hiánya együttesen jelentenek problémát⁷⁰, a közös intézkedések mindezekig pusztán a magasan képzett bevándorlókra terjedtek ki, a speciális szaktudást nem igénylő szektorokban jelentkező „munkaerőhiány”⁷¹ kezeléséről egyelőre nem sikerült uniós szinten megegyezni. Tehát amikor a Bizottság egykori alelnöke Európa „migrációs vonzerejének növeléséről” beszélt, elsősorban a magasan képzett külföldi munkavállalók Európába csábítására gondolt. A volt biztos, Frattini terveinek megvalósítását szolgáló kék kártyáról a későbbiekben még szólnunk. A jövőben emellett a fizetett gyakornokok, vállalaton belül áthelyezett alkalmazottak és idénymunkások munkavállalását megkönnyítő javaslatok elfogadása várható. Annak ellenére tehát, hogy az uniós jogalkotás egyre aktívabb a bevándorlás-politika kérdéseiben, az unió kívülről érkező alacsonyan képzett vagy képzetlen munkások többségét (az idénymunkásokat leszámítva) továbbra sem fogják érinteni a munkavállalást egyszerűsítő intézkedések.

Az EU migrációs politikájának legfontosabb hatásai hazánkra

A közös bevándorlás-politika Magyarországra gyakorolt hatásának kérdése leginkább a munkaerő unión belüli szabad áramlásával kapcsolatos viták során merül fel. Ahogy ezt az előző fejezetben tárgyaltuk, Magyarország a viszonyosság alapelvét érvényesítve korlátozásokat tart fent azoknak az uniós tagországoknak a munkavállalóival szemben, akik 2004. május 1. után sem nyitották meg munkaerő-piacukat a magyar állampolgárok előtt. Éppen ezért valószínűsíthető, hogy a magyar közvélemény igen kedvezőtlenül fogadna bármely, az unió

70 Joint Meeting of Employment and Justice and Home Affairs Ministers. December 6, 2007. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/07/550>

71 Nem állnak rendelkezésünkre pontos adatok arról, hogy Európában mekkora a hiány képzetlen munkaerőből. Ennek ellenére megállapítható, hogy bizonyos szektorokban az alacsonyan képzett munkavállalókra is szükség van. Az Egyesült Királyságba érkezett bevándorlók nagy része például az alacsony bérezésű munkahelyeken talált munkát. Az 2004-ben csatlakozott kelet- és közép-európai országok migránsainak 37 százaléka gyári munkásként, egy másik nagy csoportja pedig egyéb minimálbéres munkakörökben (mezőgazdaság, vendéglátás, feldolgozóipar) helyezkedett el. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/6957171.stm

munkaerő-piacát harmadik országok állampolgárai előtt megnyitó intézkedést, hacsak azt nem előzi meg a magyar munkavállalókat érintő valamennyi korlátozás feloldása. Ellenkező esetben a magyar átlagember joggal kérdezheti, hogy Nyugat-Európa miért tartja távol munkaerő-piacától a magas képzettségű magyar munkavállalókat, miközben az unión kívülieket beengedi. Ez a vita mindazonáltal legfeljebb 2011-ig húzódhat, addig ugyanis az összes régi tagállamnak vissza kell vonnia a 2004-ben csatlakozott országok munkavállalóit még érintő valamennyi korlátozást. Tehát még néhány évet várni kell, amíg az unión belüli szabad munkavállalás alapelve teljes egészében kiterjed a magyar állampolgárokra is. Ezzel szemben a személyek unión belüli szabad mozgásának jogával már ma minden magyar állampolgár korlátozások nélkül élhet.

Ami a bevándorlási politikát illeti, Magyarország európai uniós tagságának egyik legszembetűnőbb és legszélesebb körben ismert következménye a schengeni övezethez való csatlakozás volt. Schengen mindenek előtt az együttműködésben részt vevő országok közti határok megszűnését jelenti. Az övezet tagja Ausztria, Belgium, Csehország, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Izland, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Málta, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország, Szlovákia és Szlovénia.⁷² Az unió félmilliárd polgára közül nagyjából négyszáz millióan, valamint az unióban nem tag, de a schengeni együttműködésben részt vevő Izland és Norvégia állampolgárai élvezhetik a határellenőrzés nélküli szabad utazás lehetőségeit. Magyarországnak ezen kívül az unió külső, keleti határának 15%-os szakaszát kell védenie.

⁷² Az Egyesült Királyság és Írország a rendőrségi és igazságügyi együttműködés egyes dimenzióiban részt vesz, viszont a schengeni szabályok nagy részét nem alkalmazza. A Schengeni Együttműködés társult tagjai, és 2008 decemberére várhatóan az összes schengeni jogszabályt átveszik. Liechtenstein is folynak a tárgyalások az esetleges csatlakozásról. Románia és Bulgária a közeljövőben szintén csatlakozni fog.

10. ÁBRA: A schengeni térség országai

F O R R Á S : AXA Assistance.

A schengeni együttműködés számos előnnyel, ugyanakkor számos hátránnyal is jár: megnyílnak a résztvevő országok közötti belső határok, a külső határokon pedig szigorított ellenőrzés lép életbe a harmadik országokból érkezőkkel szemben, így viszont megnőhet a szabálytalanul Magyarországra érkező külföldiek száma. A gyakorlatban mindez azt jelenti, hogy a magyar állampolgárokat, illetve a Magyarországon tartózkodó külföldieket az ország schengeni határainak átlépésekor nem állítja meg a határőrség (az ellenőrzés nem szűnt meg teljes egészében, hiszen a külföldi hatóságok a határ átlépése után, úgynevezett mélységi ellenőrzések keretében igazoltathatják az utazókat). A csatlakozás után külső határnak számító ukrán, román, szerb és horvát határszakaszokon (Magyarország szomszédai közül ezek az államok nem tagjai a schengeni együttműködésnek) viszont szigorodott az ellenőrzés. Az unió komoly összegeket költött a külső határok megerősítésére. A határellenőrzések hatékonyságának növelése, a megfelelő engedéllyel rendelkező személyek határátlépésének megkönnyítése, az uniós jogszabályok egységes alkalmazása, valamint a vízumok kiadásának és a határellenőrzések infrastruktúrájának kiépítése érdekében az EU 2007-ben 5 760 430 euró támogatást nyújtott Magyarországnak a közös költségvetésből fenntartott Külső Határok Alapból. A külső határok környezetében a hatóságok kiterjedt megfigyelési jogokat érvényesíthetnek, így például hő- és mozgásérzékelő készülékeket használhat-

nak, illetve határokon átlépve is üldözhetik a bűncselekmények feltételezett tetteseit. Magyarország a Schengeni Információs Rendszerhez (SIS) is csatlakozott. A Schengeni Információs Rendszer több mint 16 millió személy, illetve tárgy adataihoz teszi lehetővé a hozzáférést a schengeni országok hatóságai számára. A SIS-t felváltó SIS II már a biometrikus információk megosztását, illetve a vízuminformációs rendszerekhez való kölcsönös hozzáférést is biztosítani fogja, de az új rendszer bevezetése egyelőre várat magára. Szintén folyamatban van egy olyan közös vízuminformációs rendszer (VIS) kidolgozása, amely tárolná a schengeni tagországokba vízumkérelmet benyújtó összes személy ujjlenyomatát és szkennelt arcmását. A VIS már 2008 végén működésbe léphet.⁷³ A schengeni tagországok között szorosabb igazságügyi együttműködés is kialakult, felgyorsult a kiadatási eljárás, és gyorsabban megosztásra kerülnek a büntetőügyekben született bírói ítéletekkel kapcsolatos információk.

A határok megerősítése és az igazságügyi együttműködés ellenére a schengeni csatlakozást követően megnőtt a Magyarországra szabálytalanul érkező migránsok száma.⁷⁴ Egyes határmenti falvakban fő megélhetési formává vált az embercsempészet segítése, mivel akad olyan bevándorló, aki akár három és fél millió forintot is fizet azért, hogy átjusson a schengeni határ magyar oldalára. A csatlakozás utáni első három hétben a határőrök az ukrán-magyar határszakaszon az előző év azonos időszakához képest 84 százalékkal több, szám szerint 125 irreguláris bevándorlót fogtak el. Ezen a határszakaszon nyolcszáz hivatásos határőr és háromszáz egyéb beosztott teljesít szolgálatot.⁷⁵

Magyarország számára egyszerre jelent lehetőséget és kihívást, hogy a schengeni térségben közös vízumpolitika érvényes azokra a nem uniós állampolgárokra, akik három hónapnál kevesebb ideig szeretnének bármelyik schengeni tagállamban tartózkodni. Ez egyrészt számos harmadik országból érkező látogató számára könnyebbséget jelent, hiszen például egy Prága-Bécs-Budapest körutat tervező turistának ezentúl nem kell külön sorban állni a cseh, az osztrák, és a magyar nagykövetségen. A közös schengeni vízumpolitika az anyaország és a határon túli magyar kisebbségek kapcsolatában viszont komoly

73 Brady, Hugo (2008). EU Migration Policy: An A-Z. Center for European Reform briefing.

74 Schengen áryairól írt a Sunday Times. 2008 január 23. <http://www.umdusz.uz.ua/news2008/január/20080123-ide-haza.html>

75 Lencsés, Károly Nem „porózus” a határ. Népszabadság 2008. január 23. <http://www.nol.hu/cikk/478596/>

fennakadásokat okozott. Az uniós csatlakozás óta a szomszédos államok közül az Ukrajnában és Szerbiában élő magyarok csak vízummal vagy egyéb, beutazásra feljogosító engedéllyel jöhetnek Magyarországra.⁷⁶ Magyarország Ukrajnával 2007. december 3-án⁷⁷ írt alá egy később mindkét ország törvényhozása által egyhangúlag ratifikált egyezményt, amely szerint a legalább három éve a határ 50 kilométeres körzetében állandó lakhellyel rendelkező állampolgárok 20 euróért kishatárforgalmi engedélyt válthatnak ki, amellyel a magyar oldalon szintén egy 50 kilométeres határsávban mozoghatnak szabadon. Ez a rendszer 400-450 ezer ukrán (köztük 180 ezer magyar nemzetiségű) állampolgár számára teremti meg a lehetőséget, hogy a schengeni vízum kiváltása nélkül, egyszerűbben és olcsóbban lépesse át a magyar határt. Ugyanakkor, olyan ukrán állampolgároknak akik 50 km-rel távolabb szeretnének menni a határtól, nagy adminisztrációs és pénzügyi terhet jelent a schengeni vízum beszerzése.

A magyar és a szerb hatóságok közt nem született a fentihez hasonló kishatárforgalmi megállapodás, annak ellenére, hogy Szerbia lakosságának 3,91 százaléka, 293 299 fő magyar nemzetiségű.⁷⁸ A megegyezés a szerbiai magyar kisebbségi politikusok ellenállásán hiúsult meg, akik két fő ellenérvet fogalmaztak meg a tervvel szemben. Egyrészt szerintük az 50 kilométeres határmenti zónából a magyar közösség egy igen jelenős része kiszorulna, másrészt attól tartottak, hogy az új rendszer előnyeit kihasználva a zónán kívül élő szerb nemzetiségűek is tömegesen költöznének a határsávba, ami a térség etnikai arányainak további eltolódásához vezetne. Megállapodás hiányában a Magyarországra beutazni kívánó szerb állampolgároknak jelenleg 35 euróért vízumot kell kiváltaniuk.⁷⁹ Könnyíthet a helyzeten, ha az unió elfogadja azt a 2008. májusi francia javaslatot, amely a szerb állampolgárok számára ingyenes beutazási vízumot garantálna 17 schengeni tagországba (így Magyarországra

76 A Szerbiában és Ukrajnában élő magyarok számára emellett fennáll az úgynevezett „nemzeti vízum” igénylésének lehetősége is. A nemzeti vízum öt évre adható ki, további öt évre hosszabbítható. Mindazonáltal a vízum megszerzése nagyon sok papírmunkával jár, ezért egyelőre csak igen kevesen kapták meg. A nemzeti vízum csak akkor adható ki, ha az igénylő bizonyítani tudja, hogy meghatározott céllal vándorol be Magyarországra: ilyen lehet a magyar nyelv, a kultúra megőrzése és a nemzeti örökség fenntartása, családi kapcsolatok ápolása, közép- és felsőoktatáson kívüli tanulmányok folytatása.

77 2003/199 Kormányrendelet

<http://www.kozlonykiado.hu/nkonline/index.php?menuindex=200&pageindex=kozlitart&ev=2003&szam=141>

78 Határon Túli Magyarok Hivatala <http://www.hhrf.org/htmh/?menuid=060208>

79 Kedvezményezett csoportok, akik díjmentesen hozzájuthatnak a vízumhoz: az időskorúak, a 6 év alatti gyermekek, a 14 év alatti, szüleik útlevelében regisztrált kiskorúak, újságírók, kamionsofőrök, mozgonyvezetők, a kulturális, sport vagy humanitárius célból külföldre utazók, külföldi civil és városi partnerségekben résztvevők, valamint egyházi személyek.

is).⁸⁰ A vízum önmagában ugyan nem kerül majd pénzbe, ám a szerb állampolgároknak az igényléskor megfelelő egészségbiztosítási szerződést, meghívólevelet és az utazás költségeit fedező anyagi háttérrel kell felmutatniuk. A schengeni vízum megszerzése tehát továbbra sem lesz egyszerű. Összefoglalva: kompenzációs intézkedések születettek ugyan (például a kishatárforgalmi rendszer bevezetése), de ezek sem tudták teljes mértékben ellensúlyozni azt a törést, amit a közös schengeni vízumszabályozás bevezetése okozott az anyaország és a határon túli magyarok viszonyában, valamint a határmenti személyes kapcsolatokban.⁸¹ Ennek ellenére nem szabad megfélekednünk az új szabályozás legfontosabb előnyeként arról sem, hogy a harmadik országok állampolgárai egy vízummal utazhatnak az összes schengeni tagállamba.

A schengeni csatlakozás során a magyar hatóságok legfontosabb és legsürgetőbb feladata lett volna a lakosság megfelelő tájékoztatása a határátlépés új szabályairól és feltételeiről. Ehhez képest a határmenti közösségek, a harmadik országbeli és a magyar állampolgárok sem kaptak kielégítő tájékoztatást arról, hogy a változtatások mennyiben érintik az idegenforgalmat, a kereskedelmet és az utazást. A szerb-magyar határ mentén sok településen visszaesett a turizmus, mert a szigorúbb határellenőrzés elriasztotta a vendégek egy részét. Az érintettek ad hoc módszerekkel, internetes portálokon és a nyomtatott sajtón keresztül próbáltak ugyan információt szerezni az új vízumról és az ahhoz szükséges meghívólevélről, valamint a letelepedési engedélyről és az egyéb díjakról, de ezeket az információkat senki sem strukturálta számukra tematikusan vagy a helyben felmerülő speciális problémákra fókuszálva. A helyi rádióadókon vagy újságokon keresztül lebonyolított, célzott tájékoztatás pedig hozzájárulna a turizmus talpra állásához, segítené a határmenti vállalkozókat és munkavállalókat a határ másik oldalára merészkedni, valamint javítaná a határon túli magyarok anyaországgal való kapcsolattartásának lehetőségeit. A közeljövőben nagy valószínűséggel Románia és Bulgária is csatlakozik Schengenhez, ami szintén számos tájékoztatási feladattal látja majd el a magyar hatóságokat. Bár a határok elméletben már megnyíltak Magyarország és a Schengen-tag szomszédok közt, számos határmenti osztrák településen továbbra is behajtani tilos táblák és útlezárások fogadják a Magyarországra felől érkezőket. Ezeknek az intézkedéseknek a megvitatására szolgál például a határmenti régiók pol-

80 A Regionális Partnerség sürgeti, hogy az EU-tagállamok folytassák a tárgyalásokat a nyugat-balkáni országok vízummentességéről – a Külügyminisztérium közleménye

(2008)http://www.mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Aktualis/A_Kulugyminiszterium_allaspontja/Ny_Balkan_080506.htm

81 Tóth, Judit (2008). The Impact of the Enlarged Schengen Zone on the Eastern Neighbourhood Policy. Conference Paper. Nigmegen.

gármestereinek találkozója.⁸² De ahhoz, hogy a szabad mozgás és a nyitott határok alapelve a gyakorlatban is teljességgel érvényesülhessen, még számos intézkedésre van szükség.

A közös vízum- és határvédelmi politikán kívül az unió számos más kérdésben is fogadott el olyan irányelveket, amelyek komolyan befolyásolják a magyar bevándorlás-politikát. Az uniós állampolgárok vonatkozásában az EU-nak mára sikerült biztosítania a szabad mozgás és letelepedés elvének érvényesülését, e helyütt ezért csak a harmadik országból érkezőkre vonatkozó uniós jogszabályokat kívánjuk bemutatni. A bevándorlás-politika uniós irányelvei csak minimális követelményeket határoznak meg, amelyeken felül a tagállamok további szigorításokat vagy engedményeket alkalmazhatnak.

A családegyesítési jogról szóló 2003/86 EK irányelv⁸³ megkönnyíti a harmadik országból bevándorlók családtagjainak beutazását, illetve bizonyos jogokat garantál a már legalább egy éve az unió területén tartózkodó személyek családtagjainak. Az irányelv ugyanakkor csak azoknak a tehetősebb bevándorlóknak nyújt valódi segítséget, akik hitelt érdemlően tudják bizonyítani, hogy megfelelő jövedelemmel rendelkeznek a letelepedő rokonok eltartásához. A hatóságok ellenkező esetben nem engedélyezhetik a családegyesítést, függetlenül attól, hogy a családtag az unióba érkezést követően milyen munkát találna.

Az EU nem csak a családegyesítést könnyíti meg a már tartózkodási engedélyt szerzett bevándorlók számára, hanem számos többletjogot is biztosít azoknak a bevándorlóknak, akik huzamos tartózkodási engedélyt szereznek. A huzamos tartózkodás jogáról szóló 2003-as irányelv⁸⁴ az uniós polgárokhoz hasonló munkavállalási és szociális jogokat biztosít azoknak a külföldieknek, akik legalább öt évig élnek egy uniós tagállam területén és kérvényezik ezt az úgynevezett huzamos tartózkodási engedélyt. A kérvényt a hatóságok akkor fogadják el, ha a kérelmező hitelt érdemlően bizonyítja, hogy elegendő jövedelemmel és megfelelő betegbiztosítással rendelkezvén nem fogja terhelni a fogadó

82 Földvári Zsuzsa. Nyitókérdések. HVG. 2008. május 24

83 Családegyesítési jogról szóló 2003/86 EK irányelv 2003 szeptember 22

<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33118.htm> .

84 Huzamos tartózkodás jogáról szóló 2003/109 EK irányelv 2003 november 25

<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l23034.htm>

tagállam szociális ellátórendszerét. A jogállás megszerzése nem csak többletjoggal jár, hanem a bevándorló és családja számára megkönnyíti az egyik tagállamból a másikba való átköltözést is. A huzamos tartózkodási engedéllyel rendelkező külföldiek áttelepülését egy másik tagállam csak a közrend, a közbiztonság vagy a közegészségügy közvetlen veszélyeztetettségére hivatkozva tagadhatja meg.

Ezen kívül még két olyan uniós irányelv létezik, amely a külföldiek meghatározott csoportjainak bevándorlását segíti elő. A harmadik országok állampolgárainak tanulmányok céljából történő beutazásának feltételeiről szóló 2004/114 EK irányelv⁸⁵ többek közt lehetővé teszi a nem uniós tagállamok diákjainak csereprogramokban való részvételét. Mindazonáltal a feltételek között szerepel, hogy a hallgatónak már a beutazás előtt fogadó intézményt kell találnia, valamint igazolnia kell, hogy elegendő forrás áll rendelkezésére a tanulmányok folytatásához. Az irányelv hatására például könnyebb lett a magyarországi gyakornoki programokon való részvétel is. Külön irányelv foglalkozik a kutatók bevándorlásával⁸⁶, amely szerint kutatóintézeti meghívóval az unión kívülről érkező tudósok legfeljebb öt évet szabadon tartózkodhatnak a közösség területén.

Az imént említett irányelvek közvetlenül érintik a magyar bevándorlás-politikát, az uniós polgárok és családtagjaik közösségen belüli szabad mozgásáról szóló 2004-es EK irányelv⁸⁷ viszont közvetett hatásaival alakította át a magyar szakpolitikát. Az irányelv nemzeti joggyakorlatba való átültetése során ugyanis a magyar jogalkotók úgy módosították az addigi szabályozást, hogy az ne csak más uniós országok, hanem Magyarország állampolgárainak is több lehetőséget biztosítson. A megváltozott jogszabályok nyomán ezentúl például nem csak egy Magyarországon élő francia vagy német állampolgár tudja egyszerűbben intézni ukrán állampolgárságú családtagjainak magyarországi letelepedését, hanem egy magyar állampolgár is könnyebben megteheti ugyanezt. Ezek a módosítások azt a célt szolgálták, hogy a környező országok magyar nemzetiségű állampolgárai

85 A Tanács 2004/114/EK irányelve (2004. december 13.) a harmadik országok állampolgárainak tanulmányok folytatása, diákcsere, javadalmazás nélküli gyakorlat, illetve önkéntes szolgálat céljából történő beutazásának feltételeiről:
http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&type_doc=Directive&an_doc=2004&nu_doc=114&lg=hu

86 A Tanács 2005/71/EK Irányelve a harmadik országbeli állampolgárok az Európai Közösség területén folytatott tudományos kutatás céljából való fogadására vonatkozó külön eljárásról (2005 október 12)
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:289:0015:0022:HU:PDF>

87 A Tanács és a Parlament 2004/38/EK irányelve az uniós polgárok és családtagjaik közösségen belüli szabad mozgásáról (2004 április 29).
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:158:0077:0123:EN:PDF>

minél egyszerűbben tudjanak áttelepülni Magyarországon élő rokonaikhoz. Nem meglepő tehát, hogy az EU 25 tagállamát a bevándorlás-politikai intézkedések migránsok integrációjára gyakorolt hatása alapján rangsoroló felmérés szerint az unión belül Magyarországon a második legkedvezőbbek a családegyesítésre való jogosultság feltételei.⁸⁸

Mindazonáltal hiányoznak a családegyesítési folyamatot segítő olyan intézkedések vagy normatív elvek, amelyek lehetővé tennék, hogy a Magyarországon élő bevándorló családok a saját lábukra tudjanak állni. A családegyesítéssel kapcsolatos intézkedéseknek nincsen világos iránya, nem eldöntött kérdés például, hogy azok a munkaerő-piaci igények által vezéreltek legyenek-e, tehát gyorsabban jussanak-e letelepedési és munkavállalási engedélyhez a fiatal, munkára kész hozzátartozók, vagy éppenséggel a népesedési szempontokat kell kiemelten kezelni, azaz elsősorban a szülőképes korú nők bevándorlását kell támogatni. A családegyesítésnek ehhez képest a közrend megőrzésén kívül ma Magyarországon nincs más feltétele.⁸⁹

Az uniós tagság hatása a jogharmonizáción kívül a bevándorlás-politika finanszírozásában is megmutatkozik. Magyarország 2008-ban először kaphat támogatást az Európai Visszatérési Alapból (1 129 212 eurót), amelyből részben fedezhetők az irreguláris bevándorlók visszatérésének a magyar államot terhelő költségei. A 2000-ben létrehozott Európai Menekültügyi Alapból finanszírozható a menekültek fogadására szolgáló infrastruktúra fejlesztése, valamint a menekültstátusz és a kiegészítő védelem megadására vonatkozó tagállami eljárások korszerűsítése. Magyarország 2007-ben 866 343 euró támogatást kapott ebből az alapból, 2008-ban pedig 814 590 euróra számíthat. Magyarországon a migránsokat és menekülteket segítő legnagyobb civil szervezet, a Menedék Egyesület bevételeinek körülbelül 60 százaléka uniós forrásokból származik. Feltétlenül meg kell még említenünk az Európai Integrációs Alapot. Az alap célja olyan integrációs szervezetek és programok támogatása, amelyek elősegítik a bevándorlók aktív állampolgárrá válását, kulturális és politikai szerepvállalását, a kormányzati szervek működésének bevándorló igényekhez igazítását, a fogadó társadalom sokszínűség iránti érzékenységét, valamint az adott tagállam integrációs politikájának értékelését. Magyarországon az alapból társfinanszírozhatóak lennének például interkul-

88 Migration Integration Policy Index 2007 Niessen, Jan. Thomas Huddleston and Laura Citron, eds. (2007) Migration Integration Policy Index. <http://www.integrationindex.eu/>

89 Tóth Judittal készített interjú, 2008.

turális képzési programok, magyar nyelvórák és integrációs kurzusok. Ezekről bővebben a hetedik fejezetben lesz szó. Ebből az alapból Magyarország 2007-ben 1 203 135 euró, 2008-ban 1 311 177 euró lehívására jogosult. A magyar hatóságok azonban a fenti összegekből egyelőre egy fillért sem osztottak ki.

Aggodalomra ad okot az a tény is, hogy az Európai Menekültügyi Alap magyarországi támogatásainak elosztásáról döntő testületben a múltban az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium alá tartozó Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH) képviselői is helyet kaptak, miközben a BÁH fenntartásában működő menekülttáborok nagy támogatási összegekben részesültek. Mivel nem különült el egymástól a támogatásokról döntő és az azokat felhasználó szerv, ezért a BÁH gyakorlatilag saját magának oszthatott pénzt. Hogy a jövőben ne fordulhassanak elő ehhez hasonló esetek, növelni kell a támogatási rendszer átláthatóságát, határozottabban el kell választani egymástól a támogatási célokat meghatározó, a támogatásokat megítélő és az azokat felhasználó intézményeket.

A közös jövő

Ahhoz, hogy a jövőben a közös bevándorlás-politikából Magyarországnak a lehető legtöbb előnye származzon, nem csak a támogatások hatékony felhasználására van szükség. A magyar döntéshozóknak arról is világos elképzelésekkel kell rendelkezniük, hogy az országnak a bevándorlók mely csoportjaira van a legnagyobb szüksége, és hogy őket milyen eszközökkel tudná a leginkább idevonzani. Ez a kérdés az unió szakpolitikusaikat már jó ideje foglalkoztatja, és a kék kártya bevezetésével az első gyakorlati lépés is megszülethet az ügyben. Amennyiben elfogadásra kerül a Bizottság 2007. októberi javaslata, akkor a jövőben úgynevezett kék kártya rendszer fogja ösztönözni a harmadik országok magasan képzett állampolgárainak unión belüli munkavállalását. Sok szakértő szerint épp ideje a bevándorlás-politikai irányváltásnak, hiszen jelenleg a képzetlen munkavállalók 85 százaléka vándorol az EU-ba és csak 5 százaléka az Egyesült Államokba, míg a szakképzett bevándorlók esetében ez az arány 55:5 az Egyesült Államok javára.⁹⁰ A kék kártya birtokosa, miután legalább két évig legalísan tartózkodott a kár-

90 Charter, David 'Blue card will lure workers to plug the EU skills gap.' The Times. 2007. október 24.
<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article2726912.ece>

tyát kibocsátó tagországban, szabadon átköltözhetne bármelyik más tagállamba. Az átköltözést követő három hónapon belül az ottani hatóságok felé is bizonyítania kellene, hogy jogosult a kék kártyára, tehát megfelelő jövedelemmel és végzettséggel rendelkezik. A gyakorlatban ez például azt jelentené, hogy egy magasan képzett bevándorló, miután két évig legálisan dolgozott Magyarországon, szabadon átköltözhetne Németországba, Franciaországba vagy bármely másik tagállamba, és ott korlátozások nélkül kereshetne új munkahelyet. Ez természetesen fordítva is igaz, tehát a Németországban vagy Franciaországban dolgozó bevándorló Magyarországra is átköltözhetne két év után. A kártya tulajdonosai emellett számos szociális joggal, illetve az egyszerűsített családegyesítési eljárás lehetőségével élhetnének. Jóllehet a kétéves kezdeti időszak lejártá után a kártya birtokosa szabadon kereshetne munkát bárhol az unióban, a kártya megszerzéséhez első lépésben a minimálbér háromszorosát elérő javadalmazásról szóló munkaszerződést kellene felmutatnia. Az új rendszer tehát ebből a szempontból semmit sem változtatna a jelenlegi magyar szabályokon, amelyek szerint a munkavállalási engedély kiadásának feltétele a munkaadói ajánlat. Az Egyesült Államokban a zöld kártya érvényessége 10 évre szól, annak leteltével a kártyatulajdonosok állampolgárságot szerezhetnek. Ezzel szemben az EU kék kártyája csak két évig lenne érvényes, és birtokosai a későbbiekben csak huzamos tartózkodási engedélyre lennének jogosultak.

5 . T Á B L Á Z A T : Kék kártya vagy zöld kártya?

Kék kártya – Európai Unió

- Nem jogosít fel folyamatos tartózkodásra
- Legfeljebb két éves, meghosszabbítható érvényesség
- Birtokosa és annak családja az unión belül letelepedhet, dolgozhat és utazhat
- A jelentkezőnek a minimálbér háromszorosát meghaladó fizetésről szóló, egy éves munkaszerződést kell felmutatnia
- Öt év tartózkodás után automatikusan jár huzamos tartózkodási engedély

Zöld kártya – Egyesült Államok

- Folyamatos tartózkodásra jogosít
- 10 éves, meghosszabbítható érvényesség
- Birtokosa szabadon letelepedhet, dolgozhat és utazhat az Egyesült Államokban
- A jogosultság megszerzésének öt lehetséges módja van:
 1. munkavállalás,
 2. rokon kapcsolat,
 3. sorsolás,
 4. befektetés,
 5. 1972 előtti tartózkodás
- Öt év tartózkodás után könnyített honosítási eljárás

A kék kártya egyelőre még csak terv szintjén létezik, és azt sem lehet tudni, hogy bevezetése esetén mennyiben valósulnának meg a remélt pozitív hatások. Nem világos, hogy a kártyával mekkora részt sikerülne az unióba csábítani abból a 20 milliósra taksált szakképzett munkavállalói rétegből, amelyre a kontinens gazdaságának oly nagy szüksége van. A magyar döntéshozóknak is fel kell tenniük a kérdést: szükség van-e Magyarországnak több szakképzett munkavállalóra, és a kártya bevezetése után közülük többen vagy kevesebben jönnének ide?

Az előző fejezetekben rámutattunk, hogy a magyar gazdaság bizonyos szektorainak igenis szüksége van a magasan képzett munkavállalókra. Nem világos ugyanakkor, hogy a felsőoktatási rendszer átalakítása mennyiben fog választ adni erre a problémára, és mennyiben helyettesítheti a migránsok munkavállalását. A kék kártya magyar munkaerő-piacra gyakorolt hatása sem egyértelmű. A kártya bevezetésével több magasan képzett migráns munkavállaló érkezhethet ide, de az is elképzelhető, hogy a jogosultak csak két évet töltenének Magyarországon, és aztán továbbállnának fejlettebb uniós országokba. Egy konkrét esetet alapul véve, mennyi esély van arra, hogy egy indiai orvos vagy mérnök, miután Magyarországon megkapta a kék kártyát, úgy dönt, hogy az alacsonyabb bérek és rosszabb életkörülmények ellenére itt marad, és nem költözik tovább Nyugat-Európába? Magyarországon még nem születtek hatástanulmányok ebben a témában, holott Brüsszelben már régóta a javaslat elfogadásáról folyik a vita. Ezt a hiányosságot pótolni kell, és a kék kártyáról folyó uniós tárgyalásokon hatástanulmányokra alapozott, Magyarország érdekeinek megfelelő, határozott nemzeti állásponttal kell előlépni. Emellett ismét szeretnénk hangsúlyozni: Magyarországnak olyan átfogó migrációs stratégiára van szüksége, amely meghatározza, hogy közép- és hosszú távon a gazdaság mely területeinek lesz a legnagyobb szüksége migráns munkavállalókra. A kék kártya bevezetése mellett a Bizottság 2007-ben egy másik javaslatban kezdeményezte a tartózkodási és munkavállalási engedélyek uniós belüli egységesítését, valamint a huzamos tartózkodási engedéllyel nem rendelkező bevándorlók jogainak közösségi szintű meghatározását. Az egységesített letelepedési és tartózkodási engedély kedvezően érintené Magyarországot, hiszen csökkenthetné az engedélyek kiadásának bürokratikus túlszabályozottságát. Jelenleg a Bevándorlási- és Állampolgársági Hivatal feladata a tartózkodási engedélyek, a regionális Foglalkoztatási Szolgálatoké pedig a munkavállalási engedélyek kiadása (az utóbbi esetben a munkaerő-piaci helyzet vizsgálata után). Az új szabályozás szerint maga az engedély kiadása továbbra is nemzeti hatáskör maradna, ugyanakkor a bürokratikus terhek

csökkenése mindenképpen vonzóbbá tenné az országot a bevándorlók szemében. A Bizottság által javasolt irányelv emellett lefektetné a harmadik országok állampolgárainak tisztességes bérezését, továbbképzését, szociális ellátását garantáló alapvető munkavállalói jogokat is, ezzel csökkentve a bevándorlók és az uniós polgárok jogai közt jelenleg fennálló szakadékot. Ez a tagállamok polgárait az olcsó munkaerő versenyétől, a migránsokat pedig a tisztességtelen munkafeltételektől védené meg. Az új rendelkezések minden bevándorlóra kiterjednének, függetlenül attól, hogy melyik tagállamban tartózkodnak.

Ha az unió döntéshozói elfogadják a Bizottság kék kártyáról szóló, valamint három másik⁹¹, hamarosan benyújtásra kerülő bevándorlási témájú javaslatát, akkor egyre több esetben fog uniós jogkörbe tartozni annak eldöntése, hogy Magyarország kiket fogadhat be és kiket nem. Ugyanakkor ez még csak egy folyamat kezdete, hiszen az EU mindeztáig igen kevés eredményt tudott felmutatni a jogszerű bevándorlási és munkavállalási lehetőségek közös szabályozásának terén. Ezzel szemben sokkal sikeresebb volt a már az EU területén élő migránsokkal szemben alkalmazandó alapvető jogi standardok meghatározásában. A Lisszaboni Szerződés hatályba lépése megfelelő jogi alapot szolgáltatna a közös bevándorlási politikának.

Magyarországnak emellett kötelessége egyre nagyobb összegű fejlesztési segítséget nyújtani az Európába irányuló bevándorlás legnagyobb kibocsátóiként számon tartott országoknak. Az unióhoz 2004-ben csatlakozott országok vállalták, hogy a nemzetközi fejlesztési segélyek bruttó nemzeti jövedelmen (GNI) belüli arányát 2010-ig 0,17 százalékra, 2015-ig pedig GDP-arányosan 0,33 százalékra növelik – ezek a célok remélhetőleg teljesülni is fognak.⁹² A közös költségvetés 2008-2009-es felülvizsgálata során Magyarországnak támogatnia kell többletforrások bevonását abból a célból, hogy az unió nemzetközi fejlesztési segélyekre fordított kiadásainak a GNI-hoz viszonyított aránya 2010-re elérje a 0,56, 2015-re pedig a 0,7 százalékot.⁹³ A fejlesztési segélyek növelése egyben a fejlődő országokból való kivándorlás csökkenéséhez vezet majd, mivel – mint a bevezetőben meg-

91 A fizetett gyakornokok, a vállalaton belül áthelyezett alkalmazottak és az időmunkások munkavállalását megkönnyítő intézkedések javaslatait a Bizottság valószínűleg 2008. második felében terjeszti elő.

92 Emerging donors: Finland assists Hungarian ODA programme, India funds Jamaican rural water programme <http://www.irc.nl/page/32893>

93 http://ec.europa.eu/budget/reform/library/contributions/ng/20080414_NG_21_en.pdf

fogalmaztuk – a bevándorlás bizonyos „taszító tényezőkből” is fakad.

A Lisszaboni Szerződés rendelkezései alapján sor kerülhetne olyan közös jogi intézkedések alkalmazására, amelyek segítik a tagállamok integrációs politikájának megvalósítását. Figyelembe véve ezt a tényt, valamint azt, hogy 2008 második felében a közös migrációs politika kialakításának egyik legnagyobb pártfogója, Franciaország⁹⁴ tölti be az EU soros elnöki tisztét, Magyarországnak minél sürgősebben meg kell fogalmaznia saját migrációs stratégiáját.

Magyarország csak saját érdekeinek világos tudatában lehet képes a kialakulóban levő közös migrációs politika sikeres befolyásolására. Azt sem szabadna elfelejtenünk, hogy 2008 a Kultúrák Közti Párbeszéd Európai Éve, és eközben Magyarországon továbbra is rendkívül elterjedt az idegenellenesség. Bármilyen jövőbeni bevándorlás-politikának már csak ezért is az egyik legfontosabb feladata lesz a magyar társadalom toleranciaszintjének növelése.

94 Franciaország szeretne tető alá hozni egy „Európai Migrációs és Menekültügyi Paktumot”, amelynek aláírói vállalják, hogy szigorúbb visszafogadási egyezményeket kötnek harmadik országokkal: automatikusan visszatoloncolják az irreguláris migránsokat, és többek közt biometrikus vízumot vezetnek be.

V. A magyarok bevándor- lással

kapcsolatos attitűdjei

V. A MAGYAROK BEVÁNDORLÁSSAL KAPCSOLATOS ATTITŰDJEI

„Nem vagyok rasszista, csak utálok a kínaiakat meg a négereket.”⁹⁵

(EGY 14 ÉVES MAGYAR FIÚ)

Függetlenül attól, hogy a jövőben emelkedni, stagnálni vagy éppenséggel csökkenni fog-e a Magyarországra érkező bevándorlók száma, a bevándorlás-politikának kiemelt problémaként kell kezelnie a magyar közvéleményt átható idegenellenességet. Erre nem csak a bevándorlók, hanem az egész társadalom érdekében szükség van. Társadalmi tolerancia nélkül ugyanis nem érvényesülhet a bevándorlás-politika két alappillére sem. Az első pillér a szelektivitás⁹⁶, vagyis a szakpolitika arra való képessége, hogy kiválassza és Magyarországra vonzza a munkaerő-piaci igényeket kielégítő bevándorlókat, illetve hogy azokat engedi be családegyesítési szándékkal az országba. A harmadik fejezetben bemutattuk, hogy a magyar gazdaság bizonyos szektorainak a jövőben több külföldi munkavállalóra lesz szükségük, bizonyos hiányszakmákban tehát (ilyenek lehetnek a mérnöki vagy az építőipari szakmák) egyre több külföldit kell Magyarországra csábítani. Mindazonáltal, ha a magyar társadalom továbbra is hírhedt marad a bevándorlókkal szembeni előítéletességéről, akkor nehezen várható el a külföldi munkavállalóktól, hogy Magyarországon keressenek állást. Főleg nem várható ez el azoktól a magasan képzett külföldi szakemberektől, akikre az unió más tagállamaiban is égető szükség van. (Magyarország helyzete tovább fog romlani, ha bevezetésre kerül a kék kártya, hiszen az meg fogja könnyíteni a képzett külföldi munkavállalók tagállamok közti munkahelyváltását).

95 Feischmidt Margit és Nyíri Pál (szerk.), Nem kívánt Gyerekek? Külföldi Gyerekek Magyar Iskolákban. 2006

96 A bevándorlással foglalkozó szakirodalomban elterjedt álláspont szerint lehetetlen abszolút hatásos szelektív migrációs politikát kialakítani, hiszen a bevándorlók rendkívül sok tényező alapján választják ki célországukat: kulturális, történelmi, földrajzi, családi kötelékeket vagy gazdasági lehetőségeket mind-mind mérlegelhetnek a döntésnél. Mindazonáltal a migrációs politikák érhetnek el sikereket a szelektivitás szempontjából. Például Ausztráliában és Kanadában az európai aránynál jóval több magasan képzett bevándorló tartózkodik, köszönhetően a célzott migrációs politikának, amely a magasan képzett, szakmai gyakorlattal rendelkező és angolul jól beszélő külföldiek bevándorlását segíti.

Amint az ország területére léptek a legális bevándorlás feltételeit teljesítő migránsok, a bevándorlás-politikában a szelekciós pillér helyét át kell, hogy vegye az integrációs pillér. A helyes szelekciós és integrációs intézkedések növelik a bevándorlók társadalmon belüli elfogadottságát, de ez fordítva is igaz: a szelekciós és integrációs intézkedések csak egy toleráns társadalomban érhetnek el valódi sikereket. A szelektív migrációs politika hatásosságának fő ismérve a munkaerő-piaci helyzet megváltozása. Hatásosnak tekinthető a szelekció, ha a bevándorlók nem szorítják ki a munkaerő-piacról a magyar munkavállalókat, hanem a hiányszakmákban találnak munkát, esetleg ők maguk is többletmunkahelyeket teremtenek. Ebben az esetben a magyar állampolgároknak nem lesz okuk féltetni saját megélhetésüket a bevándorlóktól, nőhet a két csoport közti bizalom. Az integrációs intézkedések akkor tekinthetőek sikeresnek, ha hatásukra egyre több bevándorló tanul meg magyarul, és tud részt venni a többségi közösség életében. Az intézkedések végeredménye tehát a magyar társadalom toleránsabbá válása lehet.

A két pillér hatásos és sikeres működése a fent bemutatott folyamatokon keresztül segíti a bevándorlókkal szembeni tolerancia kialakulását, ugyanakkor a másik oldalon azt látjuk, hogy a szelekciós és integrációs intézkedések csak egy toleráns társadalomban eredményezhetnek valódi sikereket. Egy toleráns társadalomban a bevándorlási politikát a gazdaság valós igényei határozzák meg, és nem nyerhet teret a nacionalista vagy populista érvelés. Az integrációt segítő intézkedések sokkal könnyebben érvényesülnek egy toleráns társadalomban, legyen szó közösségépítésről, interkulturális nevelésről vagy diszkrimináció ellenes jogszabályokról.

A társadalom toleranciaszintje és a migrációs politika közti összefüggéseket jól mutatja a 2005-ös francia elővárosi zavargások⁹⁷ példája (a zavargásokban elsősorban bevándorló származású fiatalok⁹⁸ vettek részt). Ezeket az erőszakos eseményeket hatásos szelekciós intézkedésekkel és a társadalom toleránsabb

97 Franciaországban 1968 májusa óta ezek voltak a legkomolyabb zavargások. A két hónapig tartó erőszakos eseménysorozat Párizsból indult és később átterjedt a legtöbb francia nagyvárosra, így Lille-re, Toulouse-ra, Strasbourgra, Marseille-re és Lyonra is. A közvetlen kiváltó ok két afrikai fiatal véletlen halála volt, akik azt hitték, a rendőrség üldözi őket, ezért egy lakótelepi trafóházba menekültek, ahol halálos áramütés érte őket. A tragikus esemény reakciójaként felszínre törtek a francia elővárosok nagyrészt bevándorló származású, szegény, fiatal lakóinak régóta felgyülemlett indulatai. A párizsi elővárosok 34 évnél fiatalabb lakosai közül 37 százaléknak nincs munkája, Saint-Denisben, ahol a legtöbb a bevándorló, ez az arány 50 százalék, ami kétszerese a francia átlagnak. A zavargások mérlege több ezer felgyújtott autó és legalább egy haláleset.

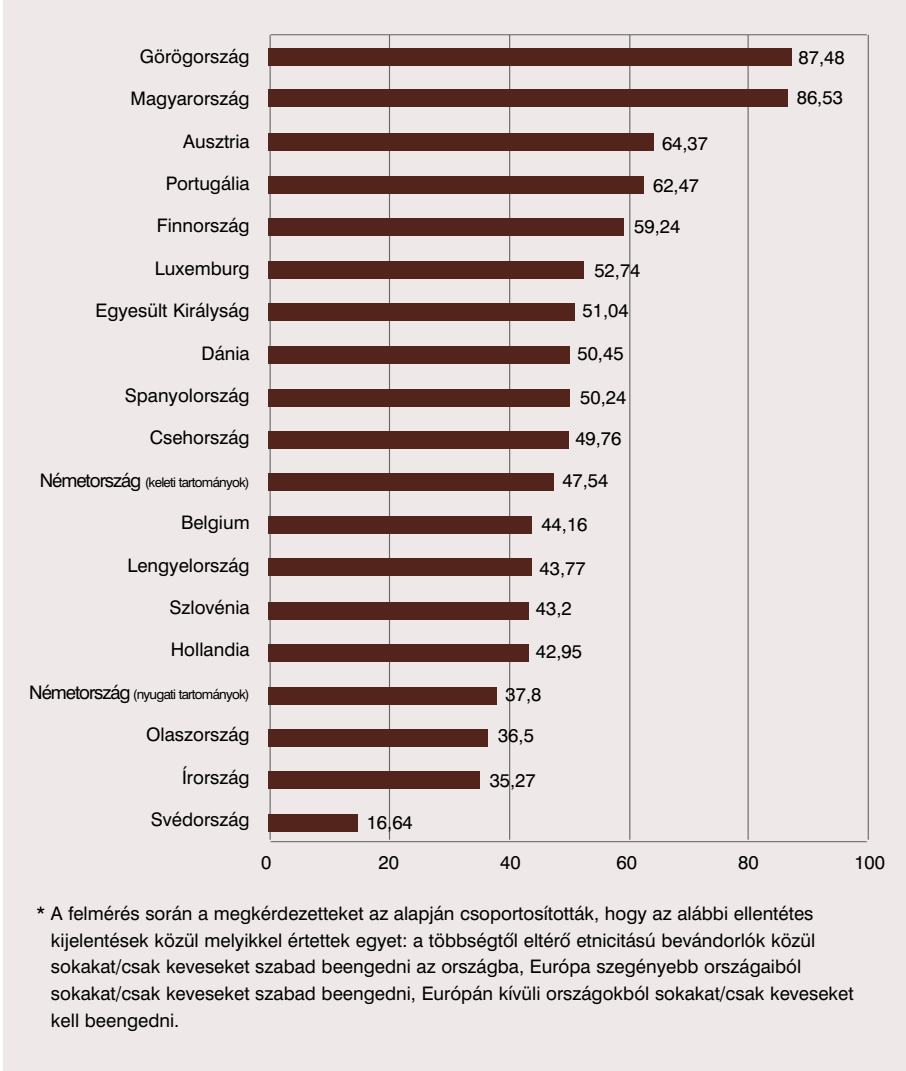
98 A zavargások résztvevőinek 94 százaléka francia állampolgár, de túlnyomórészt bevándorlók leszármazottja volt.

hozzállásával meg lehetett volna előzni vagy legalábbis tompítani lehetett volna. Ha a francia hatóságok még a múltban megfelelő szelekciós lépésekkel élnek, 2005-ben sokkal kevesebb felbőszült munkanélküli migráns fiatallal kellett volna szembenéznük. Ha pedig nagyobb gondot fordítanak az integrációra, akkor elképzelhető lett volna, hogy a fiatalok sokkal inkább a francia társadalom részének érzik magukat, és nem kezdenek házakat és autókat gyűjteni a saját szomszédságukban. Másfelől egy toleránsabb Franciaországban a munkaadók bőrszintől függetlenül alkalmazták volna a bevándorló származású fiatalokat, és a többségi társadalomba tartozó francia állampolgárok befogadták volna őket közösségeikbe. A politikusok is bizonyára elkerülték volna az olyan nyilatkozatokat, amelyek csak olajat öntöttek a tűzre. Nicolas Sarkozy akkori belügyminiszter nem titulálta volna a lakótelepek fiatalságát söpredéknek („racaille”). Ha ezek a körülmények nem álltak volna fenn, a bevándorló származású fiatalok valószínűleg sokkal kisebb motivációt éreztek volna a velük semmilyen közösséget nem vállaló establishment elleni lázadásra. A zavargások nyomán Franciaország szigorított bevándorlási politikáján. A tíz éves érvényességű tartózkodási kártya megszerzésének ezentúl feltétele lett a francia nyelvtudás és a társadalomba való beilleszkedés bizonyítása. A magyarországi helyzet nem hasonlítható össze a franciával, mivel a Magyarországon élő migráns népesség sokkal kisebb létszámú és sokkal egységesebb. Ennek ellenére a franciaországi események Magyarország számára is intő példaként szolgálhatnak, hiszen Magyarországon a közvélemény rendkívül intoleráns a bevándorlókkal szemben. A sikeres bevándorlás-politikának viszont nélkülözhetetlen feltétele a tolerancia.

Idegenellenesség Magyarországon – felmérések tükrében

Több felmérés is bizonyítja, hogy a magyarok a bevándorlók iránti intoleranciát tekintve az európai sereghajtók közé tartoznak. Az idegenellenesség aránya Európán belül itt az egyik legmagasabb. Sík Endre szociológus szerint ez részben azzal magyarázható, hogy a magyarok más európai nemzetek tagjainál sokkal őszintébben merik vállalni idegenellenességüket.

11. ÁBRA: Bevándorló-ellenesség* – European Social Survey, 2003

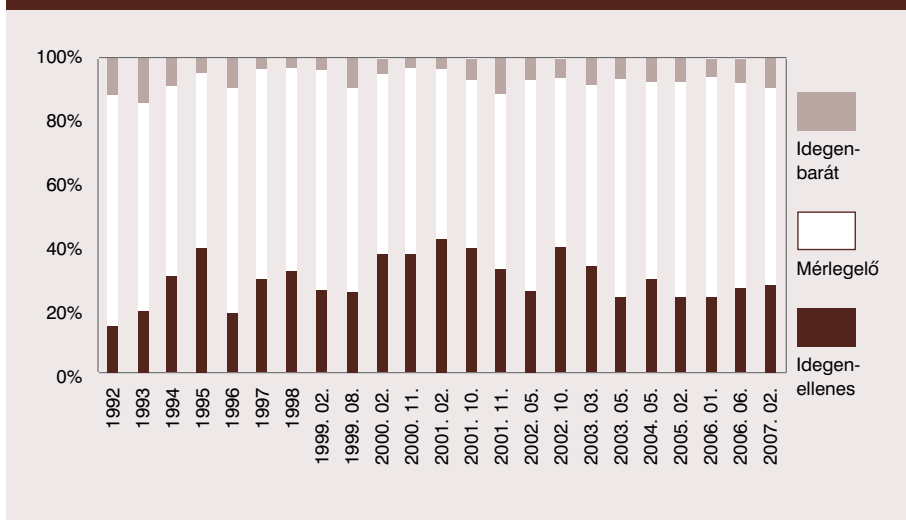

F O R R Á S : Majorities' Attitudes Towards Minorities: Key Findings from the Eurobarometer and the European Social Survey (2005). European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia

Egy 2007-ben végzett felmérés alapján a magyar lakosság 27 százaléka mondható idegenellenesnek. A megkérdezettek közül ennyien értettek egyet azzal az állítással, hogy Magyarországnak nem lenne szabad menekülteket befogadnia.

Ugyanennek az állításnak az ellenkezőjével (a menekülteket be kell fogadni) mindössze a megkérdezettek hat százaléka értett egyet, tehát az idegenbarát magyar állampolgárok össznépeségén belüli aránya 6 százalékra tehető. A magyarok abszolút többsége (67%) mérlegelné, hogy kit enged be az országba és kit nem.⁹⁹ A hasonló felmérések a kilencvenes évek vége óta tartósan magas idegenellenességről árulkodnak.

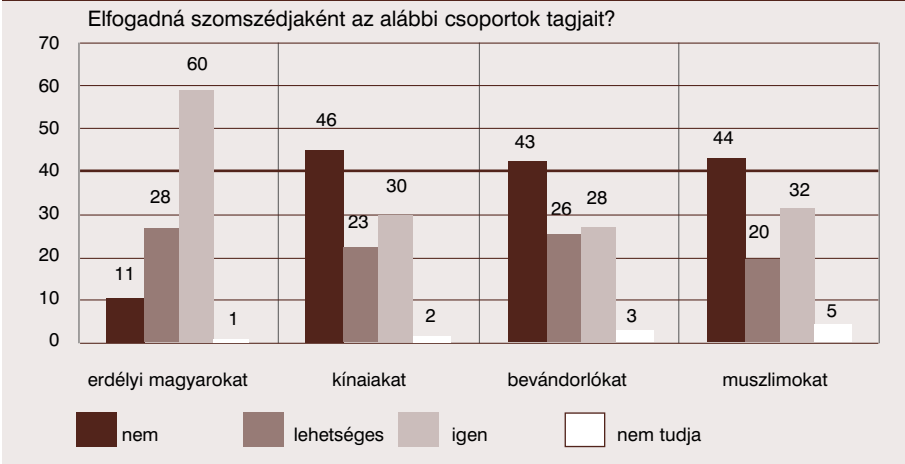
12. ÁBRA: Az idegenellenesek, az idegenbarátok és a mérlegelők aránya a felnőtt lakosságon belül 1992 és 2007 között (%)

FORRÁS: TÁRKI 1992-2007.

A magyarok toleránsabbak a határon túlról érkező kisebbségi magyar, mint a nem magyar nemzetiségű bevándorlókkal szemben. A megkérdezettek majdnem fele nem nézné jó szemmel, ha szomszédjába kínaiak (46%) vagy muszlimok (44%) költöznének. Általában a bevándorlókat 43% nem látná szívesen. Ugyanakkor ennél jóval kisebb, de még mindig igen jelentős egy erdélyi magyar szomszéd lehetőségét (11%) elutasítók aránya.

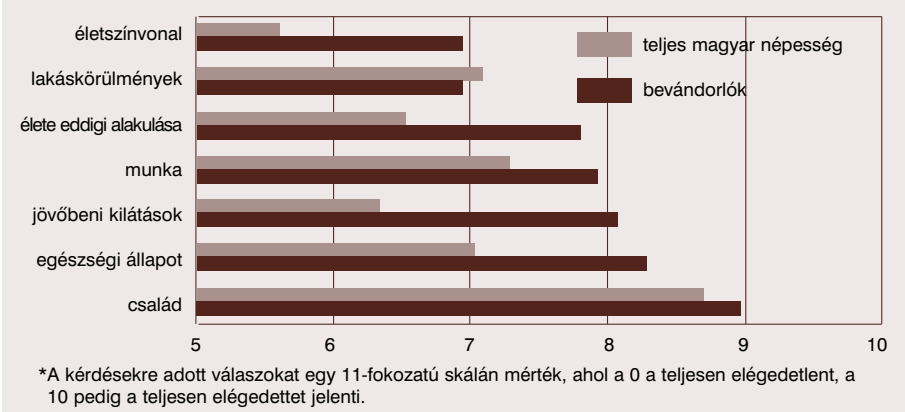
13. ÁBRA: A mindennapok toleranciája

F O R R Á S : Ithaka-TÁRKI (2007) World Internet Project

Talán az anyaországban született magyarok befogadó hozzáállásának is köszönhető, hogy a határon túlról áttelepülők általában elégedettebbek életükkel, mint maguk a befogadók. Egy vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a határon túli magyar bevándorlók a lakáshelyzetén kívül minden szempontból elégedettebbek anyaországban született társaiknál.¹⁰⁰

14. ÁBRA: Elégedettség szint az itt született és a szomszédos országokból érkezett magyarok körében*

F O R R Á S : Gödri and Tóth, TÁRKI Social Report Series No. 2

100 A határon túli magyar bevándorlók magasabb elégedettségi szintje leginkább azzal magyarázható, hogy közülük sokan a bevándorlás előtt inaktívák voltak, Magyarországon viszont már találtak maguknak munkát. (Ebbe a kategóriába tartozik a diákok háromnegyede, a GYES-en lévők kétharmada, valamint a tartós munkanélküliek, illetve egyéb okokból inaktívák nagy része.)

Az idegenellenesség „indokai”

Bár jelenleg a bevándorlók többsége környező országokból áttelepült magyar, a jövőben várható a bevándorlók etnikai összetételének változása, ennek nyomán pedig csak egy olyan társadalom tudja majd igazán kihasználni a migráció előnyeit, amely toleráns a nem magyar származású bevándorlókkal szemben. A bevándorlás-politikának tehát kötelessége változtatni a magyarok idegenekkel szembeni ellenséges hozzáállásán. Viszont nyilvánvaló, hogy ez nem fog menni egyik napról a másikra, hiszen az idegenellenesség ma Magyarországon igen sok gyökerű és a társadalom minden szegmensét átható jelenség. A magyar társadalomban az idegenellenesség nem szűkíthető egy kiemelt csoportra: a társadalmi-gazdasági törésvonalakat keresztezve szinte mindenhol megjelenik. Mindazonáltal elmondható, hogy az idősebbek és az alacsonyabb képzettségűek körében erősebb az idegenellenesség, mint a fiatalok és a magasán képzettek körében.¹⁰¹ A felmérésekből az is kiderül, hogy az idegenellenesség és a romaellenesség között igen nagy a korreláció. A bevándorló szomszédba költözésének lehetőségét teljességgel elutasítók 70 százaléka romák szomszédságában sem lakna szívesen. A másik oldalon: azoknak a megkérdezetteknek a 69 százaléka, akiknek nem jelentene problémát a bevándorlók mellett élés, a roma szomszédokat is elfogadná.¹⁰² Valószínűsíthető tehát, hogy Magyarországon a roma- és a bevándorló-ellenességnek közös gyökerei vannak.

Emellett a bevándorlás vélt vagy valós gazdasági hatásai is hozzájárulhatnak az idegenellenesség kialakulásához. Azok száma, akik szerint a „külföldiek elveszik a munkát a magyaroktól”, korrelál a román állampolgároknak kiadott munkavállalási engedélyek számának alakulásával. A globalizációra adott reakcióknak is része lehet az idegenellenesség alakulásában. Az 1990-es évek elején és közepén a külföldi tőke szerepét a többség negatívan ítélte meg, mondván, hogy a külföldi cégek elveszik a munkahelyeket, és kiszorítják a munkaerőpiacról a magyar munkavállalókat. Mindazonáltal 1997-től, a globalizációhoz való sikeres alkalmazkodás kezdeteitől a közvélemény e folyamatról alkotott véleménye pozitív irányba változott.¹⁰³ A közvélemény idegenellenessége tehát részben a bevándorlás negatív gazdasági hatásairól alkotott hamis képpel ma-

101 Csepeli és szerzőtársai 1998 és Sik 2002 In: Sik Endre és Dencső Blanka: Adalékok az Előítélenség mértékének és méreteinek megismeréséhez a mai Magyarországon, 2007.

102 Ithaka-TÁRKI World Internet Project 2007.

103 Az adatok az 1992 és 2000 közti időszakot fedik le. Melegh Attila et al. Globalisation, Ethnicity and Migration. The comparison of Finland, Hungary and Russia (2004). Working Papers on Population, Family and Welfare #7.

gyarázható. Ez a kép már csak azért is távol áll a valóságtól, mert – mint azt korábban is hangsúlyoztuk – a gazdasági céllal Magyarországra érkező migránsok többsége határon túli magyar, így a nem magyar etnikumú bevándorlók gazdaságra gyakorolt hatása csekély. A többségi társadalom eközben a határon túli magyarokkal szemben toleránsabb. Számos tanulmány eredményei is arra mutatnak, hogy az idegenellenesség kialakulásában a gazdaságinál fontosabbak a kulturális szempontok.¹⁰⁴

A közvélemény etnikai fenyegetettség-érzetét vizsgáló, tizennyolc európai országra kiterjedő felmérés során a mintában szereplőket egyszerre kérdezték a bevándorlás gazdasági, kulturális valamint bűnözésre gyakorolt hatásáról. A magyarok a (görögök és a csehek után a rangsorban harmadikként) a bevándorlás hatásait rendkívül kedvezőtlennek ítélték.¹⁰⁵ Az idegenellenesség kialakulása tehát egyszerre tudható be a gazdasági és a kulturális jellegű fenyegetettség-érzetnek.

A gazdasági és kulturális fenyegetettség-érzet mellett az idegenellenesség legfontosabb forrása maga a tudatlanság, ami a magyar közvéleményre különösen jellemző. Legtöbbször nem tudják megkülönböztetni a bevándorló és a menekült fogalmát. A megkérdezettek 21 százaléka állította, hogy közvetlen ismeretségi körében vannak menekültek. Annak fényében, hogy jogi értelemben ma Magyarországon mindössze néhány száz menekült él, ez a magas arány valószínűleg a bevándorló és a menekült fogalmának összekeverésével magyarázható. Erre enged következtetni az a tény is, hogy a legnagyobb arányban a felsőfokú végzettséggel rendelkezők és a fővárosi lakosok (32%) számoltak be arról, hogy személyesen is ismernek menekülteket, és az ő ismerőseik között találunk a legnagyobb valószínűséggel bevándorlókat.¹⁰⁶ Az ismerlentől való félelem további bizonyítéka, hogy a kutatást végzők által kitalált fiktív etnikai csoport, a pirézek elutasíthatósága szintén igen magas (68 százalékos) volt.¹⁰⁷

104 McLaren, Lauen. One of Us? Understanding Public Perceptions of Immigrants in Europe. http://www.policy-network.net/uploadedFiles/Publications/Publications/Lauren_McLaren_webversion.pdf

105 Majorities' Attitudes Towards Minorities: Key Findings from the Eurobarometer and the European Social Survey (2005). European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. <http://fra.europa.eu/fra/material/pub/eurobarometer/EB2005/EB2005-summary.pdf>

106 Dencső-Sik i.m. /

107 Dencső-Sik i.m.

A fiatalok attitűdje

Az idegenellenesség magyarországi szintje már csak azért is aggasztó, mert e téren a jövő generációk semmivel sem toleránsabbak a jelenlegieknél.

Megdöbentő az a tudatlanság és kirekesztő hangulat, amelyre középiskolásokkal készített interjúk során derült fény. Sok fiatal szerint a bevándorlók csak kihasználják a magyarokat. Mások szerint túl sok az idegen az országban, ezért bevándorlási korlátozásokat kellene életbe léptetni (ők nyilvánvalóan nincsenek tisztában azzal, hogy az „idegenek” már most is csak igen szigorú feltételekkel telepedhetnek le Magyarországon). A legtöbb megkérdezett fiatal ellenségesen viszonyul a kínaiakhoz, az arabokhoz, a románokhoz és a romákhoz, ami megegyezik a felnőtt népesség attitűdjeivel, illetve megerősíti a bevándorlók és a kisebbségek iránti ellenszenv közti korreláció tényét. A kutatásban részt vevő 49 diák többségének ellentmondásos véleményét jól tükrözi a fejezet mottójának választott mondat is. Kizárólag egyetlen 14 éves fiatal volt képes konzisztens és toleráns véleményt megfogalmazni a témával kapcsolatban:

„Előbb-utóbb nem országok lesznek, hanem a Föld lesz. Mondjuk, biztos, hogy nem holnap, lehet, hogy én ezt már meg sem érem, és lehet, hogy még az unokám sem. De ezek az első lépések, hogy ne legyen az, hogy ő arab, ő magyar, ő német, és akkor ő csak itt élhet, ő meg csak ott, hanem mindenki bárhova mehessen, bármit megismerhessen. És ha ez így lesz, hogy mindenki ott él, ahol számára a legjobb, akkor nem lesznek többé nyelvi akadályok, és a különböző emberek között is barátság és egyenlőség lesz.”¹⁰⁸

Hogyan lehet a toleranciát növelni?

Ahhoz, hogy a magyarok többsége ehhez a diákhöz hasonló toleranciával viszonyuljon a bevándorlókhoz, szükség van a közvélemény fokozottabb felvilágosítására, különös tekintettel a gyermekekre, hiszen őket könnyebb megszólítani és befolyásolni. El kell indítani a bevándorlók és menekültekkel kapcsolatos információk iskolai oktatását, valamint interkulturális párbeszédet kell kezdeményezni, elsősorban azokban az iskolákban, ahol magas a bevándorlók aránya.¹⁰⁹ Interkulturálisnak számít minden olyan tevékenység, amelynek „mi-

nimális célja a különféle kultúrákból érkező egyének közti konfliktusok megelőzése, maximális célja pedig az együttélés előnyeinek minél teljesebb kihasználása.”¹¹⁰ Bár a kultúrák közti párbeszéd egyik legjobb terepe az iskola, annak más intézményekre is ki kell terjednie.

Nemzetközi legjobb gyakorlat

A Mensenbieb („élő könyvtár”) projektet azért dolgozták ki, hogy ösztönözzék a különböző népcsoportok közötti kapcsolatokat, és az emberek beszélhessenek saját előítéleteikről Hollandiában. Ehhez egy különböző kulturális és etnikai háttérű önkéntesekből álló csoport alakult, amelynek tagjait az érdeklődők „kikölcsönözhetik”. Az üléseket a pontos célcsoporttól függően különböző helyszíneken tartják: mozgókönyvtárban, kávézóban, iskolában, stb. Az előítéletes mondatokkal feliratozott táblákkal és matricákkal – például: „a külföldiek nem is akarnak beilleszkedni”, „a muzulmánok szélsőségesek” – a közönséget arra biztatják, hogy vegyen részt az előítéletekről szóló párbeszédben, és elgondolásait tegye próbára a különböző önkéntesekkel való találkozással. A „könyvtárnak” eddig öt fesztivál során több mint 1000 látogatója volt. A projekt a kreatív, költséghatékony marketingnek köszönhetően széles körben felkeltette a média érdeklődését, és az ötletet sok helyen átvették.¹¹¹

Másodsorban, mivel a társadalmi kohézió megteremtését általában megkönnyíti, ha a bevándorlók beszélnek a befogadó ország nyelvét, és ismerik a szokásokat, illetve mivel Magyarországon a közvélemény sokkal elfogadóbb a határon túli magyar bevándorlókkal szemben, a magyar migrációs stratégiának a továbbiakban is kedvezményeket kell nyújtania a magyar nemzetiségű bevándorlóknak. Többek között egy lehetséges jövőben kialakítandó, a bevándorlókat a magyar társadalom igényei szerint osztályozó pontrendszerben a magyar nyelvtudás előnyt jelenthetne.

Az előítéletesség elleni küzdelem harmadik fontos terepe a nyomtatott és az elektronikus sajtó. A bevándorlókról hitelesebb képet nyújtó média nagyban

109 A 15 éves diákok közül (akiknek legalább az egyik szülője Magyarországon született) 1,7 százalék bevándorló származású (azaz legalább az egyik vagy mindkét szülő külföldön született). Az összes 15 éves diák közül 1,9 százalék az aránya azoknak, akik egy olyan oktatási intézményben folytatják tanulmányaikat, ahol a bevándorlók aránya legalább 10 százalék. Forrás: OECD, PISA 2000 Database

110 Camelliri, C. (1990) Les conditions de l'intercultural, Intercultural vol 9. Paris.

111 Kézikönyv az integrációról szakpolitikusok és szakemberek számára. Második kiadás. Európai Bizottság, 2007.

hozzájárulhat a bevándorlókkal szembeni tolerancia terjedéséhez. Jelenleg a Magyarországon élő külföldiekről szóló híradások túlnyomó többsége kizárólag a menekültekkel foglalkozik, és ők is csak akkor érdemelnek figyelmet, ha komolyabb konfliktusba keverednek a magyar közigazgatási vagy rendőri szervekkel. Ezért szükség lenne az újságírók képzésébe, illetve az újságírói kódexbe építeni a más etnikumú és kultúrájú egyénekről való tudósítás alapelveit. A rádiózás és televíziózás alapvető szabályait lefektető 1996-os médiatörvény csak a nemzeti, etnikai és egyéb kisebbségeket sértő megnyilvánulások tilalmát mondja ki, ezért azt érdemes lenne kiegészíteni azzal, hogy az elektronikus médiumoknak kötelessége bemutatni más kultúrák és a Magyarországon élő bevándorló közösségek értékeit. A törvény betartását pénzügyi eszközökkel kellene segíteni; a non-profit műsorszórás támogatásával a Műsorszolgálati Alap feladatkörét is bővíteni kellene, hogy ezenkívül annak támogatásai a nemzeti, etnikai és egyéb kisebbségek mellett a bevándorlók kultúrájának és társadalmi szerepének bemutatására is felhasználhatóak legyenek.¹¹² Rendkívül hasznos lenne az is, ha a számos televízió- és rádiócsatornát, illetve újságot tömörítő Médiaunió¹¹³, valamint a hozzá hasonló csoportosulások éves médiakampányaik témái közé bevinnék a bevándorlók iránti toleranciát is.

Végül, de nem utolsósorban a politikusoknak is rendkívül komoly felelősségük van a tolerancia terjesztésében. Nagyon sokat számít, hogy a vezető politikusok milyen kontextusban említik a bevándorlást; a gazdasági, kulturális és nemzetbiztonsági aggályokon kívül szó esik-e az előnyökről is. Shami Shagger rendkívül találó példával világít rá a politikusok felelősségére az ügyben:

„Egy évszázada az Egyesült Államok legbefolyásosabb, elit véleményformáló csoportjai azon az állásponton voltak, hogy az ország elérte befogadóképességének határait. Általánosan elterjedt volt a vélemény, hogy ideje pontot tenni a 19. század nagy bevándorlási hullámaira, már csak a bevándorlók összetételének megváltozása miatt is. Az amerikai elit kulturális és vallási jellemzőik miatt a zsidók és a dél-európaiak bevándorlását utasította el a legélesebben. Ez a hozzáállás szöges ellentétben áll a mára széles körben elterjedt véleménnyel, mely szerint az Egyesült Államok 20. századi, a világtörténelemben példátlan

112 1996 évi I. törvény a rádiózásról és a televíziózásról <http://www.hullamvadasz.hu/ftp/terulet/jog/torveny/mediatv.html>

113 <http://www.mediaunio.hu/>

*sikereit elsősorban a folyamatosan magas szinten maradó bevándorlásnak köszönhető. Ez a történelmi példa a jövőre nézve is komoly tanulságokkal szolgálhat. Ugyanis leginkább a politikai elit és a többségi társadalom szűklátókörűsége tehető felelőssé azért, hogy a fejlett világ legnagyobb részén mindezidáig nem alakult ki értelmes társadalmi vita a migrációról.*¹¹⁴

A vezető politikusok és a társadalmi elit egyéb tagjainak felelőssége, hogy ne túlozzák el sem a bevándorlás előnyeit, sem annak hátrányait, hanem hosszú távú stratégiákat és víziókat vázoljanak fel. Az interkulturális nevelési programok, a toleranciakampányok, illetve a média pozitív fellépése mind-mind részei ennek a stratégiának. Mellettük azonban nagyon fontos szerepe van a megfelelő integrációs programok beindításának. Ez lesz a következő fejezet témája.

114 Shaggar, Shamit (2008). Follow My lead. The role of politics in shaping the debate on labour migration.
http://www.policy-network.net/uploadedFiles/Publications/Publications/Shamit_Saggar_webversion.pdf

VI. Miért van szükség

integrációs törvényre?

VI. MIÉRT VAN SZÜKSÉG INTEGRÁCIÓS TÖRVÉNYRE?

„Nagyon kevés bevándorló van tisztában az őt érintő jogszabályokkal, és még kevesebben vannak, akik döntéseik során tudatosan figyelembe is veszik azokat. A törvényi háttér ugyanakkor a migránsok döntéseit mindenféleképpen befolyásolja, akár tudomást szereznek erről, akár nem. Ha egy országban megfelelő tulajdonjogi, emberi jogi és integrációs szabályozás van érvényben, az nagyban segítheti a bevándorlók betelepülését és csökkentheti a motivációt a kivándorlásra.”

(PETER H. SCHUCK)¹¹⁵

A magyar országgyűlés 2007-ben két bevándorlási tárgyú törvényt is elfogadott, amelyek tartalmazzák a magyarországi beutazás és letelepedés feltételeit, valamint rendezik az itt élő, különféle státuszú külföldi állampolgárok jogait.¹¹⁶ Ezek a törvények azonban nem egy világos migrációs stratégia részeként, hanem pusztán az uniós irányelvek nemzeti jogba ültetésének céljából születtek. A jelenlegi migrációs jogszabályok egyik legnagyobb hiányossága, hogy figyelmen kívül hagyják a bevándorlók integrációjának kérdéseit, nem adnak megfelelő törvényi alapot a Magyarországon élő külföldiek társadalmi beilleszkedését elősegítő intézkedésekhez. Jóllehet, Magyarországon relatíve kish számú és többségében magyar etnikumú bevándorló él, valamint a bevándorlók száma az utóbbi években csökkent, mégis több okból szükség volna egy, az integrációt elősegítő törvény megalkotására. Először is a magyar társadalomra igen kedvező hatással lenne, ha egyértelműen meghatározásra kerülnének a bevándorlókkal szembeni minimális elvárások, például (az egészséges felnőttek esetében) a nyelvtanulás. Másodszor olyan programokra és irányelvekre van szükség, amelyek elősegítik ezeknek az elvárásoknak a teljesülését, valamint erősítik a társadalmi kohéziót. Csak a társadalmi kohézió tudatos erősítésével előzhetőek meg a kulturális jellegű konfliktusok, mivel „az emberek alapvetően nem mások elfogadására törekednek, hanem lojálisak saját kultúrájuk iránt, és

115 Brettel, B. Caroline and James F. Hollifield, eds. (2000) Migration Theory, Talking Across Disciplines.

116 2007. évi I. és 2007. évi II. törvény <http://www.magyarkozlony.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk07001.pdf>

készek annak elkötelezett védelmére.”¹¹⁷ Valószínűleg a toleráns társadalmakba érkezik a legtöbb bevándorló, akik aztán a társadalmi kohéziót elősegítő megfelelő intézkedések hatására tudnak a leginkább hozzájárulni az adott társadalom sikereihez. Ezért a bevándorlók kiválasztása mellett bármilyen jövőbeni migrációs stratégia alapeleme kell, hogy legyen a megfelelő integrációs intézkedések kialakítása. Ezeknek az intézkedéseknek elsősorban az újonnan érkezett bevándorlókat kell megcélolniuk, akik a legtöbb nehézséggel szembesülnek, hiszen legtöbbször foglalkoztatásuk és lakhatásuk sincs megoldva, és család-egyesítési szándékaik ellenére nem tudják magukkal hozni hozzátartozóikat.

Az integrációs politika csak akkor lehet sikeres, ha egyszerre veszi figyelembe a kulturális, gazdasági és közbiztonsági szempontokat, vagyis ha egyszerre tudja biztosítani, hogy a bevándorlók a szegregált, gettószerű lakókörnyezetből kitörve tevékeny részesei lehessenek a többségi közösség életének, aktívak legyenek a munkaerőpiacon, illetve ne jelentsenek fenyegetést az ország közbiztonságára. Az integrációs politika eredményeit ugyanakkor nagyon nehéz mérni, mivel hiányoznak a felhasználható statisztikák és a megfelelő viszonyítási alap. Jelenlegi tudásunk alapján nem lehet például eldönteni, hogy Nyugat-Európa számos országában a bevándorlók körében tapasztalható magas munkanélküliségért az integrációs intézkedések hiánya vagy inkább a bevándorlók alulképzettsége a felelős. Elméletben számos olyan mutató létezik, amelyekből – ha csak részben is, de – következtetni lehet a bevándorlók társadalmi integrációjának alakulására: ilyenek a munkaerő-piaci mérőszámok (például a bevándorlók teljes lakossághoz viszonyított átlagkeresete); a bevándorlók között a szakiskolai vagy magasabb végzettséggel rendelkezők, illetve a szegregált lakóövezetekben élők aránya; a bevándorló fiatalok megoszlása nevelési, oktatási intézmények szerint (a bölcsődétől az egyetemig); a bevándorlók részvétele a politikában, egészségügyi és demográfiai viszonyaik (például a születésszám vagy a vegyes házasságok aránya).¹¹⁸ Magyarországon ezzel szemben a fenti témákban nem áll rendelkezésünkre megfelelő mennyiségű adat. Egyedül a bevándorlók végzettségéről készültek felmérések, egészségi állapo-

117 Hegedűs Réka szerk.: Integráció önkéntes alapon, önkéntesség mint menekültügyi integrációs eszköz. Equal Project, Menedék Egyesület. 2008

118 Coussey, Mary, Christensen, Elisabet Sem (1997) Measurement and Indicators of Integration. Council of Europe http://www.coe.int/t/dg3/migration/Documentation/Series_Community_Relations/Measurement_indicators_integration_en.pdf

tukról vagy gyermekeik magyarországi beiskolázásáról nagyon keveset tudunk. Ezeket a hiányosságokat érdemes minél hamarabb pótolni, mivel megfelelő háttér adatok nélkül az integrációs programok hatásvizsgálatait sem lehet majd elvégezni.

Ahol Európa tart...

Az utóbbi években a legtöbb nyugat-európai országban a bevándorlás-politika kapcsán rádöbbenek arra, hogy az addiginál nagyobb figyelmet kell fordítani a bevándorlók gazdasági és kulturális integrációjára.¹¹⁹ Ezekben az országokban az integrációs, a marginalizáció-ellenes és az esélyegyenlőséget biztosító intézkedések egyre szorosabban kapcsolódnak egymáshoz, hiszen a bevándorlók felülreprezentáltak a gazdaságilag és szociálisan hátrányos helyzetű rétegekben. Nyugat-Európában a közelmúltban egyre-másra születnek az új integrációs törvények, és egyre több pénz fordítható integrációs programokra. A spanyol központi költségvetés 2006-ban 182 millió eurót juttatott a regionális és helyi önkormányzatoknak integrációs programjaik finanszírozására, ami 60 millió euróval volt magasabb az egy évvel korábbi összegnél. 2000 és 2004 között a hasonló célra fordítható éves összeg mindössze 7,5 millió eurót tett ki.¹²⁰ Németországban 2005 óta több mint 115 ezer fő vett részt integrációs tanfolyamokon. A 2007-es Integrációs Csúcstalálkozón bejelentették, hogy a jövőben Németország minden évben 1 milliárd eurót fog költeni az integrációra. Ausztriában a 2006 óta hivatalban levő kormány intézkedései között szerepel a bevándorlók által igénybe vehető osztrák nyelvórák számának növelése, valamint a bevándorló gyermekek óvodába járatásának ösztönzése. A francia nemzetgyűlés 2007-ben fogadta el a bevándorlási és integrációs törvényt, amely minden 16 éves és annál idősebb bevándorlót egy úgynevezett befogadási és integrációs szerződés (Contrat d'Accueil et Intégration- CAI) aláírására kötelez. A szerződés aláírója egyrésztől számos, integrációt segítő egyedi szolgáltatásra válik jogosulttá, másrésztől a nyilatkozat aláírása az egyik feltétele annak, hogy

119 Meg kell jegyeznünk, hogy az integrációs programok erőteljesebb finanszírozása még nem jelenti a bevándorlás-politika „finomodását”. Például a 2005-ös német bevándorlási törvény lehetőséget ad a munkanélküli segélyért jelentkező migráns kitoloncolására, még akkor is, ha az illető évtizedek óta Németországban él, és fizet szociális járulékokat. Ausztriában egy szintén 2005-ben született törvény azt mondja ki, hogy nem honosítható az a bevándorló, aki az állampolgársági kérelem beadását megelőző három évben szociális juttatásban részesült, valamint a bevándorlók Ausztriában született gyermekei sem kaphatnak automatikusan állampolgárságot.

Milborn, Corinna (2006) Európa: az ostromlott erőd, A bevándorlás fekete könyve

megkaphassa a tíz évre szóló tartózkodási kártyát. A kötelezővé tétel előtti tesztelés során a CAI-szerződés feltételeit 10 bevándorlóból 9 elfogadta.¹²¹

Ugyanakkor nem minden integrációs szerződés szolgálja a valóságban is az integráció célját. A Spanyol Néppárt például olyan integrációs szerződés bevezetését szeretné, amely a bevándorlótól a spanyol szokások tiszteletét, intenzív nyelvtanulást, illetve adófizetést várna el. Emellett a bevándorlónak vállalnia kellene, hogy visszatér saját hazájába, amennyiben egy bizonyos határidőn belül nem talál munkát, vagy ha bűncselekményt követ el. Egy ilyen szabályozás elfogadása valószínűleg inkább hátráltatná, mintsem segítené az integrációt, hiszen a rendkívül szigorú feltételek elidegenítenék a bevándorlókat a spanyol államtól és a többségi társadalomtól is.¹²² Az integrációs szerződések rendszere csak egy a számos lehetséges integrációs intézkedés közül, amelyek átvételét Magyarországnak mérlegelnie kell majd.

Mi a teendő?

Van néhány olyan elem, amelyet a magyar integrációs törvénynek – a benne megfogalmazott célkitűzések megvalósításáért – és az integrációs programoknak is feltétlenül tartalmazniuk kell. Az integrációs törvénybe és az integrációs programokba bele kell foglalni azokat az **alapkövetelményeket**, amelyek teljesítése joggal várható el a bevándorlótól. Például valamilyen szintű magyar nyelvtudáshoz lehetne kötni a huzamos tartózkodási engedély kiadását, ahogy ezt már korábban is írtuk a társadalom toleranciájának javítása kapcsán. Ehhez azonban szükség lenne a rászoruló bevándorlók számára biztosított **ingyenes nyelvtanfolyamokra**, hiszen ezzel a lehetőséggel jelenleg csak a menekültek élhetnek. A második fejezetben megszólaltatott interjúalanyok mindegyike arról számolt be, hogy nyelvtudás nélkül nagyon nehéz munkát találni, amely viszont a társadalomba való sikeres beilleszkedés egyik igen fontos lépése lenne. A nyelvtanfolyamok finanszírozása megoldható lehetne a központi költségvetésből, az Európai Integrációs Alap forrásaiból vagy akár a bevándorlókat foglalkoztató cégek hozzájárulásából. Ugyancsak elképzelhető a fenti szereplők összefogása is e célból. Olyan, munka mellett is elvégezhető, rugalmas beosztású nyelvtanfolyamokra van szükség, amelyek megfelelnek a családosok, a nők és a fiatalok

121 International Migration Outlook, Sopemi, Annual Report (2007) Organization for Economic Cooperation and Development.

122 A Spanyol Néppárt javaslatára a marokkói vendégmunkások szövetségének elnöke így reagált: „Remélem, a szerződés mellé megkapjuk a spanyol szokások katalógusát is.” <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=41120>

speciális igényeinek. „Mobil nyelvtanárok” alkalmazása vagy akár távoktatás biztosítása is elképzelhető, akik több településen is oktathatnák a bevándorlók-nak a magyar nyelvet, például a helyi művelődési házakban. A már alkalmazás-ban állók emellett munkahelyi szaknyelvi tanfolyamokra iratkozhatnak be.

A Magyarországon élő bevándorlók a nyelvtanuláson kívül **központilag szervezett társadalomismereti kurzusokon** is részt vehetnének, ahol alapvető tudnivalókat sajátítanának el Magyarország történelméről és földraj-záról, főbb ünnepeiről, az alkotmány legfontosabb rendelkezéseiről, a hivatalok működési szabályairól, illetve az állampolgári jogokról és kötelességekről. Ezeknek a tanfolyamoknak a finanszírozása is megoldható lenne a központi költségvetésből, az Európai Integrációs Alap forrásaiból vagy a bevándorlótat foglalkoztató cégek hozzájárulásaiból. A társadalomismereti kurzusok sikere nyomán a társadalom működésében tájékozott bevándorlók a befogadó környezetre is kedvező hatással lehetnek. Ennek ellenére a kurzusokat nem szabad kötelezővé tenni, mivel számos Magyarországon élő külföldi már rendelkezik a fenti ismeretekkel, másrészt a kötelező jelleg csak elriasztaná a lehetséges résztvevőket, és így közvetve magát az integrációt is hátráltatná.

Az integrációs politika nélkülözhetetlen eleme a többségi **társadalom tájékoztatása** is, hiszen addig nem várható az idegenellenes hangulat enyhülése, amíg a közvéleményben teljes tudatlanság honol a bevándorlók és a menekültek életéről. A jelenlegi helyzeten csak nagyszabású tájékoztató kampányokkal, valamint a kultúrák közti párbeszéd és az állampolgári ismeretek iskolai oktatásával lehet változtatni.

Ezen kívül az integrációs programoknak kiemelten kell kezelniük a **bevándorlók gyermekeinek iskolai beilleszkedését**, és ehhez megfelelő segítséget kell nyújtaniuk a pedagógusoknak. A hivatalos statisztikák szerint a magyar közoktatásban jelenleg 12 420 bevándorló származású diák tanul, közülük 3964 fő nem magyar anyanyelvű.¹²³ A valós szám ennél valamivel nagyobb lehet, mivel a nemzetközi iskolák diákjairól, illetve a közoktatási rendszerből kimaradó irreguláris vagy ideiglenesen itt tartózkodó bevándorló gyermekekről nem készült kimutatás. A bevándorló fiatalok így csak 0,7 százalékát teszik ki a teljes tanulói létszámnak. Ugyanakkor Magyarországon belüli földrajzi eloszlásuk nem egyenletes, több olyan település van, ahol a bevándorló származású tanulók

123 Közoktatási Statisztikai Kiadvány 2005.

<http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=1488&articleID=228208&ctag=articlelist&iid=1>

koncentrációja ennél jóval magasabb. Budapesten tanul a bevándorló diákok 43,6 százaléka, ami pontosan megegyezik a fővárosban élő bevándorlók arányával. Az óvodás korú gyermekek aránya azonban 63,8 százalékkal még ezt is felülmúlja. Ráadásul a magyar diákok számának csökkenése miatt a bevándorló származásúak aránya egyre nagyobb. Ezek a hatások különösen erősen érvényesülnek a főváros VIII. kerületében, ahol az óvodásoknak már 4,2 százaléka bevándorló szülők gyermeke. Egy, a kerület bevándorló népességét bemutató tanulmányban szerepelnek helyi önkormányzati dolgozókkal, civil aktivistákkal, kutatókkal és a helyi közösségek képviselőivel készült interjúk is. Ezek, a bevándorlókkal közvetlen kapcsolatba kerülő interjúalanyok mind azon a véleményen voltak, hogy az interkulturális szemlélet közoktatáson belüli érvényesítéséhez a pedagógiai és módszertani ismeretek bővítésére van szükség.¹²⁴ Bizonyos iskolákban emellett szükség lenne a bevándorlók anyanyelvét (például a kínait) beszélő tanárookra és iskola-pszichológusokra is.

A tanároknak a jelenleginél sokkal több segítségre lenne szükségük ahhoz, hogy multikulturális környezetben is sikeresen tudjanak dolgozni, és a bevándorló gyermekek speciális oktatási-nevelési igényeit is ki tudják elégíteni. Habár az interkulturális oktatási programokat¹²⁵ beindító intézmények jelenleg is kaphatnak kiegészítő pénzügyi támogatást, az OKM ezen kívül sem részletes módszertani iránymutatásokat, sem szakértői segítséget nem nyújt számukra.¹²⁶ A pedagógusoknak nagyon kevés szakmai segédlet áll rendelkezésre a külföldi diákok magyarra tanításához, a bevándorló tanulók beilleszkedésének, és a magyar diákokkal való kapcsolatfelvételüknek elősegítésére. Magyarország egyike annak a négy európai uniós tagországnak, ahol semmilyen központi oktatáspolitikai intézkedés nem született a bevándorló gyermekek iskolai integrációja érdekében. A bevándorló diákok nem vesznek részt orientációs programokon, a tanárok pedig nem kapnak semmilyen bevándorlókkal kapcsolatos képzést, de még nyomtatott segédanyagot sem.

124 Külföldiek Budapest VIII. kerületében (2007). Előzetes kutatási eredményeket felhasználva a (jelenleg kézirat formájú) tanulmányt közösen készítették az MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, az Összehasonlító Társadalomtudományi Kutatások Központja és a Demokratikus Jogok Fejlesztéséért Alapítvány (DemNet) munkatársai, az „újonnan érkezettek integrációját” elősegítő INTERREG program keretében.

125 Adminisztratív akadályok miatt ezekre a támogatásokra maguk az iskolák nem pályázhatnak, hanem csak az őket fenntartó helyi önkormányzatok. Ráadásul a kétnyelvű és nemzetiségi iskolák egyáltalán nem pályázhatnak. Ennek tudható be, hogy eddig csak kevés óvoda és iskola indított ilyen programokat. Az a nemrég született miniszteri rendelet, amely növeli a felhasználható támogatás összegét és kiterjeszti a jogosultak körét a menekültekre és a nemzetközi védelem alatt álló gyerekekre, talán változást hozhat ezen a téren.

126 Útmutató az interkulturális pedagógiai program iskolai bevezetéséhez és alkalmazásához (2005) Oktatási Minisztérium http://www.okm.gov.hu/doc/upload/200506/interkulturais_pedagogiai_program.pdf

intézkedések az iskola-előkészítő és közoktatási intézményekben,
a tankötelezettségi kor betöltéséig, 2003/2004

		Bélgium- Frankofón Közösség	Bélgium- Német Közösség	Bélgium- Flamand Közösség	Csehország	Dánia	Németország	Észtország,	Görögország,	Spanyolország	Franciaország	Irorság	Olaszország	Ciprus	Litvánia	Lettország	Luxemburg	Magyarország	Málta	Hollandia	Ausztria	Lengyelország	Portugália	Szlovénia	Szlovákia	Finnország	Svédország	Anglia/ Wales/Észak-Írország	Skócia	Izland	Liechtenstein	Norvégia	Bulgária	Románia		
A	A1	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●		●	●			●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●			
	A1		●			●					●										●						●			●						
B	B2	●	●	●	●	●			●	●						●	●			●		●		●	●	●	●							●	●	
	B2			●		●	●	●																●												
C						●		●	●				●			●					●	●	●				●	●		●						
A - együttnevelés		A1- közvetlen integráció a tanulócsoponton belüli támogatással																																		
		A2- közvetlen integráció a tanulócsoponton kívüli támogatással																																		
B - különnevelés		B1- átmeneti támogatás																																		
		B2- hosszú távú támogatás (egy évnél hosszabb időre)																																		
C- tanórán kívüli foglalkozások																																				
		● az adott témakörben vannak a bevándorló gyermekeket segítő intézkedések																																		
		■ az adott témakörben nincsenek a bevándorló gyermekeket segítő intézkedések																																		

FORRÁS: Eurydice, 2004.

A migránsokat segítő legnagyobb magyar civil szervezet, a Menedék Egyesület éveken át szervezett pedagógus-továbbképzéseket a bevándorló gyermekek speciális igényeiről, források híján azonban nemrég kénytelen volt beszüntetni ezt a tevékenységet. A pedagógus-társadalom részéről az igény ugyanakkor továbbra is megvan, és nem csak a továbbképzések, hanem a magyarországi bevándorló diákok oktatásával kapcsolatos „legjobb tapasztalatok” átadása vagy akár egy használható bevándorlási kézikönyv iránt is.

Az integrációs stratégia hatodik fontos alkotóeleme lehetne a **tartózkodási, letelepedési és munkavállalási engedély megszerzéséhez kapcsolódó adminisztratív terhek csökkentése**. A túlburjánzó bürokráciát a harmadik fejezetben megkérdezett interjúalanyok mindegyike nagyon fontos problémának tartotta. Számos köztisztviselővel is készítettünk interjút a kutatás során, és még az ő többségük is beismerte a rendszer hiányosságait. A végtelen papír-munka nem csak a már itt élő bevándorlókat készítheti a szabályok megke-

rülésére, hanem a Magyarországra települést fontolgató, „leendő” bevándorlókat is elriaszthatja. A jelenlegi helyzeten az is segítene, ha a Bevándorlási és Állampolgári Hivatal több munkatársa beszélne idegen nyelveket, illetve ha a hivatal a nagyobb bevándorló csoportok (például a kínaiak) tagjai közül idegen anyanyelvű segítőköt is felvenne.

Az integrációs programoknak végül hozzá kell járulniuk a bevándorlók helyi közösségekbe illeszkedéséhez, mivel „az integráció igazán fontos kérdései nem az országos, hanem a városi, a falusi vagy éppen az iskolai közösségek szintjén dőlnek el.”¹²⁷ A legtöbb anyagi és szakmai támogatást ezeknek a szinteknek kellene kapniuk. Ez azért is fontos lenne, mert a Menedék Egyesület tapasztalatai szerint a helyi önkormányzatok a menekültektől gyakran megtagadják közszolgáltatásaikat. Az integrációs jogszabályokat és programokat tehát más minisztériumokkal együttműködve továbbra is az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumnak kell kidolgoznia, ugyanakkor azok végrehajtásában a regionális hatóságoknak nagyobb szerepet kellene kapniuk. A helyi szintű integráció erősítése már csak azért is fontos, mert a bevándorlók Magyarországon belüli eloszlása rendkívül egyenlőtlen. Budapest népességének jelenleg 3,9 (egy-kerületekben még nagyobb) százaléka bevándorló, ami az országos átlag több mint kétszerese. A fővároson belül a bevándorlók aránya a jövőben is valószínűleg igen magasan fog maradni, hiszen Budapest összlakossága az elmúlt tíz évben jelentősen csökkent, miközben a magyarországi bevándorló népesség egyre nagyobb része koncentrálódott Budapesten (ebben az időszakban 35-ről 43 százalékra nőtt az összes magyarországi bevándorló közül a Budapesten élők aránya). Emellett erősíteni kell a bevándorlók helyi közösségek életében játszott szerepét is. Egy felmérés során a szomszédos országokból érkezett bevándorlóknak csak 13,4 százaléka állította, hogy tagja valamilyen kulturális, politikai, szakmai vagy társadalmi szervezetnek, míg a teljes népességen belül ez az arány eléri az egyharmadot.¹²⁸

127 Tóth Judittal készített interjú, 2008

128 Gödri, Irén és Pál Péter Tóth, TÁRKI Társadalmi Riport sorozat No. 24. A kutatás kizárólag a környező országokból érkezett bevándorlókra terjedt ki, akiknek döntő többsége etnikai magyar, tehát a különféle bevándorló csoportok közül az ő beilleszkedésük a leginkább problémamentes. Mindezek alapján arra következtethetünk, hogy a nem magyar etnikumú bevándorlók társadalmilag még kevésbé aktívak.

Nemzetközi legjobb gyakorlat

A németországi Münster városa segít az etnikai német (Aussiedler) családoknak szálláshelyet találni azt követően, hogy elhagyták a közös fogadóközpontot, és támogatja beilleszkedésüket új környezetük közösségi életébe. A családokat először egy önkormányzati dolgozó keresi fel, akivel együtt összeállítják az egyéni képzettségi és szakmai hátteret, a migráció előtti közösségi tevékenységet, a helyi létesítmények ismeretét, illetve a szakmai és társadalmi célokat és érdeklődést bemutató profilt. E profilok alapján listát készítenek azokról a megfelelő helyi intézményekről és szervezetekről, akikkel érdemes felvenni a kapcsolatot. Ezek közé tartoznak a sportklubok, plébániák, ifjúsági klubok stb. A bevándorlók beilleszkedési szerződést kötnek az önkormányzattal, és vállalják, hogy kéthetente találkoznak az őket megkereső munkatárssal. 2004 során 21 családot segítettek a szálláshely-keresésben. Egy nemrég készült értékelés azt mutatta, hogy a projektben részt vevő bevándorló csoport közel két év elteltével majdnem 2,5-szer aktívabb volt a munkaerőpiacon, mint a kontrollcsoport. Münster most már a projekt más (heterogénebb) migráns csoportokra való kiterjesztését fontolgatja.¹²⁹

A bevándorlók helyi gazdasági életben való részvételének feltételeit is javítani kell, mivel a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara háromszáz bejegyzett tagja közt jelenleg egyetlen külföldi származású vállalkozó sincs. A bevándorlók a magyar üzleti körökbe legtöbbször adminisztratív akadályok, tőkehiány vagy eltérő munkamódszereik (a kínai vállalkozók egy része például nem vezet hivatalos könyvelést) miatt nem kerülhetnek be, ezért a külföldiek által alapított mikro- és középvállalkozásokat segíteni kell a magyarországi szabályozás megismerésében és betartásában. Ezen kívül az uniós támogatások rendszerét érdemes lenne úgy átalakítani, hogy az a bevándorlók mikro- és kisvállalkozásainak a jelenleginél több lehetőséget nyújtson, hiszen mindezidáig az uniós fejlesztési támogatásoknak semmilyen közvetlen kedvező hatása nem volt a bevándorlók gazdasági szerepvállalására.¹³⁰ Ahogy ezt már korábban is említettük, a bevándorlók gazdasági integrációjának egyik legfontosabb lépése kell, hogy legyen a külföldön szerzett végzettségek honosításának egysze-

129 INTERREG-Projekt "Zuwanderer integrieren" www.muenster.de/stadt/zuwanderung/interreg.html

130 Külföldiek Budapest VIII. kerületében (2007). Előzetes kutatási eredményeket felhasználva a tanulmányt közösen készítették az MTA Etnikai - Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, az Összehasonlító Társadalomtudományi Kutatások Központ és a Demokratikus Jogok Fejlesztéséért Alapítvány (DemNet) munkatársai, az „Újonnan érkezettek integrációját” elősegítő INTERREG program keretében. (A tanulmány jelenleg kézirat formájában érhető el)

rúsítése, ami hozzájárulhat a bevándorlók foglalkoztatási mutatóinak javulásához. A külföldi munkavállalókat foglalkoztató helyi vállalatokat is be kell vonni az integrációs programokba, hiszen ezek végrehajtása nem maradhat kizárólag kormányzati feladat.

A bevándorlók sikeres társadalmi beilleszkedését nem csak az integrációs törvény hiánya, hanem a meglévő jogszabályok végrehajtásának problémái is hátráltatják. Egy 28 ország jogszabályait a bevándorlók integrációja szempontjából rangsoroló nemzetközi felmérés szerint a bevándorlóknak a helyi és megyei önkormányzati választásokon szavazati jogot garantáló magyar választójogi törvény a vizsgált országok között „legjobb gyakorlatnak” számít. Ennek ellenére Magyarországon egyetlen állami szervnek sem feladata – legalább a folyamatos konzultáció szintjén – segítséget nyújtani a bevándorlók egyesületeinek. Emiatt a bevándorlók politikai integrációja szempontjából a felmérésben Magyarország rendkívül rossz helyen szerepelt. A magyar diszkrimináció elleni törvény szintén igen jó helyezést ért el, hiszen részletes garanciákat tartalmaz a faji, etnikai, vallási, lelkiismereti és nemzetiségi alapú megkülönböztetéssel szemben. Ugyanakkor az alkalmazás ebben az esetben sem problémamentes. A törvény végrehajtásának felügyeletére 2007-ben létrehozott Egyenlő Bánásmód Hatóság eddig mindössze nyolc olyan ügyben hozott elmarasztaló ítéletet, ahol a vád etnikai vagy nemzetiségi alapú diszkrimináció volt. (Az összes diszkriminációs kategóriában együttesen is csak 29 elmarasztaló ítélet született.)¹³¹

A hatályos törvények végrehajtásának komolyabb felügyelete, hatásaik nyomon követése, valamint egy integrációs törvény kidolgozása és elfogadása mind szükséges feltételei annak, hogy erősödjön a magyar társadalom kohéziója. Természetesen ezeknek az intézkedéseknek komoly költségei vannak, amelyeket – legalábbis részben – fedezni lehetne az Európai Integrációs Alap, az Európai Menekült Alap, illetve az Európai Szociális Alap támogatásaiból. Egy törvény elősegítené a koherens integrációs programok megvalósítását, mivel a költségvetés tervezetébe beleágyazná azok költségeit. Mindazonáltal feltétlenül szükség van az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium költségvetésének emelésére is. A programok összességében csak akkor érhetnek el sikereket, ha a magyar politikai elit és a társadalom széles rétegei hosszú távon is elkötelezettek maradnak a bevándorlók integrációjának ügye mellett, és ezért áldozatokat is készek vállalni.

131 Az Egyenlő Bánásmód Hatóság 2007. évi tevékenysége a számok tükrében. <http://www.egyenlobanasmod.hu/>.

VII. Cél- kitűzések

és javaslatok

VII. CÉLKITŰZÉSEK ÉS JAVASLATOK

„Elengedhetetlen, hogy a saját elképzeléseinket és szokásainkat állandóan összevessük más körülmények között élő emberek élményeivel és tapasztalataival, [...] nincs olyan nemzet, amelynek ne lenne szüksége arra, hogy másoktól tanuljon.”¹³²

(JOHN STUART MILL)

A migrációról folytatott vitákban nem azt a kérdést kell feltennünk, hogy hogyan kell korlátozni a bevándorlást, hanem azt, hogy hogyan lehet legjobban kihasználni annak előnyeit. Habár Magyarország nem tartozik a nemzetközi migráció legfontosabb célpontjai közé, és az utóbbi két évben még csökkent is az országba érkező bevándorlók száma, a globalizáció, a népesedési folyamatok, a munkaerő-piaci igények és az unió közös bevándorlás-politikájának hatására Magyarország a jövőben is befogadó ország marad, sőt hosszú távon, a gazdasági helyzet javulásával számíthatunk a bevándorlók számának jelentős emelkedésére is. Amennyiben ezeket a folyamatokat helyes szakpolitikai intézkedések kísérik, a bevándorlás a magyar társadalom előnyére válhat.

A második fejezetben bemutatott statisztikák egyik fontos tanulsága, hogy a Magyarországon élő bevándorlók túlnyomó többsége etnikai magyar, a másik pedig, hogy a letelepedni szándékozó bevándorlók legnagyobb része munkát is itt szeretne vállalni. A bevándorló népességnek ezek a jellemzői komoly lehetőségeket rejtenek. Először is, az etnikai magyarok integrációja nagyon könnyen megoldható, az ő esetükben sem nyelvi, sem kulturális akadályokkal nem kell szembenézni. Ezért a nyugat-európai országokhoz képest a magyar integrációs politikának viszonylag kevés kihívással kell megküzdenie. Másodsor, a Magyarországra érkező külföldiek főként a hiányszektorokban kapnak munkahelyet, ami előnyös a gazdaság számára, hiszen növeli a jelenleg rendkívül alacsony aktivitási rátát. Ugyanakkor részletesebb munkaerő-piaci előrejelzésekre és a bürokratikus terhek csökkentésére van szükség ahhoz, hogy a szakpolitika a megfelelő hatékonysággal tudja szolgálni a gazdaság érdekeit, és Magyarországra tudja csábítani a munkaerő-piac számára

nélkülözhetetlen potenciális bevándorlókat. Azt is figyelembe kell vennünk, hogy a bevándorlók származási ország szerinti összetétele a jövőben valószínűleg meg fog változni, ezért szükség lesz a ma még teljesen hiányzó integrációs programok kidolgozására is.

Magyarországnak mindeztáig komoly előnye származott az unió közös bevándorlás-politikai intézkedéseiből és pénzügyi segítségnyújtásából, ugyanakkor az uniós források hatékonyabb felhasználása, az állampolgároknak az uniós bevándorlás-politika hatásairól való részletesebb tájékoztatása, valamint a magyar érdekek hatékonyabb brüsszeli képviselete tovább fokozhatja ezeket az előnyöket.

Tanulmányunkban arra is rámutattunk, hogy számos felmérés eredményei szerint Európában a magyar közvélemény az egyik legkevésbé toleráns a bevándorlókkal szemben. Ennek pontos okait nehéz felderíteni, de megállapíthatjuk, hogy az idegenellenesség az időskorúak, az alacsonyabb iskolai végzettségűek és a magukat cigányellenesnek vallók körében elterjedtebb az átlagnál. A társadalmi tolerancia a bevándorlók kiválasztásáról és integrációjáról folytatandó nyugodt vita egyik alapfeltétele, ezért a bevándorlás-politika egyik legfontosabb feladata a magyar társadalom toleranciaszintjének növelése, többek közt tájékoztató kampányok, valamint az iskolai interkulturális nevelés bevezetésének útján.

A munkaerő-piaci szükségleteket kielégítő bevándorlók kiválasztási kritériumainak meghatározásán túl a migrációs stratégia másik alapeleme a megfelelő integrációs intézkedések kidolgozása. A „második pillér” érvényesüléséhez mindenképp szükség van egy önálló integrációs törvényre. Kiemelten kell kezelni a bevándorlók gyermekeinek integrációját, és ehhez biztosítani kell a pedagógusok számára a megfelelő irányelveket, illetve az ezekre alapuló továbbképzéseket. A bevándorlók számára könnyebben elérhetővé kell tenni a magyar nyelv-, illetve az állampolgári ismeret-kurzusokat, nagyszabású megkülönböztetés-ellenes kampányokat kell szervezni, valamint csökkenteni kell a tartózkodási és a letelepedési engedély megszerzéséhez kapcsolódó bürokratikus terheket.

Az alább megfogalmazott intézkedések nem csak a bevándorlók, hanem az egész magyar társadalom javát szolgálnák. Ha a magyar közvélemény a sokszínűségben többé nem veszélyt lát, hanem felismeri az abban rejlő lehetőségeket, és ha ez a szemléletváltás kiegészül a megfelelő szakpolitikai intézkedésekkel, akkor

a jövőben a Magyarországra irányuló migráció gazdaságilag és társadalmilag is lehetőséget jelent majd, nem pedig fenyegetést.

Javaslatok a bevándorlás munkaerő-piaci előnyeinek kihasználására:

- Szükségesnek tartjuk az uniós polgárokkal szemben még érvényben lévő munkaerő-piaci korlátozások felülvizsgálatát, ideértve a román és bolgár állampolgárokat érintő korlátozásokat is. Magyarország nem tartozik az unión belüli munkaerő-áramlás fő célpontjai közé, ezért a teljes nyitás nem okozna komolyabb zavarokat a munkaerő-piacon, sőt valószínűleg javítaná a munkaerőhiánnyal küzdő szektorok teljesítményét, és hozzájárulna az illegális foglalkoztatás visszaszorulásához. Magyarország annak ellenére tart fent korlátozásokat a román és bolgár vendégmunkásokkal szemben, hogy közben a régi tagállamoktól a magyarok munkavállalását korlátozó hasonló intézkedések visszavonását követeli. Ez a hozzáállás jelenleg igen rossz fényt vet a magyar bevándorlás-politikára, a román és bolgár vendégmunkásokkal szembeni korlátozások feloldása tehát emiatt is indokolt.
- A Szociális és Munkaügyi Minisztériumtól a jövőben a jelenleginél megbízhatóbb munkaerő-piaci előrejelzések várhatóak el. Ezen kívül rendkívül hasznos lenne, ha a külföldi munkavállalók hiányszakmákban való foglalkoztatása iránt érdeklődő magyar cégek minden évben angol és magyar nyelvű listát készítenének a betöltendő álláshelyekről. A listát az érdeklődő külföldiek minél szélesebb körű tájékoztatása érdekében elérhetővé kell tenni az interneten, valamint a magyar nagykövetségeken és konzulátusokon is.
- A Szociális és Munkaügyi Minisztérium és a munkaadók döntése alapján „nélkülözhetetlenek” minősített munkavállalók számára „zöldfolyosós” ügyintézkést kell biztosítani, hogy az egyéb besorolás alá eső bevándorlóknál hamarabb juthassanak tartózkodási és munkavállalási engedélyhez.
- A megbízhatóbb munkaerő-piaci előrejelzésekhez és általában a migrációs stratégia kidolgozásához szükség van a migrációról jelenleg rendelkezésre álló statisztikák javítására. A kivándorlókról jelenleg egyáltalán nincsenek adataink, a bevándorlókról készült statisztikák pedig pontosításra és bővítésre szorulnak. A bevándorlás valós munkaerő-piaci hatásainak vizsgálatához, valamint a munkaerő-piac igényeinek hatékonyabb előrejelzéséhez az alábbi adatok szükségesek: (1) a bevándorló népesség iskolázottsági szintje, (2) a tanulóyaikat Magyarországon végző és a végzettség megszerzése után itt

- letelepedő külföldi diákok aránya, (3) a külföldi munkavállalók gazdasági szektorok szerinti megoszlása, (4) az irreguláris migránsok, illetve az illegálisan alkalmazott migránsok száma. (Tisztában vagyunk azzal, mennyire nehéz megbízható adatokat szerezni a felsorolásban utolsóként szereplő kategóriáról, ugyanakkor komoly kutatások hiányában csak megalapozatlan viták folyhatnak – ahogy folynak is – az irreguláris migrációról.)
- Csökkenteni kell a külföldiek munkába állása során jelentkező tranzakciós költségeket. A munkavállalói vízum, a munkavállalói és az egy éves tartózkodási engedély megszerzése (a hivatalos iratok lefordításának költsége és a diplomahonosítási kérelem elutasításának veszélye) jelenleg túl magas költségeket ró mind a munkaadókra mind a munkavállalókra. Ezek a tényezők a magas adó- és járulékkerhekkel kiegészülve sok munkaadót arra készítetnek, hogy feketén alkalmazzák a bevándorlókat.
 - Enyhíteni kell a külföldön szerzett diplomák és szakképesítések elismerésének feltételeit is, hogy minél több bevándorló tudjon a végzettségének megfelelő munkahelyen elhelyezkedni, és minél több szakképzett külföldi tekintsen vonzó célpontként Magyarországra. Ösztönözni kell, hogy a külföldieket foglalkoztató cégek állják a migráns munkavállalóik végzettségeinek honosításához kapcsolódó költségeket.
 - Meg kell szüntetni a tartózkodási és a munkavállalási engedélyek rendszerének belső ellentmondásait. (Ezek közül különösen kirívó, hogy nincs összehangolva a munkavállalási és tartózkodási engedély kiadásának rendje. Két eljárást folytatnak le, többször is elkéri ugyanazokat az adatokat. Továbbá jövedelemigazolás nélkül nagyon nehéz tartózkodási engedélyt szerezni, miközben a munkavállalási engedélyhez, így a jövedelmet biztosító álláshelyhez jogszerű tartózkodást is biztosítani kell.)

Javaslatok az uniós és a magyar bevándorlás-politika összehangolására:

- A schengeni csatlakozás során az új határátlépési és tartózkodási szabályokról, valamint a határőrizet megerősítéséről nem kaptak megfelelő tájékoztatást az érintett határmenti közösségek, az uniós tagállamok és a harmadik országok állampolgárai sem. Ezt a mulasztást minél hamarabb pótolni kell, elsősorban a határmenti közösségekre összpontosítva, hiszen a schengeni csatlakozás őket érinti a legkomolyabban. A szerb-magyar határ mentén például sok településen visszaesett a turizmus, mert a szigorúbb határellenőrzés elri-

asztotta a vendégek egy részét. Az érintettek ad hoc módszerekkel, internetes portálokon és a nyomtatott sajtón keresztül próbálták ugyan információt szerezni az új vízumról, az ahhoz szükséges meghívólevélről, a letelepedési engedélyről, valamint az egyéb díjakról, ezeket az információkat azonban senki sem strukturálta számukra tematikusan vagy a helyi problémákra fókuszálva. A helyi rádióadókon vagy újságokon keresztül lebonyolított, célzott tájékoztatás hozzájárulna a turizmus talpra állásához, segítené a határmenti vállalkozókat és munkavállalókat a határ másik oldalára merészkedni, valamint javítaná a határon túli magyarok anyaországgal való kapcsolat-tartásának feltételeit. Amikor a közeljövőben Románia és Bulgária Schengen tagországgá válik, akkor még inkább fontossá válik majd az emberek naprakész tájékoztatása a szabályok változásáról.¹³³

- Sok helyütt javítani kell a kishatárforgalom feltételeit. (A kishatárforgalmi rendszer lehetővé teszi, hogy egy meghatározott határmenti zónában egyszerűsített vízummal lehessen ki- és beutazni. A vízumot legkevesebb egy és legfeljebb öt évre adják ki, és csak az adott zónán belül érvényes.) A kishatárforgalomhoz kapcsolódóan szükség van a regionális közlekedési infrastruktúra fejlesztésére, buszmegállók, vasúti pályaudvarok és az elmúlt évtizedekben nem használt útszakaszok felújítására is. Javítani kell a határátkelőhelyeknél való várakozás körülményeit azok érdekében, akik csak vízummal (vagy tartózkodási/letelepedési engedéllyel) léphetnek be az ország területére. Mindez hozzájárulhat a határmenti kereskedelmi kapcsolatok fellendüléséhez.
- Az uniós források felhasználását átláthatóbbá kell tenni, ezzel is biztosítva a bevándorlás-politika sikerét. A jövőben nem fordulhat elő, hogy ugyanaz az intézmény ítéli meg és használja fel a támogatásokat. (Az Európai Menekültügyi Alap magyarországi támogatásainak elosztásáról döntő testületben az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium alá tartozó Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, röviden BÁH képviselői is helyet kaptak, miközben a BÁH fenntartásában működő menekülttáborok is nagy támogatásokban részesültek.) Remélhetőleg újabb kedvező változások követik azt a közelmúltbeli fejleményt, hogy az uniós alapok forrásainak elosztásáról döntő testületekben az elosztást kérelmezők és az erről döntést hozók nem azonos szervezetek képviselői.
- Magyarországnak támogatnia kell az Európai Bizottság javaslatát az egységesített letelepedési és tartózkodási engedélyről, mivel az új dokumen-

tum bevezetése egyszerre csökkenthetné az államra és a bevándorlókra nehezedő terheket. Továbbra is nemzeti hatáskörben maradna annak eldöntése, hogy Magyarország milyen bevándorlókat enged be, ugyanakkor a bürokratikus terhek csökkentése vonzóbb célponttá tehetné az országot. A Bizottság által javasolt irányelv emellett lefektetné a harmadik országok állampolgárainak tisztességes bérezését, továbbképzését, szociális ellátását garantáló alapvető munkavállalói jogokat is, ezzel csökkentve a bevándorlók és az uniós polgárok jogai közt jelenleg fennálló szakadékot. Ez a tagállamok polgárait az olcsó munkaerő versenyétől, a migránsokat pedig a tisztességtelen munkafeltételektől védené meg.

- A Bizottság által javasolt kék kártya rendszer várható következményeiről részletes hatástanulmányokat kell készíteni, amelyek alapján a későbbiekben kidolgozhatók a magasan képzett munkaerőt Magyarországra csábító intézkedések.
- A magyar bevándorlási stratégiát úgy kell kialakítani, hogy alkalmazható legyen a Bizottság mostani javaslatának elfogadása esetén előálló új helyzetben is, és szerepelnie kell benne azoknak a prioritásoknak, amelyek mentén hatékonyan képviselhetőek a magyar érdekek Brüsszelben, az újabb közös bevándorlás-politikai intézkedések kidolgozása során. Ehhez természetesen szükség van a különféle minisztériumok és egyéb közigazgatási szervek erőteljesebb együttműködésére (különös tekintettel a Külügy-, az Igazságügyi és Rendészeti, a Szociális és Munkaügyi Minisztériumra, valamint a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalra)

A befogadó magyar társadalom kialakulását és a bevándorlók könnyebb beilleszkedését segítő javaslatok:

- Minél hamarabb ki kell dolgozni egy integrációs törvényt, amely az alább felsorolásra kerülő intézkedések jogszabályi alapjául szolgálhat. Emellett a már meglévő jogszabályok (elsősorban az diszkrimináció elleni törvény) betartatására is fokozottabb figyelmet kell fordítani.
- Az interkulturális nevelést be kell építeni az iskolai tantervekbe.
- A bevándorló gyermekekkel foglalkozó pedagógusok számára megfelelő iránymutatásokat, tanítási segédanyagokat (kézikönyveket) és továbbképzéseket kell biztosítani.
- Egyszerűsíteni kell a tartózkodási és letelepedési engedély megszerzésével járó ügyintézkést. Kedvező változás lenne, ha a Bevándorlási és Állampolgári

Hivatal több munkatársa beszélne idegen nyelveken, illetve ha a hivatal a nagyobb bevándorló csoportok (például a kínaiak) tagjai közül idegen anyanyelvű segítőköt is felvenne.

- Ingyenes nyelvtanulási lehetőséget kell biztosítani az arra rászoruló bevándorlóknak. A költségeket az államnak, vagy a külföldi állampolgárt foglalkoztató vállalatnak kell állnia.
- Önkéntes integrációs tanfolyamokat kellene működtetni a magyar történelemről, az alkotmányról, valamint az állampolgári jogokról és kötelességekről.
- Szükséges volna az újságírói etikai kódex elkészítése, valamint önkéntes újságírói továbbképzések szervezése a más kultúrákról való tudósítás alapvető szabályairól. Továbbá a bevándorlók kultúráját bemutató közszolgálati műsorok támogatása a Műsorszolgálati Alapból.
- Mivel az integráció a legalacsonyabb szinteken a leghatékonyabb, az integrációs programoknak elsősorban a helyi közösségeket kell megcélozniuk.

A fenti célok közül igen sok már rövid távon is megvalósítható. Ilyen a rendelkezésre álló statisztikák minőségének javítása és mennyiségének növelése, hogy rájuk támaszkodva megfelelő hatástanulmányok készülhessenek az új EU-s irányelvekről, illetve kidolgozhatóak legyenek az új irányelvekhez kapcsolódó magyar lépések. Bízunk a magyar integrációs törvény minél gyorsabb kidolgozásában és elfogadásában is, és szeretnénk, ha a schengeni csatlakozással kapcsolatos információs kampányok is minél hamarabb beindulnának.

Középtávon elvárható, hogy az integrációs programok az ország egyre több régiójára terjedjenek ki. Szintén középtávon számíthatunk olyan átfogó migrációs stratégiára, amely alapján konkrét intézkedési tervek fogalmazhatóak meg, illetve jogszabályok módosíthatók. Hosszú távon a legfontosabb cél, hogy a magyar társadalom toleránsabbá váljon a bevándorlókkal szemben, illetve hogy olyan fenntartható bevándorlás-politika alakuljon ki, amely egyszerre szolgálja a bevándorlók és a teljes magyar társadalom sikereit.

Köszönetnyilvánítás:

Szeretnénk köszönetet mondani azoknak a bevándorlóknak és menekülteknek, akik megosztották velünk történeteiket.

Ezen kívül köszönettel tartozunk a statisztikai és háttéranyagok gyűjtésében nyújtott segítségért Ambrus Ágnesnek, Erős Barbarának, Bernát Anikónak, Kőszeghy Leának, Lehoczki Tímeának, Makra Tímeának, Ördög Istvánnak, Sárosi Annamáriának és Szigeti Borbálának.

Továbbá szeretnénk kifejezni hálánkat

- Gödri Irénnek és Meleg Attilának a Központi Statisztikai Hivataltól
 - Gyöngyös Zsófiának és Kádár Andreának a Magyar Köztársaság Külügyminisztériumától
 - Hárs Ágnesnek és Sík Endrének, a KOPINTTÁRKI vezető kutatóinak
 - Kisgyörgy Orsolyának a Szociális és Munkaügyi Minisztériumtól
 - Kováts Andrásnak a Menedék, Migránsokat Segítő Szervezet igazgatójának
 - Nyíri Pálnak a Macquarie Egyetem Alkalmazott Antropológia Tanszék vezetőjének
 - Novoszel Ágnesnek, az International Organization for Migration szakértőjének,
 - Ságvári Ádámnak az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumtól, valamint
 - Tóth Juditnak, a Szegedi Tudományegyetem docensének,
- hogy idejüket nem kímélve átadták tudásukat, és az interjúk után is készséggel válaszoltak kérdéseinkre.

Források

Elméleti háttér

- ALESINA, ALBERTO AND FRANCESCO GIAVAZZI (2008)
Európa Jövője: Reform vagy hanyatlás Gondolat Kiadó: Budapest.
- BRETTEL, B. CAROLINE AND JAMES F. HOLLIFIELD, eds. (2000)
Migration Theory, Talking Across Disciplines. Routledge, London.
- COLVILLE, R. (2006)
Where are they now? The Hungarian Refugees, 50 Years On. UNHCR Refugee. Vol 3., No 144.
<http://www.unhcr.org/publ/PUBL/4523caa32.pdf>
- GYÓRI, GÁBOR AND DESSEWFFY, TIBOR eds. (2007)
Hétköznapi Globalizáció. Demos Magyarország Alapítvány.
<http://www.demos.hu/Tevekenyseg/Rendezvenyek/globalizacio>
- HELP NOT WANTED
Congress is Doing Its Best To Lose the Global Talent War. The Economist. 2008. április 12.
- KOVÁTS, ANDRÁS
előadás a Magyar Tudományos Akadémián. 2008. június 10.
- KOSER, KHALID (2007)
International Migration, a very short introduction. Yale University Press: Oxford.
- LEGRAIN, PHILLIPE (2007)
Immigrants, Your Country Needs Them. Little, Brown: Great Britain.
- MELEGH, ATTILA et al
Globalisation, Ethnicity and Migration. The comparison of Finland, Hungary and Russia (2004).
Working Papers on Population, Family and Welfare #7. Hungarian Central Statistical Office.
Demographic Research Institute.
- MILBORN, CORINNA (2008)
Európa: az ostromlott erőd, a bevándorlás fekete könyve. Alexandra, Pécs.
- OPEN UP.
The Economist. 2008. január 3.
- SASSEN, SASSKIA (2000)
Regulating Immigration in a Global Age: A New Policy Landscape, The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science.,570; 65.
- SASSEN, SASSKIA (1998)
Globalization and Its Discontents. The New Press, New York.
- TRIANDAFYLIDOU, ANNA ed. (2007)
European Immigration: A Sourcebook. Ashgate Publishing, UK.
- VEENKAMP, BENTLEY AND BUONFINO (2003)
People Flow. Managing Migration in a New European Commonwealth. Demos UK, London.
<http://www.demos.co.uk/publications/peopleflow2>

Statisztikai adatok

- A PROFILE OF IMMIGRANT POPULATIONS IN THE 21ST CENTURY:
Data from OECD Countries (2007) Organization for Economic Cooperation and Development.
- EUROSTAT BECSLÉS (2003)
http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/asylum/statistics/docs/population_by_citizenship_2003_en.pdf
- INTERNATIONAL MIGRATION OUTLOOK, SOPEMI, ANNUAL REPORT (2007)
Organization for Economic Cooperation and Development.

- HABLICSEK, LÁSZLÓ AND PÁL PÉTER TÓTH (2002).**
The Role of International Migration in Maintaining Hungary's population size between 2000-2050. Hungarian Central Statistical Office. Demographic Research Institute. Working Papers on Population, Family and Welfare. No.1.
- IMMIGRATION (2008)**
Wikipedia. <http://en.wikipedia.org/wiki/Immigration>
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2007)**
Statistikai Évkönyv, Központi Statisztikai Hivatal.
- MENEKÜLTÜGY 2002-2006 (2007)**
Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal.
- UNHCR BEING A REFUGEE (2006)**
UNHCR Regional Representation, Budapest.

Migráció és munkaerő-piac

- A PROFILE OF IMMIGRANT POPULATIONS IN THE 21ST CENTURY DATA FROM OECD COUNTRIES (2008)**
Organization of Economic Cooperation and Development.
ÁFSZ adatainak összefoglaló táblázata.
http://www.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=afsz_stat_merop_helyzet_200802
- ÁGOSTON, LÁSZLÓ, KOLLÁNYI ZSÓFIA ÉS LISKA JÁNOS (2008)**
Magyar Fitnesz. DEMOS Magyarország. <http://www.demos.hu/Tevekenyseg/Projektek/eletmin/kiadvanyok>
- ÁLLAMI FOGLALKOZTATÓ SZOLGÁLAT**
Tájékoztató a Külföldiek Magyar Munkavállalásainak Szabályairól.
http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=munkaadoknak_szolgáltatások&switch-content=ma_szolg_tajek_kulfoldiek_mo_munkavallalas&switch-zone=Zone1&switch-render-mode=full
- BORS, TIBOR ÉS FÜLÖP EDIT (2008)**
Munkaerő-piaci kutatások, Állami Foglalkoztatási és Szociális Hivatal.
<http://www.employmentpolicy.hu/engine.aspx?page=tanulmany-konyv>
- DATA ON THE EMPLOYMENT OF FOREIGN NATIONALS, BASED ON THE REGISTER OF THE EMPLOYMENT AND SOCIAL MINISTRY 1996–2007. (2008)**
Public Employment Service.
http://www.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=stat_kulf_munkavall_mo-on_alt_tudnivalok
- ENLARGEMENT-TRANSITIONAL PROVISIONS. EUROPEAN COMMISSION: EMPLOYMENT, SOCIAL AFFAIRS AND EQUAL OPPORTUNITIES**
http://ec.europa.eu/employment_social/free_movement/enlargement_en.htm#access2004
- EU CITIZENS EMPLOYMENT IN HUNGARY**
[www.InvestorsPage.hu](http://www.investorspage.hu). <http://www.investorspage.hu/p-eucitizens.html>
- GREEN PAPER ON AN EU APPROACH TO MANAGING ECONOMIC MIGRATION (2005)**
COM 811 Final
http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/immigration/work/doc/com_2004_811_en.pdf
- GREEN PAPER ON AN EU APPROACH TO MANAGING ECONOMIC MIGRATION. RESPONSE TO THE QUESTIONS AND PROPOSALS INCLUDED IN THE GREEN PAPER.**
http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/economic_migration/news_contributions_economic_migration_en.htm
- HÁRS, ÁGNES ÉS KOVÁTS, ANDRÁS (2005)**
Immigration as a Labour Market Strategy Hungary. Migration Policy Group.
<http://www.migpolgroup.com/infopages/2556.html>
- ISCO-08. RESOLUTION CONCERNING UPDATING THE INTERNATIONAL STANDARD CLASSIFICATIONS OF OCCUPATIONS**
<http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/docs/resol08.pdf>
- JUHÁSZ, JUDIT (2003) HUNGARY:**
The Transit Country Between East and West Migration Information Source.
<http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=181>

- MUNKAERŐ-PIACI KUTATÁSOK (2008)**
Foglalkoztatási és Szociális Hivatal.
<http://www.employmentpolicy.hu/engine.aspx?page=tanulmany-konyv>
- MUNKAERŐ-PIACI ELŐREJELZÉS 2008-RA**
Javuló várakozások, kismértékben növekvő foglalkoztatás. Az SZMM és az MKIK közös sajtótájékoztatója.
http://www.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=full_afsz_merop_prognozis_2008
- ORSZÁGOS MUNKAÉDELMI ÉS MUNKAÜGYI FŐFELÜGYELŐSÉG**
http://www.ommf.gov.hu/index.php?akt_menu=172&hir_reszlet=110
- RÉDEI MÁRIA (2007)**
A külföldi hallgatók jellemzői, „Tanulási célú migráció” OTKA 4982.
http://foldrajz.ttk.pte.hu/mg/tanulmanyok/kulturalis_foldrajz/redei_maria_2007_4.pdf
- RÖVID TÁVÚ MUNKAERŐ-PIAC ELŐREJELZÉS (2007)**
Gazdaság és Vállalkozás Elemző Intézet.
http://www.gvi.hu/data/papers/prognozis_tanulmany_2006_070606.pdf
- SÍK, ENDRE ÉS HÁRS ÁGNES. (2008)**
Presentation at the IOM Conference. Combating irregular employment of immigrants in the Enlarging EU.
<http://www.iom.hu/bpevents.html#argo2006conf>
- SZŐCS, LÁSZLÓ**
A Nyáron már csak négy EU-tagállam marad zárva. 2008. május 28. Népszabadság Online.
<http://nol.hu/cikk/493402/>
- TÁJÉKOZTATÓ A KÜLFÖLDÖN SZERZETT FELSŐFOKÚ OKLEVÉL ELISMERÉSÉRŐL**
2007. szeptember 28. Oktatási és Kulturális Minisztérium.
<http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=1762&articleID=4674&ctag=articlelist&iid=1>

Európai Unió és migráció

- A REGIONÁLIS PARTNERSÉG SÜRGETI, HOGY AZ EU-TAGÁLLAMOK FOLYTASSÁK A TÁRGYALÁSOKAT A NYUGATBALKÁNI ORSZÁGOK VÍZUMMENTESSÉGÉRŐL – A KÜLÜGYMINISZTERIUM KÖZLEMÉNYE (2008)**
http://www.mfa.gov.hu/kum/hu/bal/Aktualis/A_Kulugyminiszterium_allaspontja/Ny_Balkan_080506.htm
- A TANÁCS 2005/71/EK IRÁNYELVE A HARMADIK ORSZÁGBELI ÁLLAMPOLGÁROK AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉG TERÜLETÉN FOLYTATOTT TUDOMÁNYOS KUTATÁS CÉLJÁBÓL VALÓ FOGADÁSÁRA VONATKOZÓ KÜLÖN ELJÁRÁSRÓL (2005. OKTÓBER 12.)**
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:289:0015:0022:HU:PDF>
- A TANÁCS 2003/109/EK IRÁNYELVE A HUZAMOS TARTÓZKODÁS JOGÁRÓL (2003. NOVEMBER 25.)**
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0109:EN:NOT>
- A TANÁCS 2004/114/EK IRÁNYELVE (2004. DECEMBER 13.)**
A harmadik országok állampolgárai tanulmányok folytatása, diákcsera, javadalmazás nélküli gyakorlat, illetve önkéntes szolgálat céljából történő beutazásának feltételeiről.
Információ található: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33163a.htm>
az irányelv megtalálható:
http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&type_doc=Directive&an_doc=2004&nu_doc=114&lg=hu
- A TANÁCS ÉS A PARLAMENT 2004/38/EK IRÁNYELVE AZ UNIÓS POLGÁROK ÉS CSALÁDTAGJAIK KÖZÖSSÉGEN BELÜLI SZABAD MOZGÁSÁRÓL (2004 ÁPRILIS 29)**
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:158:0077:0123:EN:PDF>
információ elérhető: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33152.htm>
az irányelv megtalálható:
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:158:0077:0123:EN:PDF>
- A TANÁCS 2003/86 EK IRÁNYELVE A CSALÁDEGYESÍTÉS JOGÁRÓL (2003 SZEPTEMBER 22.)**
Információ megtalálható itt: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33118.htm>
az irányelv megtalálható:
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0086:EN:NOT>
- BRITAIN'S IMMIGRANTS, AN ECONOMIC PROFILE (2007)**
Institute for Public Policy Research
<http://www.ippr.org/members/download.asp?f=%2Fecomm%2Ffiles%2Fbritains%5Fmigrants%2Epdf>

- BRADY, HUGO (2008)
EU Migration Policy: An A-Z. Center for European Reform briefing.
http://www.cer.org.uk/pdf/briefing_813.pdf
- COMMUNICATION FROM THE COMMISSION, POLICY PLAN ON LEGAL MIGRATION. COM 2005 (669)
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2005/com2005_0669en01.pdf
- COMMUNICATION FROM THE COMMISSION ON THE FIGHT AGAINST ILLEGAL
MIGRATION. COM 2006. (402)
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0402en01.pdf
- EMERGING DONORS: FINLAND ASSISTS HUNGARIAN ODA PROGRAMME, INDIA FUNDS JAMAICAN
RURAL WATER PROGRAMME.
<http://www.irc.nl/page/32893>.
- KORMÁNY RENDELET 199/2003
<http://www.kozlonykiado.hu/nkonline/index.php?menuindex=200&pageindex=kozlart&ev=2003&szam=141>
- HATÁRON TÚLI MAGYAROK HIVATALA
<http://www.hhrf.org/html/?menuid=060208>
- IMMIGRATION 'SMALL BENEFIT'
The BBC. 2008. április 1.
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/7322825.stm
- LENCSEÉS, KÁROLY
Nem „porózus” a határ. Népszabadság, 2008. január 23.
<http://www.nol.hu/cikk/478596/>
- MORE ATTRACTIVE TO HIGHLY SKILLED MIGRANTS AND INCREASING PROTECTION OF LAWFULLY
RESIDING AND WORKING MIGRANTS
Making Europe . 2007 október 23.
- MIGRANT WORKERS WHAT WE KNOW
The BBC. 2007. augusztus 21. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/6957171.stm
- PROPOSAL FOR A COUNCIL DIRECTIVE ON THE CONDITION OF ENTRY OF THIRD-COUNTRY
NATIONALS FOR THE PURPOSES OF HIGHLY QUALIFIED EMPLOYMENT (2007)
COM 637 Final
http://www.libertysecurity.org/IMG/pdf_com2007_0637en01.pdf
- PROPOSAL FOR A COUNCIL DIRECTIVE ON A SINGLE APPLICATION PROCEDURE FOR A SINGLE
PERMIT FOR THIRD-COUNTRY NATIONALS TO RESIDE AND WORK IN THE TERRITORY OF
A MEMBER STATE AND A COMMON SET OF RIGHTS FOR THIRD-COUNTRY WORKERS LEGALLY
RESIDING IN A MEMBER STATE (2007)
COM 638. Final
http://www.libertysecurity.org/IMG/pdf_com2007_0638en01.pdf
- PROPOSAL FOR A DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE EUROPEAN COUNCIL
PROVIDING FOR SANCTIONS AGAINST THE EMPLOYERS OF ILLEGALLY STAYING THIRD COUNTRY
NATIONALS COM (2007) 249
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0402en01.pdf
- SCHENGEN ÁRNYAÍRÓL ÍRT A SUNDAY TIMES
2008. január 23. <http://www.umdsz.uz.ua/news2008/januar/20080123-idehaza.html>
- SLOVENIAN PRESIDENCY SUCCESSFULLY COMPLETES THE PROCEDURE OF ADOPTING THE
RETURN DIRECTIVE, MINISTERS CONFIRM THE SIS II SCHEDULE AND SCHENGEN EVALUATIONS
COMPLETED JUNE 6, 2008
http://www.eu2008.si/en/News_and_Documents/Press_Releases/June/0605MNZ_SIS_II.html
- TÓTH, JUDIT (2008)
Test of Integration in an Ethnic Citizenship Country: Hungary, Conference Paper, Nijmegen.
- TÓTH, JUDIT (2008)
The Impact of an Enlarged Schengen Zone on an Eastern Neighbourhood Policy, Brief for the Project
'Strengthening Central European Contribution to the Eastern Dimension of the EU's CFSP.'

2008/2009 BUDGET REVIEW SUBMISSION BY ACTION FOR GLOBAL HEALTH MALARIA CONSORTIUM, COUNTDOWN 2015 EUROPE, GLOBAL HEALTH ADVOCATES, EQUILIBRE ET POPULATIONS, GERMAN FOUNDATION FOR WORLD POPULATION (DSW), INTERNATIONAL PLANNED PARENTHOOD FEDERATION – EUROPEAN NETWORK, MARIE STOPES INTERNATIONAL, MÉDECINS DU MONDE FRANCE, WORLD POPULATION FOUNDATION
http://ec.europa.eu/budget/reform/library/contributions/ng/20080414_NG_21_en.pdf

Bevándorlók integrációja, tolerancia

2007 I ÉS II. TÖRVÉNY

<http://www.magyar kozlony.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk07001.pdf>

AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD HATÓSÁG 2007. ÉVI TEVÉKENYSÉGE A SZÁMOK TÜKRÉBEN

<http://www.egyenlobanasmod.hu/>

CHARTER, DAVID

'Blue card will lure workers to plug the EU skills gap.' The Times. 2007 október 24.

<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article2726912.ece>

COUSSEY, MARY, CHRISTENSEN, ELISABET SEM (1997)

Measurement and Indicators of Integration. Council of Europe.

http://www.coe.int/t/dg3/migration/Documentation/Series_Community_Relations/Measurement_indicators_integration_en.pdf

DRAGO, TITO

Politics-Spain: Immigration a Polarizing Political Issue.

<http://ipsnews.net/news.asp?idnews=41120>

ENDRE, SÍK AND DENCŐ BLANKA (2007)

Adalékok az előítéletesség mértékének és méreteinek megismeréséhez a mai Magyarországon.

<http://www.tarsadalomkutatás.hu/kkk.php?TPUBL-A-756/tpubl-a-756.pdf>

ENTZINGER, HAN AND RENSKÉ BIEZEVALD (2003)

Benchmarking in Immigrant Integration. European Centre on Migration and Ethnic Relations, Rotterdam.

http://www.ec.europa.eu/justice_home/funding/2004_2007/doc/study_indicators_integration.pdf

'EU BLUE CARD TO TARGET SKILLED' BBC NEWS

2007 október 23. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7057575.stm>

FEISCHMIDT, MARGIT AND NYÍRI PÁL, EDS. (2006)

Nem kívánt Gyerekek? Külföldi Gyerekek Magyar Iskolákban. Budapest.

FLORIDA, RICHARD (2002)

The Rise of the Creative Class and How it is transforming Work, Leisure and Everyday life. Basic Books, New York.

GÖDRI, IRÉN AND PÁL PÉTER TÓTH (2005)

TÁRKI Social Report Series No. 2, TÁRKI Social Research Center, Budapest. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a739.pdf>

GÖDRI, IRÉN AND PÁL PÉTER TÓTH (2005)

Bevándorlás és Beilleszkedés. NKI. 2005/3. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

FOREIGNERS IN THE 8TH DISTRICT OF BUDAPEST (2007)

Research and study made by the Institute for Ethnic and National Minority Studies of the Hungarian Academy of Sciences together with the Interdisciplinary Centre for Comparative Research in the Social Sciences, for the Foundation for the Development of Democratic Rights (DemNet), in the framework of the INTERREG programme "Experience in Newcomer Integration" (ENI), (manuscript).

HANDBOOK ON INTEGRATION FOR POLICY MAKERS AND PRACTITIONERS, SECOND EDITION (2007)

European Commission: Directorate General on Justice, Freedom and Security.

http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/immigration/integration/doc/2007/handbook_2007_en.pdf

HEGEDŰS, RÉKA ED (2008)

Integráció önkéntes alapon, önkéntesség mint menekültügyi integrációs eszköz. Equal Project, Menedék Association.

INTERREG-PROJEKT "ZUWANDERER INTEGRIEREN"

www.muenster.de/stadt/zuwanderung/interreg.html

INTEGRATING IMMIGRANT CHILDREN INTO SCHOOLS IN EUROPE (2004). EURYDICE
The European Commission: the Directorate General For Education and Culture.
http://www.eurydice.org/ressources/eurydice/pdf/0_integral/045EN.pdf

ITHAKA-TÁRKI (2007)
World Internet Project.

KÖZOKTATÁSI STATISZTIKAI KIADVÁNY (2005)
<http://www.okm.gov.hu/main.php?folderID=1488&articleID=228208&ctag=articlelist&iid=1>

MAJORITIES' ATTITUDES TOWARDS MINORITIES
Key Findings from the Eurobarometer and the European Social Survey (2005).
European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia.

MCLAREN, LAUREN. (2008)
The Role of Perception in Labour Migration. Policy Network Briefing.
http://www.policy-network.net/uploadedFiles/Publications/Publications/Lauren_McLaren_webversion.pdf

MÉDIAUNIO ÖSSZEFOGÁS A TÁRSADALMI TUDATFORMÁLÁSÉRT
<http://www.mediaunio.hu/>

NIESSEN, JAN, THOMAS HUDDLESTON AND LAURA CITRON, EDS. (2007)
Migration Integration Policy Index. British Council and Migration Policy Group, Brussels.
<http://www.integrationindex.eu/>

SHAGGAR, SUMMIT (2008)
Follow My lead. The role of politics in shaping the debate on labour migration. Policy Network Briefing.
http://www.policy-network.net/uploadedFiles/Publications/Publications/Shamit_Saggar_webversion.pdf

ÚTMUTATÓ AZ INTERKULTURÁLIS PEDAGÓGIAI PROGRAM ISKOLAI BEVEZETÉSÉHEZ
ÉS ALKALMAZÁSÁHOZ (2005)
Oktatási Minisztérium.
http://www.okm.gov.hu/doc/upload/200506/interkulturalis_pedagogiai_program.pdf

1996 ÉVI 1. TÖRVÉNY A RÁDIÓZÁSRÓL ÉS A TELEVÍZIÓZÁSRÓL
<http://www.hullamvadasz.hu/ftpterulet/jog/torveny/mediatv.html>

DEMOS MAGYARORSZÁG

1027 Budapest,
Fekete Sas u. 2.

T +36 1 332 2411
F +36 1 423 0139
E demos@demos.hu
W www.demos.hu

ISBN 978-963-88058-0-5

